

TRAMUNTANA **XXI**

2017
2018
ANUARI

TRAMUNTANA XXI

EDITA

Tramuntana XXI

MAQUETACIÓ

Departament de màrqueting
extern de Tramuntana XXI

AGRAÏMENTS

Albert Catalán
Antònia Llabrés
Antoni Martínez
Bruno Entrecanales
Climent Picornell
Jaume Garau
Joan Juan
Joan Mayol
Joe Holles
Luís Berbiela
María Cifre
Miquel Rayó

© 2018, Tramuntana XXI
La Rambla, 13
07003 Palma

Dipòsit legal: PM 1379-2017

0	Introducció de Tramuntana XXI	5
	1 Governança	9
2	Responsabilitat econòmica, social i ambiental	17
	3 Coneixement	23
	Documents	39

0

Introducció de Tramuntana XXI

TRAMUNTANA XXI

Tramuntana XXI (**TXXI**) és una associació no lucrativa que vol crear espais d'encontre i diàleg per a totes les persones i entitats interessades a col·laborar per un futur sostenible de la Serra de Tramuntana.

MISSIÓ

TXXI treballa a favor de la Serra de Tramuntana tot impulsant el coneixement i el consens/compromís de persones (en especial, usuaris i propietaris), entitats, empreses i institucions per a l'economia sostenible, la qualitat ambiental, el patrimoni natural i cultural, el benestar dels seus habitants i la qualitat de l'experiència dels seus visitants.

VISIÓ

La Serra ha de ser un territori viu, tant biològicament com econòmicament, on la iniciativa privada i les institucions públiques contribueixin a la conservació i restauració dels seus valors ambientals, socials i culturals, des de la complicitat i la governança amb objectius compartits per evitar-ne la degradació i per millorar-la com a hàbitat humà i natural.

LA SERRA DE TRAMUNTANA

La Serra de Tramuntana, Patrimoni de la Humanitat de la UNESCO des de 2011, és un territori de gairebé 90 km de longitud, amb 62.400 ha d'extensió i on trobam 20 municipis amb una població d'aproximadament 134.650 habitants.

EL QUE CONTÉ

Una gran biodiversitat, un patrimoni cultural admirable, un paisatge singular creat gràcies a les activitats tradicionals (ramaderia, agricultura, aprofitament de l'aigua, extracció de matèries primeres...) i a una història associada que ha provocat una contínua presència de científics, escriptors, artistes i visitants il·lustres de molt diversa mena.

EL QUE ENS APORTA

La Serra de Tramuntana ens ofereix uns serveis ecosistèmics impagables (oxigen, aigua, control de l'erosió...), uns productes únics (oli, xots, mel, vi...) i un paisatge excepcional (des de la mar fins als cims, des dels comellars i els torrents fins a les basses, els oliverars o els alzinars). És un llegat que devem a generacions de pagesos, carboners, calciners, margers i altres treballadors de muntanya.

Des dels seus inicis, Tramuntana XXI organitza (i participa en) un nombre important de reunions i trobades per debatre l'evolució de la Serra i les seves perspectives de futur. Ho fa des d'una percepció: la Serra de Tramuntana d'aquest segle no pot ni ha de ser com la del segle XX. Els nous temps internacionals i els canvis econòmics i socials suggereixen la necessitat d'explorar plantejaments nous per protegir i alhora dinamitzar la Serra, la comarca més gran de Mallorca, on viuen prop de 135.000 persones repartides en 19 municipis. Aquesta cerca no obtindrà resultats si no es fa des de la col·laboració, la participació i el consens.

És ja una evidència que el turisme de masses experimenta canvis sense precedents. Les xarxes socials, l'abaratiment dels costos de desplaçament i els nous hàbits socials generen nous perfils de turista, amb trets i necessitats diverses, que causen efectes encara no ben avaluats. D'altra banda, la conjuntura geopolítica que afecta el món mediterrani ha contribuït també a augmentar el nombre de visitants a les Illes Balears, en concret a Mallorca, i, de rebot, a Tramuntana. És un fet que el fenomen turístic mundial creix i evoluciona i així, per exemple, l'OMT afirma que continuarà augmentant en el futur a un ritme aproximat del 4% anual.

El turisme ha aportat sens dubte elements positius a les societats receptores. No obstant això, presenta ara alguns trets preocupants per al desenvolupament equilibrat de medis naturals i socioculturals atractius com ho és la Serra de Tramuntana. Hom no pot tancar els ulls, pel que fa a la Serra, a la saturació de visitants en certes àrees, a la sobrecàrrega dels serveis i de les infraestructures, a l'abandonament, per manca de rendibilitat, de les activitats tradicionals que són les que sostenen el paisatge, al desbordament de la gestió de residus, a l'excés de consum d'aigua i d'energia, a la degradació del patrimoni, a la creixent banalització dels espais naturals o culturals, a la pèrdua de qualitat de l'experiència dels visitants, etc. Hi ha, a més, dades objectives preocupants en el sentit que el creixement en nombre de turistes no garanteix un augment de la renda per càpita i del benestar social en el conjunt de Mallorca ni garanteix, pel que fa a la Serra, la qualitat de vida dels seus habitants. Els indicadors econòmics potser indiquen tot el contrari.

En aquest context, Tramuntana XXI vol treballar per evitar que la Serra es converteixi en un "megaparc temàtic" i per mantenir, en canvi, els valors singulars d'un espai alhora natural i humanitzat de gran bellesa on es pugui desenvolupar una activitat econòmica pròpia i diversificada. Un territori sostenible on, amb noves idees i amb adaptacions necessàries als usos tradicionals, amb suport i amb empenta, es millorin l'activitat dels seus municipis i la qualitat de vida dels seus habitants, es prioritzi la protecció del seu entorn natural i cultural, el benestar i la cohesió social i on es respecti en tot moment la valuosa herència del passat per harmonitzar-la amb les necessitats i els reptes dels temps vinents.

Tramuntana XXI pretén oferir a persones, entitats i institucions rellevants en la gestió de la Serra i de Mallorca, una *Estratègia per a l'acció a la Serra de Tramuntana* a través de la qual poder assolir, amb les aportacions de tots els agents i sectors implicats, un consens bàsic per avançar de forma coordinada i coherent en el coneixement, la protecció i la promoció dels valors ambientals, socials, culturals i econòmics de la Serra de Tramuntana.

L'ESTRATÈGIA PER A L'ACCIÓ DE TRAMUNTANA XXI: PROBLEMES I REPTES.

Cada dia observam com s'intensifiquen els desequilibris que es detecten des de fa anys. Les activitats d'oci creixen i generen nous problemes, al mateix temps que les activitats tradicionals agràries, ramaderes i extractives que han conformat la singular fesomia de la Serra desapareixen o es troben en situació crítica, a causa sobretot de la seva manca de rendibilitat. També veiem com l'Administració pública, en els seus diferents nivells i departaments, no integra adequadament la gestió de les diferents activitats que afecten la Serra. Finalment, les persones que viuen a la Tramuntana i l'usen, tenen una natural orientació a satisfer les seves necessitats o desitjos immediats sense preocupar-se gaire de les necessitats i del futur de la Serra en el seu conjunt. Aquesta dinàmica, lluny d'alleujar els problemes de la Serra, els agreuja, en no sotmetre's a un model general que consideri la necessària **RESPONSABILITAT ECONÒMICA, SOCIAL I AMBIENTAL** de l'espai.

Tramuntana és avui –encara i sortosament– un paratge natural i cultural d'una extrema bellesa, molt atractiu per als seus habitants i per al seu gran nombre de visitants. Els seus valors i atractius ens plantegen uns reptes molt grans si volem evitar la seva pèrdua. Respondre a aquests reptes implica, sens dubte, construir una nova arquitectura institucional per a la **GOVERNANÇA** de la Serra. Només amb una nova forma de governar podrem afrontar la problemàtica mediambiental, econòmica i social que afecta la Tramuntana, amb l'imprescindible consens i implicació de la ciutadania en general, les entitats, les empreses, els usuaris, els propietaris i les institucions.

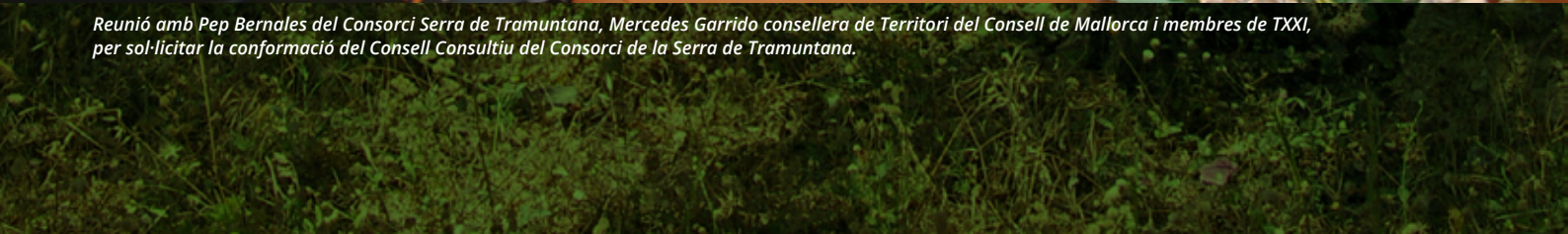
Una estratègia a favor de la Serra de Tramuntana ha de partir, com s'ha suggerit, de l'establiment d'un model de sostenibilitat per a la conservació, les activitats i els usos de l'espai i d'un sistema de governança integrat, coherent, eficaç i eficient. Tot això, emperò, exigeix de forma necessària la conjunció amb un tercer element, com és ara el **CONEIXEMENT**. En efecte, la investigació i la recollida de dades i d'informacions significatives i rigoroses sobre la Serra i les activitats que s'hi desenvolupen han de formar la base sobre la qual fonamentar qualsevol proposta d'intervenció. En un altre sentit, la transmissió d'aquest coneixement de la Serra a través de processos d'interpretació, educació i formació ha de formar part indissoluble de la gestió sostenible de la Serra que es pretén assolir.

Per les raons exposades, entenem que la governança, la sostenibilitat i el coneixement de la Serra de Tramuntana constitueixen els tres àmbits prioritaris sobre els quals cal identificar problemes i formular les corresponents propostes/reptes que els donin resposta. Tres àmbits, en definitiva, que es complementen i interaccionen per orientar la necessària i urgent estratègia en favor de la Serra de Tramuntana.

Reunió amb Pep Bernales del Consorci Serra de Tramuntana, Mercedes Garrido consellera de Territori del Consell de Mallorca i membres de TXXI, per sol·licitar la conformació del Consell Consultiu del Consorci de la Serra de Tramuntana.

1

GOVERNANÇA

1.1 TXXI SOL·LICITA QUE ES CONVOQUI EL CONSELL CONSULTIU DEL CONSORCI SERRA DE TRAMUNTANA.

Des dels seus inicis **TXXI** ha tengut la preocupació de millorar la governança a la Serra així com d'introduir dins els òrgans de gestió una representació de les principals associacions no governamentals que tenen activitat o interès a la Serra. Per això, **TXXI** ha promogut, a través de peticions expresses al Consorci Serra de Tramuntana, que es conformi un espai on les entitats i els agents implicats a la Serra puguin participar, tal com marquen els seus estatuts.

El mes de juny de 2018 es va crear i convocar el Consell Consultiu del Consorci Serra de Tramuntana, assemblea conformada per totes les entitats i agents implicats a la Serra. En aquesta reunió es va aprovar la proposta del mateix Consorci Serra de Tramuntana de crear un organisme dins el Consell Consultiu que es reuneixi amb més periodicitat, la Mesa Permanent de la Serra de Tramuntana, amb la intenció de reforçar la participació de les entitats i la seva efectivitat.

La Mesa Permanent de la Serra de Tramuntana s'ha reunit per primer cop el 7 de juliol de 2018 i de moment està integrada per 15 entitats, entre les quals hi figura **TXXI**, les quals detallam a continuació:

1. Amics de la Terra
2. Vinyes de Mortitx, SA
3. Tramuntana XXI
4. GOB Mallorca
5. Més Cultura
6. ASAJA
7. Federació Hotelera de Mallorca
8. Federació Balear de Muntanyisme i Escalada
9. Confraria de Pescadors de Sóller
10. ICTIB
11. Cooperativa de Sóller
12. Miramar - Son Marroig
13. Cooperativa Agroalimentària UCABAL
14. Unió de Pagesos
15. Associació de Propietaris de Finques Rústiques

Així mateix, tal com va declarar el mateix Consell de Mallorca, el 17 de juliol a través d'un comunicat a la seva pàgina web: "La Junta Rectora del Consorci va acordar en la darrera reunió el 25 de juny la creació de la Mesa Permanent, en l'afany de les administracions de posar les bases per a la futura governança de la Serra. Els representants dels diferents sectors, juntament amb entitats sense ànim de lucre, que formen la Mesa Permanent, tendran la funció d'assistir i assessorar el Consorci Serra de Tramuntana en tots aquells aspectes que han fet la Serra mereixedora de la Declaració per la UNESCO. Un òrgan consultiu i decisor on els principals implicats a la Serra tendran espai per posar en comú les seves inquietuds i idees".

1.2 TXXI ASSISTEIX AL PROCÉS PARTICIPATIU DE LA DEREVISIÓ PARCIAL DEL PLA TERRITORIAL INSULAR DE MALLORCA

Tal com contempla el Pla de participació ciutadana en el marc de la revisió parcial del Pla territorial insular de Mallorca (PTIM), el Consell de Mallorca va organitzar tres jornades en blocs temàtics arreu de l'illa, per tal que les entitats i la ciutadania poguessin participar.

El PTIM és l'instrument general d'ordenació del territori de l'illa de Mallorca i dels seus illots i aigües interiors, li correspon l'ordenació de tot allò que, tot transcendint l'àmbit estrictament municipal, es refereixi als assentaments humans, a les activitats que es duen a terme sobre el territori, als usos als quals aquest es destina, a la creació de serveis comuns per als municipis i a les mesures per millorar la qualitat de vida i protegir el medi natural¹.

En aquest context, **TXXI** va assistir a les tres sessions temàtiques per donar la seva visió sobre:

1. Gestió del paisatge.
2. Sòl rústic i activitats agràries.
3. Patrimoni natural i creixement i capacitat de càrrega del territori.

¹ La Vola; Pla de participació ciutadana en el marc de la revisió parcial del Pla Territorial Insular de Mallorca. 2017.

1.3 TXXI PRESENTA AL·LEGACIONS A LA PROPOSTA DE LLEI DE CAMINS PÚBLICS I RUTES EXCURSIONISTES DEL CONSELL DE MALLORCA.

Durant el 2017, el Consell de Mallorca va impulsar una nova llei, inicialment anomenada “Llei de camins públics i rutes d’interès senderista”, actualment anomenada “Llei de camins públics i rutes excursionistes”, la qual entre polèmica i desacord, per part de les administracions locals, propietaris i altres agents implicats a la Serra, va ser aprovada pel Consell de Mallorca el mes de juny de 2017, després de desestimar la majoria d’al·legacions que les administracions i les entitats li havien fet.

A Tramuntana XXI li varen desestimar 4 de les 5 al·legacions presentades i la cinquena, tot i que s’acceptà, no es va integrar a la llei (vegeu les al·legacions a la pàgina 41 d’aquest anuari).

Arran d’aquesta situació, **TXXI** va iniciar un cicle de reunions amb tots els grups parlamentaris per presentar les seves al·legacions (Més x Mallorca, Més x Menorca, PP, PSOE, Ciutadans, El Pi, Podem), així com amb els responsables de Medi Ambient i Territori del Consell de Mallorca, per parlar de les preocupacions envers aquesta llei.

Finalment el mes de maig de 2018, es va convocar **TXXI** i altres entitats, a una reunió amb els principals responsables polítics del Consell de Mallorca, el president Miquel Ensenyat, la consellera executiva de Territori i Infraestructures Mercedes Garrido i la consellera de Medi Ambient Sandra Espeja. En aquesta trobada es varen presentar les modificacions que els seus respectius partits (Més, Podem i PSOE) tenien previst proposar durant el període d’esmenes al Parlament de les Illes Balears, les quals satisfan la majoria de demandes de Tramuntana XXI.

Cal tenir en compte, que a data del mes d’agost de 2018, encara no s’ha pogut revisar el text definitiu d’aquesta llei ni la proposta escrita d’esmena.

1.4 TXXI PRESENTA AL·LEGACIONS AL REGLAMENT DE DESENVOLUPAMENT, EN MATÈRIA D'ACTIVITATS NO PERMANENTS MENORS DE RECORREGUT A L'ÀMBIT DE L'ILLA DE MALLORCA, DE LA LLEI 7/2013, DE 26 DE NOVEMBRE, DE RÈGIM JURÍDIC D'INSTAL·LACIÓ, ACCÉS I EXERCICI D'ACTIVITATS A LES ILLES BALEARS.

Dia 12 d'abril de 2018 el Ple del Consell de Mallorca va aprovar inicialment el Reglament de desenvolupament, en matèria d'activitats no permanents menors de recorregut a l'àmbit de l'illa de Mallorca, de la Llei 7/2013, de 26 de novembre, de règim jurídic d'instal·lació, accés i exercici d'activitats a les Illes Balears.

Posteriorment, el 21 de maig de 2018 el mateix departament de Territori i Infraestructures del Consell de Mallorca en va comunicar l'aprovació inicial a **TXXI** i va convidar l'entitat a revisar el reglament i a presentar al·legacions si ho considerava oportú.

Aquest reglament és especialment transcendent per la normativa que afecta la Serra de Tramuntana, perquè en regula les activitats no permanents, com per exemple les proves esportives.

En aquest sentit **TXXI** ha presentat al·legacions on mostra la seva preocupació per aquests tres punts:

1. Manca de criteris d'autorització amb consideracions sobre capacitat de càrrega i tot tenint en compte els possibles impactes ambientals i no només amb valoració de l'interès públic determinat segons criteris econòmics i socials.
2. L'Administració ambiental (Paratge de la Serra) ha d'estar representada a la Comissió de Cooperació Local i eventualment, les entitats que treballen per l'entorn i la societat de la Serra.
3. Seria positiu simplificar tràmits d'activitats de baix impacte sobre l'entorn i habitants/visitants.

Reunió amb la presidenta del Govern de les Illes Balears Francina Armengol i l'equip de TXXI

1.5 TXXI ES REUNEIX AMB LA PRESIDENTA DEL GOVERN DE LES ILLES BALEARS FRANCINA ARMENGOL.

TXXI es va reunir amb Francina Armengol el 26 de gener de 2018 per presentar l'entitat i les seves preocupacions envers la situació de la Serra de Tramuntana. El clima de l'audiència va ser molt cordial i fa fer palesa una sintonia molt positiva entre la presidenta i l'entitat. Va ser ocasió de manifestar la inquietud de l'Associació pels problemes ambientals, socials i econòmics que afecten la Serra de Tramuntana.

Francina Armengol, entre altres consideracions, mostrà la seva preocupació per la pèrdua de rendibilitat del sector primari i molt d'interès pel projecte de creació d'una marca Tramuntana, que podria ajudar a promocionar el producte local i a dinamitzar l'economia a la Serra a través de reconèixer aquells productes que generen paisatge i els serveis que ajuden a la comercialització d'aquests productes i tenen un comportament responsable, envers la Serra. De fet, creu que aquest tipus d'iniciatives han d'estar impulsades i sostingudes per l'Administració pública i que poden ser un mecanisme per ajudar el sector de serveis a contribuir a la preservació del sector primari.

Francina Armengol va demanar l'opinió de **TXXI** sobre la llei de camins i els assistents resumiren els arguments aportats per **TXXI** a la tramitació.

MANIFIESTO POR LA TRAMUNTANA MANIFESTO FOR THE TRAMUNTANA

Nosotros, asociaciones y entidades unidas por el deseo de hacer de la Serra de Tramuntana un espacio adecuado para la calidad de vida de los residentes, un lugar de disfrute para los visitantes y una zona con una economía viable y que se base en usos compatibles y respetuosos con la conservación del patrimonio y los valores naturales y culturales de la Serra, a los que se debe hacer mención especial y cuidar,

consideramos imprescindible

un pacto político y social que debe desarrollarse a partir de los puntos que siguen:

El apoyo al sector primario (agrícola, ganadero, forestal, pesquero) y agroindustrial, así como a las rutas comerciales, las estrategias de venta y marcas controladas de identificación de los productos y servicio de la Serra de Tramuntana, con el fin de favorecer una actividad turística de los beneficios generados por la actividad turística.

El apoyo a la restauración del patrimonio, así como a la reutilización y el cambio de uso de los edificios.

El apoyo a la actividad que vaya en detrimento de la actividad que pueda conducir a la destrucción de este patrimonio, así como a la contribuya a la banalización.

El apoyo a la experiencia de los diferentes usuarios, así como a la masificación y abriendo vías para la restauración y observación del espacio.

El apoyo a la investigación, a la educación y a la promoción de los valores, así como a la investigación, a la educación y a la promoción de los valores.

We, associations and organizations united by the wish to make the Serra de Tramuntana a space that offers quality of life for the inhabitants, enjoyment for the visitors and a viable economy, based on activities that are compatible with and respectful of heritage conservation and the natural and cultural values of the Serra, which must be identified and protected,

consider of utmost importance

a political and social pact based on the following points:

Support for the primary sector (farming, forestry, fishing) and agro-businesses, also for commercial routes, sales strategies, official labelling for products and services originating in the Serra de Tramuntana, thus enabling a balanced distribution of the proceeds generated by tourism.

Support for initiatives and actions that promote the restoration of built heritage, sustainable resource management, and the reuse or conversion of original buildings as opposed to new construction.

Support for initiatives aimed at preventing activities that could be detrimental to the heritage and the values of the place, that could lead to the depersonalisation or trivialisation of the Serra de Tramuntana.

Support for the protection and improvement in the quality of the different users' experience in the Serra de Tramuntana, avoiding overcrowding and opening up new avenues for managing management, restoration and conservation of the space.

Support for programmes and activities relating to research, education and training, that enhance understanding of the Serra, its conservation, methods of outreach, and promotion of cooperation and respect for the space and the inhabitants.

Recognition of the Serra de Tramuntana as a natural heritage upon which, through history, a cultural heritage has developed which represents us as a country and a landscape and which we have the duty and the privilege to conserve for the rest of Humanity.

Commitment from all the political forces to foster the collaboration of local, insular and regional governments in applying the foregoing principles, in accordance with the principles of subsidiarity and governance, with common aims, and integrated planning and management to enable efficient coordination while avoiding duplication.

Reduction of excessive bureaucracy and redundant administrative procedures which hinder sustainable activities and uses of the territory.

The identification of concrete undertakings and creation of a road map for the next five years, to be adopted by the political parties and relevant social organizations, with legal, administrative and collaborative measures to facilitate implementation of the foregoing principles.

Joe Holles, president de Tramuntana XXI
davant el Manifest per la Tramuntana,
últim panell de l'exposició "Història del
Turisme a la Serra de Tramuntana".

TXXI exposà el problema de governança a la Serra i la necessitat de tenir una junta rectora o almenys un espai de treball comú entre els responsables del Paratge Natural de la Serra de Tramuntana i del Consorci Serra de Tramuntana, així com la necessitat de la modificació del Pla d'ordenació de recursos naturals (PORN) i l'elaboració del Pla rector d'usos i gestió (PRUG).

Francina Armengol va mostrar el seu acord amb **TXXI** i va donar el seu suport a l'entitat per continuar treballant en aquesta línia.

TXXI va exposar el projecte del Manual de gestió rural de la Serra de Tramuntana i va oferir a la presidenta fer-ne el pròleg, la qual cosa Armengol va acceptar.

La Sra. Armengol va manifestar l'agraïment a **TXXI** per la tasca cívica que porta a terme.

1.6 TXXI IMPULSA EL MANIFEST PER LA TRAMUNTANA.

Dins l'àmbit d'INICIATIVES XXI, **TXXI** ha promogut una acció que creu que pot ser molt positiva per a la Serra de Tramuntana. Es tracta de convidar a un pacte preelectoral als partits polítics per sostreure determinats elements de la lluita partidista i facilitar mesures positives per al territori, la biodiversitat i l'economia de la Serra.

TXXI vol que amb aquest pacte es comprometin a impulsar, des de les institucions on finalment siguin presents, mesures positives concretes per a la Serra i la seva gent. D'aquesta manera es convida a aprofundir en una política per cercar acords previs i allunyar-la dels desacords que sovint marquen la pauta política.

Per a tal objectiu s'ha proposat a les forces socials i econòmiques (des d'entitats no lucratives a la Universitat i col·legis professionals fins a entitats excursionistes, etc.) que signin un manifest, anomenat Manifest per la Tramuntana, el qual **TXXI** pretén que condueixi a un acord de pacte polític.

Un dels possibles fruits del Manifest per la Tramuntana és acabar per forçar un Pacte per la Serra, on signin tots els partits i que proposi mesures concretes per reduir l'actual desgavell i manca de coordinació entre Govern, Consell, ajuntaments i Govern central.

A data d'agost de 2018, **TXXI** vol agrair el suport de les 41 entitats que s'han adherit al Manifest per la Tramuntana.

Actualment **TXXI** ha començat a contactar amb els diferents partits polítics que tenen representació a la Serra de Tramuntana, tant en l'àmbit autonòmic com municipal, per tal de presentar aquesta iniciativa i impulsar el Pacte per la Serra.

Vegeu el Manifest i la llista d'entitats adherides a les pàgines 48 i 49 respectivament.

Cloenda

*Son Fortesa
 mecanització de la finca*

*Degustació productes
 Can Picó a Banyalbufar*

Banyalbufar malvasia

2

RESPONSABILITAT ECONÒMICA, SOCIAL I AMBIENTAL

2.1 TXXI I EL DEPARTAMENT DE BIOLOGIA DE LA UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS ORGANITZEN EL CURS D'AGRICULTURA I RAMADERIA DE MUNTANYA

El mes de setembre de 2017, **TXXI**, conjuntament amb la Universitat de les Illes Balears i amb la col·laboració del Consorci Serra de Tramuntana, va organitzar el Curs d'estiu sobre agricultura i ramaderia de muntanya.

L'objectiu d'aquest curs de cinc dies va ser difondre les possibilitats que ofereix el sector primari a la Serra de Tramuntana com una sortida professional, per engrescar les noves generacions d'enginyers i graduats, així com altres persones interessades en el sector.

Al curs s'hi varen inscriure estudiants de la Universitat de les Illes Balears, així com estudiants d'altres universitats i altres interessats, amb un total de 20 alumnes.

El curs va començar amb una primera jornada amb sessions teòriques on es varen tractar temes com la rellevància de les activitats agroramaderes i forestals a la Serra de Tramuntana o les dificultats financeres i les estratègies de viabilitat de l'agricultura de muntanya.

Les dues jornades següents varen consistir en visites de camp on es va tractar la producció de vi a les bodegues de Can Axartell a Pollença i Can Picó a Banyalbufar.

La tercera jornada va tractar la producció ecològica d'olis, olives, horta i productes transformats amb la visita a Son Moragues de Valldemossa.

L'últim dia del curs al matí es va treballar l'explotació agroramadera i elements complementaris de les explotacions amb la visita a Son Fortesa, a Alaró, per incidir en l'entorn de la producció extensiva lligada a les pastures.

Com a cloenda es va fer un taller sobre opcions agroramaderes i complementàries per a la Serra de Tramuntana, on els alumnes varen poder presentar idees de projectes. A aquesta sessió va assistir el conseller de Medi Ambient, Agricultura i Pesca, Vicenç Vidal, el qual va respondre les preguntes dels estudiants i va fer la cloenda oficial del curs.

El programa del curs es troba a la pàgina 51 d'aquest anuari.

2.2 TXXI DÓNA SUPORT AL CONSORCI SERRA DE TRAMUNTANA AMB EL DISSENY D'UNA MARCA SERRA DE TRAMUNTANA

Durant el curs 2017/2018, **TXXI** tot coincidint amb la iniciativa del Consorci Serra de Tramuntana, ha desenvolupat un projecte per crear una marca Serra de Tramuntana. L'objectiu de la Marca Tramuntana que ha proposat **TXXI** és potenciar el consum de tots aquells productes i serveis de la Serra de Tramuntana que contribueixen al manteniment del paisatge, la cultura i la biodiversitat, valors pels quals va ser declarada Paisatge Cultural per la UNESCO, amb un fort component de responsabilitat social.

El gran repte de la marca és donar suport a empreses regionals i actors locals per millorar la seva competitivitat de mercat, mitjançant dur els visitants de la Serra a consumir producte local i a contractar serveis "responsables", tot col·laborant així al manteniment dels valors ecològics, paisatgístic, històrics i culturals de l'àrea. No es tracta sols d'una nova etiqueta per als productes, sinó de crear sinèrgies entre productors, comercialitzadors i consumidors, amb la Serra com a protagonista.

Per tal d'assegurar aquest objectiu, com a marca de garantia, s'hauria de comptar amb un reglament on detallar les condicions que han de complir els productes i serveis per poder adherir-se a la marca i on establir com se'n controlarà el compliment.

TXXI creu que l'èxit de la marca dependrà en gran mesura de l'ús de canals de comunicació innovadors que facin senzill al consumidor, trobar i comprar productes o serveis. Un mitjà molt potent per al suport a la promoció d'una marca amb possibilitats d'oferir tot tipus d'informació complementària és una aplicació de mòbil. Per això la Marca de Garantia de Tramuntana hauria d'anar lligada a una "guia – App" gratuïta que serveixi de guia interactiva de la Serra de Tramuntana i mitjà de difusió de la marca i de les empreses usuàries.

Per tant la marca té una doble potencialitat:

1. Abastar tota la cadena de valor, des de la producció, transformació o comercialització de productes, fins als serveis que són responsables amb l'entorn. La marca ha de reconèixer productes de la Serra que compleixin els requisits establerts, però també empreses de serveis, bars, restaurants, hotels, operadors turístics o botigues que comercialitzen aquests productes. Es tracta de posar a la disposició de residents i visitants, de manera fiable, interactiva i atractiva, tota la informació d'on es poden adquirir, consumir o contractar aquells productes o serveis de qualitat que contribueixen al manteniment de la Tramuntana. Així, les empreses certificades adquireixen més visibilitat, augmenten la seva facturació i la resta d'empreses prenen exemple i augmenta la popularitat de la marca.
2. Abastar aspectes socioculturals a més de condicions agrícoles i mediambientals que tenen a veure amb mètodes i varietats de cultiu, maneig de recursos, etc. És molt recomanable contemplar condicions de contractació responsable de personal, divulgació de valors o compromisos de responsabilitat social corporativa.

Per tal de desenvolupar aquest projecte, **TXXI** s'ha reunit diferents vegades amb representants del Consorci Serra de Tramuntana per exposar i debatre la visió de **TXXI** respecte d'aquesta marca i trobar un punt de consens amb el projecte inicial que tenia previst el Consorci Serra de Tramuntana.

El mes de maig de 2018 el Consorci Serra de Tramuntana va fer la primera consulta pública per demanar a la societat com hauria de ser el reglament que reguli la futura Marca Serra de Tramuntana, on **TXXI** va aportar la seva visió (trobareu la resposta a la consulta pública a la pàgina 52 d'aquest anuari).

A la presentació del Consell Participatiu, el passat mes de juny de 2018, el Consorci Serra de Tramuntana va presentar el projecte de la Marca de Tramuntana, el qual ha satisfet els criteris de **TXXI** i que va ser aplaudit per diverses entitats i representants dels sectors involucrats.

TXXI continuarà treballant en les següents passes de creació de la Marca Tramuntana durant el curs 2018/2019.

2.3 TXXI PARTICIPA A L'ESTUDI DE CAPACITAT DE CÀRREGA TURÍSTICA: ESTUDIS ALS CENTRE HISTÒRICS DE PALMA I VALLDEMOSSA DE LA FUNDACIÓ INICIATIVES PER LA MEDITERRÀNIA

El turisme a les Illes Balears és una activitat que s'ha desenvolupat històricament i en les últimes dècades ha resultat tenir grans repercussions en els equilibris essencials territorials. Aquests desequilibris es manifesten en multitud d'àmbits: en l'economia estacional; en l'augment de la contaminació; en la diversa percepció social que se'n té i en un llarg etcètera.

És un fet que el sector turístic acapa per la major part d'activitat de les nostres illes, tant pel que fa a l'economia com a l'entorn laboral i fins i tot a l'entorn social. Als darrers anys s'ha intensificat especialment la sensació de saturació. La massificació ha esdevingut protagonista de debats i es qüestiona tant la qualitat de vida de la població local com la qualitat de l'experiència que oferim als que ens visiten.

Primer seminari de l'Estudi de Capacitat de Càrrega Turística.

L'estudi que s'ha elaborat es fonamenta en la teoria de capacitat de càrrega turística, és a dir, en la recerca d'instruments per a la millora d'una planificació i gestió estratègica d'una destinació turística. Per a les nostres entitats és tan important la millora de les condicions de l'experiència del visitant com la del resident i treballador.

Com a casos d'estudi s'han pres els nuclis històrics de Palma i Valldemossa, per la seva importància i representativitat. La primera com a capital i principal porta d'entrada a l'illa i la segona per ser una de les destinacions més populars de la Serra de Tramuntana. Una de les accions principals del projecte ha estat la feina de camp, que s'ha complementat amb l'organització de seminaris bimensuals, workshops i grups focals on s'ha dut a terme una posada en comú dels resultats que s'han obtingut.

Aquest projecte s'ha realitzat en col·laboració amb Tramuntana XXI, Palma XXI i la Universitat Complutense de Madrid, dins el marc de la Fundació Iniciatives per la Mediterrània.

A data d'agost de 2018 ja s'han realitzat quatre seminaris participatius i s'acaba la recollida de camp. S'espera presentar les conclusions de l'estudi l'octubre de 2018.

2.4 TXXI PUBLICA EL MANUAL DE GESTIÓ DE FINQUES RURALS DE LA SERRA DE TRAMUNTANA

Més del 90% de la Serra és responsabilitat de propietaris particulars i en els darrers anys hi ha hagut un canvi immens en els usos econòmics del territori. Fa una generació, centenars de famílies obtenien els recursos per viure dels usos agraris i forestal del territori. Fins i tot, cada any, nombroses dones d'arreu de l'illa hi feien feina molts de mesos en la collita d'oliva, el mateix que els traguers, tafoners i altres operaris relacionats amb l'oli, la principal producció local.

Els recursos generats per la Serra no es limitaven a olives i oli, hi havia altres collites importants (gra, llegums, fruits secs, ...), la producció ovina i porcina hi era cabdal, la llana valia molt, el carbó, la calç, la llenya, etc. aportaven recursos per als pobladors del medi rural i als propietaris, que solien arrendar les explotacions. Fins i tot la neu, dècades enrere, havia estat valuosa.

Els canvis de la segona meitat del segle XX han estat vertiginosos. La crisi agroramadera i forestal és producte de la falta de rendibilitat de moltes explotacions i avui una bona part d'aquestes activitats han estat abandonades.

S'han produït nombrosos canvis de propietats (per compravenda i per herències) i els nous responsables del territori no sempre tenen els coneixements i l'experiència per recuperar usos importants per al bon estat de les finques. Afortunadament queden pagesos amb empena que mantenen actives diverses explotacions i també hi ha molts de propietaris que voldrien recuperar i restaurar els usos tradicionals o trobar-ne de nous, compatibles amb el bon estat de les seves terres.

La consciència ecològica, afortunadament, és cada dia més estesa, però falta divulgar les fórmules per mantenir els boscos, protegir les espècies silvestres i contribuir, en definitiva, a conservar els valors naturals i culturals del territori.

Tramuntana XXI ha volgut fer una aportació en aquest sentit amb la publicació el mes de juliol de 2018 del Manual de gestió rural de la Serra de Tramuntana. Aquesta publicació ha estat

Manual de gestió rural de la Serra de Tramuntana

finançada parcialment per la Fundació Guillem Cifre de Colonya i el Consell de Mallorca i serà presentada el públic el mes de setembre de 2018.

Les principals característiques d'aquest manual són el seu contingut senzill i de format flexible que permetrà que creixi i millori amb el temps (gràcies al format de fitxes específiques). Pot tenir interès no sols per als responsables directes del territori, els seus propietaris i usuaris, sinó també per a tots aquells interessats per entendre millor el medi rural muntanyenc.

TXXI ha volgut aportar un document pràctic perquè els gestors del territori disposin d'una informació útil de moltes de les possibles activitats de la Serra i de referències administratives o empresarials. Per això **TXXI** ha convocat més de trenta experts que han col·laborat desinteressadament per redactar les fitxes i aportar les dades essencials de la seva especialitat per a la seva aplicació a la Tramuntana.

El Manual consta de 6 blocs temàtics amb un total de 46 fitxes, on cada una resumeix el valor cultural i històric vinculat a cada activitat i informació bàsica però suficient per a la gestió dels diferents àmbits d'una finca rural, tot combinant els sabers populars de generacions de pagesos que han treballat a les nostres muntanyes amb pràctiques modernes.

Si és del vostre interès adquirir un Manual de gestió rural de la Serra de Tramuntana, contacteu amb nosaltres: info@tramuntanaxxi.co

3

CONeixement

3.1 TXXI DÓNA SUPORT AL PARATGE SERRA DE TRAMUNTANA EN LA CREACIÓ DE L'OBSERVATORI DE L'ÚS PÚBLIC DE LA SERRA DE TRAMUNTANA

L'Observatori de l'Ús Públic de la Serra de Tramuntana (OBST) ha de ser un instrument de gestió basat en la recollida, tractament, anàlisi i difusió d'informació relativa a la Serra de Tramuntana.

Aquest projecte va ser concedit al Paratge Natural de la Serra de Tramuntana, amb els fons de l'Impost de turisme sostenible de 2017, per a la seva execució entre els anys 2018 i 2019.

L'OBST és un projecte que persegueix ser una solució tecnològica que permeti recollir dades sobre el terreny a partir de la implementació de diferents mòduls amb solucions tecnològiques com a sensors (tecnologia IOT). L'OBST té previst la implementació de més de 10 mòduls que a més de recollir dades sobre l'ús públic, també té previst mòduls que recullen informació sobre diferents paràmetres que puguin ajudar a millorar la gestió de l'espai.

Tramuntana XXI creu que aquest projecte pot ser essencial per a la millora de la gestió a la Serra ja que pot servir per a la centralització de la informació existent sobre la Serra, la generació de la informació necessària per afrontar els nous reptes ambientals i socials de la zona i la creació de xarxes d'entitats i administracions interessades i afectades que puguin contribuir a la recollida, tractament i difusió d'aquesta informació.

En aquest sentit, durant el curs 2017/2018, l'equip de **TXXI** ha treballat una proposta per transmetre la visió de l'entitat del que podria ser l'OBST a l'equip Paratge de la Serra de Tramuntana. Així mateix, respecte del mòdul d'ús públic, **TXXI** també ha lliurat a l'equip del Paratge una llista d'ubicacions, on es podrien instal·lar solucions tecnològiques per obtenir informació sobre l'afluència de visitants i/o usuaris de la Serra de Tramuntana.

Aquests sensors facilitaran informació sobre el recompte d'usuaris de les rutes excursionistes i camins, així com dels esportistes de muntanya en activitats com l'escalada, el barranquisme i el BTT. Pel que es refereix als usuaris de les carreteres, els sensors discriminarien tota classe de vehicles, des de cotxes a autobusos, ciclomotors i bicicletes.

3.2 TXXI PRESENTA EL FULLETÓ DE BONES PRÀCTIQUES “ESTIMA LA TRAMUNTANA”

El fulletó “Estima la Tramuntana” té com a objectiu conscienciar els visitants de la Serra de Tramuntana sobre pautes de comportament adequades per conservar el patrimoni natural i cultural i per no destorbar els seus habitants.

Aquesta iniciativa va ser impulsada per **TXXI**, amb la col·laboració del Govern de les Illes Balears i del Consorci de la Serra de Tramuntana Patrimoni de la Humanitat.

Com a principal valor del fulletó cal destacar que el contingut va ser treballat i consensuat entre diversos agents implicats a la Serra, com l'Associació de Propietaris de Finques Rústiques de les Illes Balears, la Federació de Muntanya i Escalada i excursionistes de prestigi reconegut. El resultat és fruit d'una preocupació i d'una inquietud compartides: promocionar la bona convivència entre els habitants i els visitants de la Serra.

Per això el fulletó recull deu recomanacions de bones pràctiques a la muntanya en format de tríptic bilingüe (versions català/anglès i castellà/alemany) i es pot descarregar a la pàgina web

Roda de premsa de la presentació del fulletó "Estima la Tramuntana".

de la nostra entitat www.tramuntanaxxi.com. Aquest material també està disponible en format pòster en català/anglès.

Per assegurar la perdurabilitat del projecte, tant els pòsters com els fulletons disposen d'un espai en blanc on les diferents entitats o empreses que estiguin interessades a fer-ne una tirada poden adherir el seu logotip.

Aquest projecte es va presentar a la premsa a Raixa, el mes d'octubre del 2017, i a la ciutadania a l'acte per la Serra "Estima la Tramuntana", el mes de novembre de 2017.

Aquest curs 2017/2018 se n'han fet dues tirades, una primera de 24.000 fulletons i 200 pòsters, els quals varen ser repartits entre la Conselleria de Medi Ambient Agricultura i Pesca i el Consell de Mallorca, així com a centres educatius.

Posteriorment Colonya Caixa Pollença n'ha fet una segona tirada de 12.000 fulletons i 100 pòsters, que s'ha lliurat el mes d'abril de 2018 i que s'ha distribuït al Paratge Natural Serra de Tramuntana i al projecte d'Aprenentatge i servei Serra de Tramuntana.

3.3 TXXI AMB AMICS DE LA TERRA I L'ASSOCIACIÓ DE GUIES I TÈCNICS DE MUNTANYA DE BALEARS ORGANITZA LA SEGONA EDICIÓ DEL CURS PER A GUIES DE MUNTANYA

L'èxit i l'interès de la primera convocatòria animaren Tramuntana XXI a afegir-se a les associacions Amics de la Terra i Associació de Tècnics Esportius i Guies de Muntanya de les Illes Balears, per convocar un 2n seminari teòric-pràctic per a guies de muntanya que oferís als participants:

1. Informació sobre aspectes relatius a la Serra de Tramuntana no tractats o només apuntats en la primera convocatòria que permetés la interpretació de la Serra de Tramuntana d'acord amb la seva realitat actual: com un espai complex i viu, amb grans valors culturals i naturals que no només són àmbit per a la pràctica d'esports de natura o d'aventura, sinó també de dinàmiques socials i econòmiques, amb una diversitat d'interessos i d'administracions que en són responsables.
2. Informacions directes de representants dels diferents sectors que intervenen directament en aquesta realitat: habitants, visitants, productors, empresaris, usuaris, administracions, etc., en el marc de la consideració de la Serra de Tramuntana com a paisatge cultural considerat Patrimoni Mundial per la UNESCO.
3. Informacions sobre algunes problemàtiques concretes de la Serra de Tramuntana i sobre expectatives de resolució viable, col·laborativa i participativa, que afecten sobretot el col·lectiu de tècnics esportius i guies de muntanya.

Maqueta "Mapa didàctic de la Serra de Tramuntana",

El contingut del curs ha estat dissenyat per les tres entitats durant el primer semestre de 2018 i se celebrarà el 24 i 25 de novembre de 2018 gràcies a la col·laboració del Consorci Serra de Tramuntana.

3.4 TXXI PRESENTA EL PROJECTE D'EDUCACIÓ AMBIENTAL "LA SERRA DE TRAMUNTANA: UN MÓN PER DESCOBRIR: MAPES DE RECERCA"

Aquest projecte va ser presentat a la convocatòria de projectes d'educació ambiental de la Conselleria de Medi Ambient Agricultura i Pesca. El mes de juny de 2018 es va resoldre la concessió de finançament per a la seva execució i s'espera tenir el projecte finalitzat el novembre de 2018.

Aquesta iniciativa consisteix en el disseny, realització i difusió d'un projecte d'educació ambiental adreçat prioritàriament a alumnes de centres de la Serra de Tramuntana de 1r i 2n d'ESO, tot i que en podran fer ús la resta de centres de Mallorca.

El projecte pren com a element central de les activitats d'ensenyament i aprenentatge uns mapes amb informació per mitjà d'il·lustracions sobre flora, fauna, zones protegides, patrimoni, etc. Aquests mapes s'acompanyaran d'una guia del professorat, amb unes orientacions didàctiques on s'explicarà el contingut del material i possibles usos, ja sigui dins el currículum escolar de diverses matèries, com a experiència interdisciplinari, o bé com a activitat extraescolar.

3.5 TRAMUNTANA XXI PRESENTA L'EXPOSICIÓ "HISTÒRIA DEL TURISME A LA SERRA DE TRAMUNTANA -PASSAT, PRESENT I... FUTUR?-"

Divendres dia 27 de juliol, Tramuntana XXI va inaugurar l'exposició "Història del Turisme a la Serra de Tramuntana -Passat, Present i... Futur?-", situada al passeig del Born de Palma fins el 23 d'agost.

L'exposició inclou 21 panells a doble cara de 2x1,5m, muntats sobre estructures de ferro. Així doncs, les 42 impressions numerades proposen un recorregut narratiu pel turisme a la Serra amb diverses observacions en forma de cita en tres idiomes, català, castellà i anglès.

Amb aquesta exposició, basada en un llibre homònim escrit per Miquela Forteza Oliver i de pròxima publicació, s'ha pretès reflexionar sobre el que ha passat a la Serra de Tramuntana set anys després de la declaració com a Patrimoni de la Humanitat.

El llibre i l'exposició han volgut reflexionar sobre l'evolució del turisme a Mallorca tot posant especial èmfasi en la seva incidència a la Serra de Tramuntana. És una dissertació que es basa en els esdeveniments històrics i culturals dels segles XX i XXI. El propòsit ha estat exposar una realitat fonamentada en fets objectius i en opinions de persones de crèdit.

El punt de partida d'aquesta introspecció va ser motivat essencialment pels esdeveniments que varen tenir lloc després que la Serra de Tramuntana fos declarada Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. Aquesta circumstància i els fets que se'n derivaren varen constituir el pretext per dur a terme aquest treball.

Exposició "Història del Turisme a la Serra de Tramuntana", passeig del Born, Palma.

Val a dir que ni el llibre ni l'exposició són pas prescriptius; no pretenen establir formulacions ni formes concretes d'actuació. Simplement s'ha pretès exposar uns fets que ajudin a reflexionar sobre la manera més encertada de desenvolupar l'activitat turística a la Serra. Així mateix, s'ha volgut cridar l'atenció sobre el desenvolupament fins aleshores d'aquesta activitat turística i aconseguir — entre tots — esmenar la difícil situació actual, fruit del model turístic vigent durant els darrers anys.

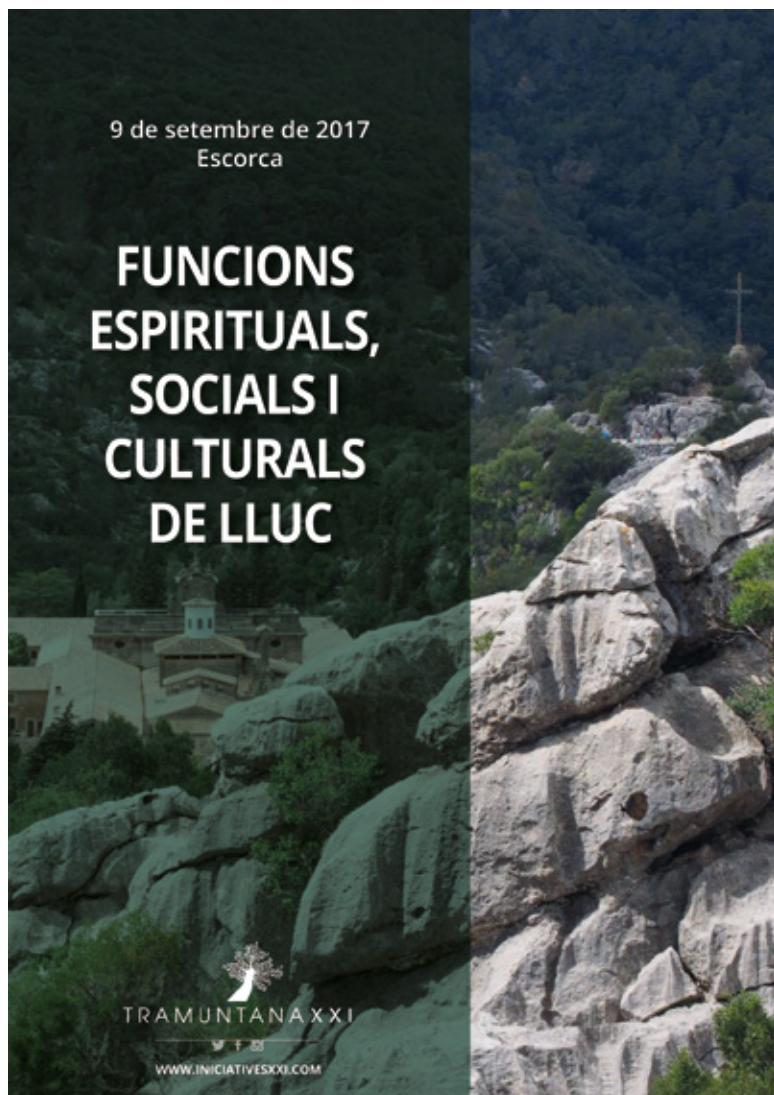
També s'ha volgut aprofitar l'avinentsa per convidar al debat sobre quines són les línies d'actuació que la Serra necessita per revertir la situació actual i s'ha dedicat un panell de l'exposició al Manifest per la Serra, amb la menció corresponent a les entitats que s'hi han adherit.

3.6 TXXI ORGANITZA EL SEGON CICLE D'ACTES PER LA SERRA

TXXI treballa a favor de la Serra de Tramuntana tot impulsant el coneixement i el consens/compromís de tots els agents implicats en el territori.

Per això, s'ha continuat organitzant trobades mensuals als diferents pobles de la Serra, amb l'objectiu de crear aquest espai d'encontre i de debat en temes concrets en els indrets que hi estan més relacionats.

Durant el curs 2017/2018 **TXXI** ha organitzat el segon cicle d'Actes per la Serra, amb un total de set trobades a diferents municipis de la Serra, a les quals han assistit en total prop d'un miler de persones.

Escorca, 9 de setembre de 2017

FUNCIONS ESPIRITUALS, SOCIALS I CULTURALS DE LLUC

La intenció d'aquesta trobada, organitzada per la comunitat del santuari de Lluç, va ser possibilitar que associacions i persones interessades poguessin opinar, debatre i proposar iniciatives per dinamitzar el paper de Lluç, un lloc emblemàtic com a referent espiritual i cultural per al coneixement, conservació i activitat de la Serra de Tramuntana

El resum d'aquest acte es troba a la pàgina 57 d'aquest anuari.

Valldemossa, 17 de novembre de 2017

ESTIMA LA TRAMUNTANA

En aquest acte, aprofitarem per presentar el fulletó de bones pràctiques a la muntanya, "Estima la Tramuntana", el qual té com a objectiu conscienciar els visitants de la Serra de Tramuntana sobre pautes de comportament adequades per conservar el patrimoni natural i cultural i no destorbar els seus habitants.

A la presentació comptarem amb la participació de representants de diferents sectors de la Serra de Tramuntana (sector primari, sector turístic, excursionistes, propietaris de finques rústiques...), per tal de poder compartir la seva visió de les pràctiques necessàries per a la bona convivència a la Serra de Tramuntana i per a la seva preservació.

El resum d'aquest acte es troba a la pàgina 59 d'aquest anuari.

Palma, 1 de desembre de 2017

ELS VOLTORS DE TRAMUNTANA EN EL SEGLE XXI

Tramuntana XXI va organitzar la darre-
ra trobada de 2017 per parlar d'una de
les espècies més emblemàtiques de la
Serra, els voltors.

Per a això ens trobarem a Can Alcover,
on Jordi Muntaner Yangüela, Dr. en bi-
ologia i agent de medi ambient de la
Unitat de Flora i Fauna de la Conselleria
de Medi Ambient, i Evelyn Tewes, biò-
loga amb més de trenta anys d'experi-
ència en la protecció del vultur negre i
directora de la Fundació Vida Silvestre
Mediterrània, ens posaren en context
de la situació dels voltors a la Serra de
Tramuntana en el segle XXI.

El resum d'aquest acte es troba a la pà-
gina 62 d'aquest anuari.

Campanet, 27 de gener de 2018

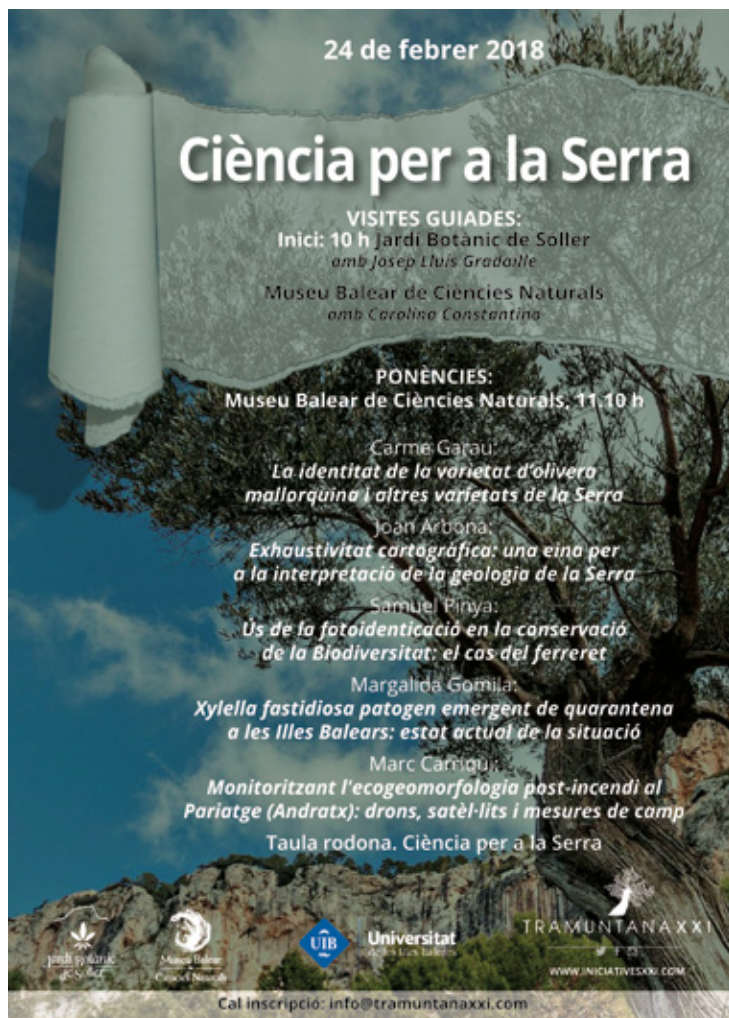
LA SERRA LITERÀRIA, DES DE LA MIRADA DE LLORENÇ RIBER

En aquesta ocasió comptarem amb la col·laboració de Damià Pons, escriptor i actualment catedràtic i professor de literatura catalana contemporània a la Universitat de les Illes Balears, adscrit al Departament de Filologia Catalana i Lingüística General.

Damià Pons ens va introduir a la història de la literatura a Mallorca i es referí concretament a com s'hi ha tractat la Serra de Tramuntana; posteriorment ens va acompanyar a visitar la vila de Campanet, on coneguérem els racons que inspiraren l'obra de Llorenç Ribier.

El resum d'aquest acte es troba a la pàgina 64 d'aquest anuari.

Sóller, 24 de febrer de 2018

CIÈNCIA PER A LA SERRA

En aquest acte ens vàrem reunir per parlar sobre diferents projectes de recerca a la Serra de Tramuntana que es realitzen actualment a la Universitat de les Illes Balears. Per això vàrem comptar amb la presència de cinc investigadors que ens feren un resum sobre els seus projectes a l'espai que ens va cedir el Museu de Ciències Naturals.

Prèviament a les ponències, férem una visita guiada al Jardí Botànic de Sóller, per conèixer aquest centre tan interessant, de la mà del seu director.

El contingut d'aquest acte, on trobareu els resums de les ponències de la mà dels seus autors, es troba a la pàgina 66 d'aquest anuari.

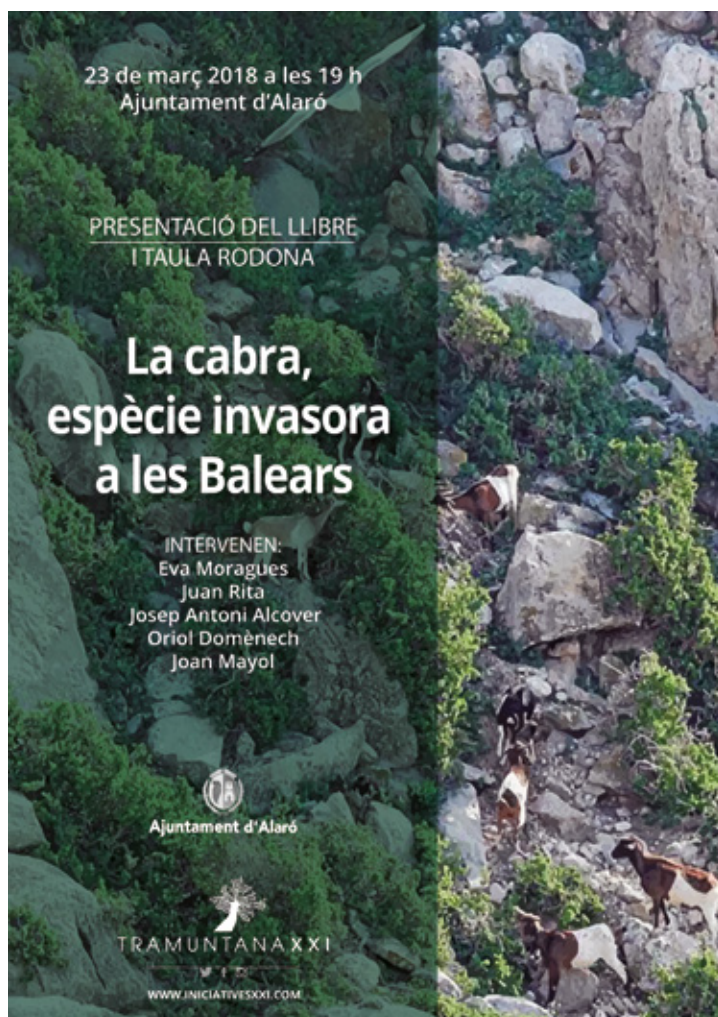
Alaró, 23 de març de 2018

LA CABRA, ESPÈCIE INVASORA A LES BALEARS

L'Acte per la Serra del mes de març va consistir en la presentació del llibre *La cabra, espècie invasora a les Balears* (Lleonard Muntaner, editor), on es tracta la problemàtica que causa la població d'aquest animal en estat silvestre a les nostres illes i, en concret, a la Serra de Tramuntana.

Per introduir-nos a aquesta temàtica i al contingut del llibre, Tramuntana XXI va organitzar una taula rodona amb els cinc coautors, Eva Moragues, Juan Rita, Josep Antoni Alcover, Oriol Domènech i Joan Mayol. Després de la presentació va tenir lloc un debat entre punts de vista ben diversos.

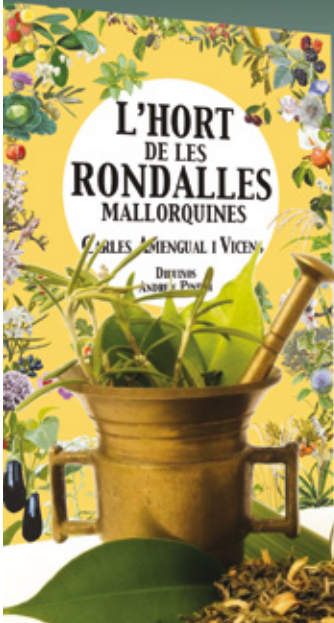
El resum d'aquest acte es troba a la pàgina 71 d'aquest anuari.

27 d'abril 2018 a les 19:30 h
Can Llobera, Pollença

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE
"L'HORT DE LES RONDALLES MALLORQUINES"
I TAULA RODONA

Rondalles i plantes medicinals a la serra de Tramuntana

Ponents:

Dr. Carles Amengual:
Metge Homeòpata, Biòleg i autor
del llibre "L'hort de les Rondalles
mallorquines".

Maria Magdalena Gelabert:
Doctora en Llengua i literatura
catalana i investigadora en
rondalles mallorquines.

Moderar: Aina Bonner, il·lustradora.

Activitat emmarcada dintre de la setmana
de Sant Jordi de Pollença.

BIBLIOTECA
MUNICIPAL
Can Llobera

Colònia
Cala Pollença

AYUNTAMENT DE POLLENÇA

TRAMUNTANA XXI
WWW.INICIATIVESXXI.COM

Pollença, 27 d'abril de 2018

RONDALLES I PLANTES MEDICINALS A LA SERRA DE TRAMUNTANA

En aquesta trobada, el Dr. Carles Amengual ens va presentar el seu llibre *L'hort de les rondalles mallorquines* (Ed. Fundació Francesc de B.Moll), on figuren les 140 plantes i arbres esmentats a les rondalles mallorquines, amb l'objectiu d'esdevenir una obra que es pugui emprar com a referència literària, com a eina per a mestres i alumnes que treballin en un hort escolar i com a estudi del medi natural.

A més comptarem amb la participació de Maria Magdalena Vicenç, doctora en llengua i literatura catalanes i investigadora de les rondalles mallorquines, la qual va centrar la seva intervenció en l'anàlisi del paper de les rondalles en la conformació de l'imaginari col·lectiu de Mallorca. Així mateix també va mostrar l'aparició de les plantes que trobam a les rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover, tot apuntant quin és el paper de les dones en relació amb aquest camp.

Per presentar i moderar la taula rodona d'aquest acte tan especial, comptarem amb la il·lustradora i membre de Tramuntana XXI Aina Bonner.

El resum d'aquest acte es troba a la pàgina 74 d'aquest anuari.

Banyalbufar, 2 de juny de 2018

CONEIXEM PLANÍCIA

Començarem la jornada amb l'itinerari des de l'aparcament fins a les cases de Planícia, el qual va ser guiat per Joan Carles Palos. Amb ell coneguérem alguns detalls de la història de la possessió alhora que férem una lectura acurada del paisatge "modelat, en part, per la mà de l'home" de la Serra de Tramuntana, Patrimoni Mundial i Paratge Natural.

Joan Carles Palos és periodista i impulsor del projecte FITA A FITA Serveis Culturals i Pedagògics, a partir del qual ha fet una tasca difusora dels valors naturals i culturals del nostre territori a través d'activitats de senderisme amb escoles i famílies.

Un cop arribàrem a les cases de Planícia, després d'una pausa per recuperar forces, Neus Obrador, tècnica de l'Institut Balear de la Natura (IBANAT), ens va explicar quines són les tasques que realitza l'Administració per al manteniment i gestió d'una finca pública com és Planícia.

Per acabar, Joan Mayol, cap de servei de Protecció d'Espècies de la Conselleria de Medi Ambient i vicepresident de Tramuntana XXI, ens va conduir a través del Centre de Seguretat i Cria del Ferreret, ubicat a les mateixes cases de Planícia.

El resum d'aquest acte es troba a la pàgina 77 d'aquest anuari.

2 de juny de 2018 a les 9 h

Entrada a la finca pública de Planícia.
Km 90,2 de la carretera
de Pollença a Andratx

Coneixem Planícia

PROGRAMA:

Itinerari guiat, història de la finca i lectura del paisatge
Joan Carles Palos (Fita a Fita)

La gestió de la finca pública, el cas de Planícia
Neus Obrador (Ibanat)

Visita al Centre de recuperació del ferreret
Joan Mayol (Tramuntana XXI)

Ajuntament de Banyalbufar

fita a fita

G. CONSELLERIA
O. MEDI AMBIENT
I. AGRICULTURA
B. PESCA

ibanat

TRAMUNTANA XXI

WWW.INICIATIVESXXI.COM

Cal confirmació prèvia, places limitades!

BLOC 1: GOVERNANÇA

Al·legacions a la Llei de camins públics i rutes d'interès senderista i presentació de TRAMUNTANA XXI	41
Al·legacions al Reglament de desenvolupament, en matèria d'activitats no permanents menors de recorregut a l'àmbit de l'Illa de Mallorca, de la Llei 7/2013, de 26 de novembre, de règim jurídic d'instal·lació, accés i exercici d'activitats a les Illes Balears	43
Manifest per la Tramuntana	48
Entitats adherides al manifest per la Tramuntana	49

BLOC 2: RESPONSABILITAT ECONÒMICA, SOCIAL I AMBIENTAL

Programa Curs d'estiu d'agricultura de muntanya de la Universitat de les Illes Balears	51
Resposta de Tramuntana XXI a la consulta pública sobre el Reglament de la marca Serra de Tramuntana Patrimoni Mundial	52

BLOC 3:

La funció de Lluc en el segle XXI	57
"Estima la Tramuntana", presentació del fulletó de bones pràctiques a la muntanya	59
Els voltors de Tramuntana en el segle XXI	62
La Serra literària, des de la mirada de Llorenç Riber	64
Ciència per a la Serra	66
Presentació del llibre <i>La cabra, espècie invasora a les Balears</i>	71
Rondalles i plantes medicinals a la Serra de Tramuntana	74
Coneixem Planícia	77

Bloc 1

Governança

AL·LEGACIONS A LA LLEI DE CAMINS PÚBLICS I RUTES D'INTERÈS SENDERISTA

Qüestions prèvies:

L'Associació vol expressar el suport a la iniciativa de redactar una llei que pugui millorar la conservació i l'ús dels camins públics i d'ús públic, per garantir la seva titularitat, permanència i integració en el territori i adaptar-los a les exigències i condicions de la realitat social, econòmica i ambiental. Igualment, compartim la necessitat d'instrumentar jurídicament l'accés a la natura i a l'entorn rural per part dels ciutadans, residents o no, amb les garanties imprescindibles per facilitar la integració dels nous usos viaris amb tots els usos i interessos legítims d'altres usuaris i titulars de drets del territori, sempre condicionats a les limitacions necessàries per als valors ambientals i patrimonials de l'entorn.

Per aquest motiu, l'Associació es posa a disposició del Consell amb esperit constructiu i disposició per aportar els coneixements, criteris i punts de vista dels seus membres en el procés encetat amb la redacció de la proposta. El present escrit voldria constituir un punt de partida per a la tasca de millora del text. En aquest sentit, assenyalam els aspectes que mereixen una revisió, sense entrar en aquests moments de forma exhaustiva en els detalls concrets de redacció de l'articulat que serien convenients.

Altament, consideram convenient que s'elaborin estudis d'incidència normativa, memòria econòmica d'aplicació i altres documents tècnics i complementaris aplicables i que s'incorporin a l'expedient, tant per motius de caràcter jurídic (principis establerts en la Llei 4/2011, de 31 de març, de la bona administració i del bon govern de les Illes Balears, d'aplicació supletòria per a una iniciativa legislativa del Consell) com pràctic, ja que convé tenir les previsions de les implicacions normatives, econòmiques i de mitjans humans que l'aprovació de la norma ha d'implacar.

Quant a les al·legacions formals que volem fer constar en aquest moment processal, són les següents:

PRIMERA.- Mancança de garanties i compromisos ambientals.

Tot i la invocació a l'exposició de motius al Conveni Europeu del Paisatge, trobam a faltar entre els objectius de la proposta la preservació del medi ambient i dels valors que han motivat la declaració de la Serra com a Patrimoni de la Humanitat com a Paratge Natural i en gran part, com espai de la Xarxa Natura (consideració que s'ha de fer extensiva a la resta dels espais naturals i seminaturals afectats). Els camins dins espais naturals protegits no tenen el tractament diferenciat que requeririen. Desgraciadament, són recurrents les notícies dels efectes de la massificació i manca de control en els usos del territori. Per posar un dels darrers exemples, evoquem que dimarts 27 de juny era notícia el tancament de l'Avenc de Son Pou atesa la seva degradació per mor de la massificació i la inevitable necessitat de regular l'accés al medi ambient: no tothom pot anar per tot quan vol.

La regulació de l'accés al medi ambient no és cap novetat i ja no es qüestiona a Cabrera, ni a Doñana, ni a Bialowieza, ni als US National Park System. D'altra banda, la massificació a la Serra és una realitat i l'accés universal, lliure i gratuït no fa sinó ignorar possibles impactes i afegir-hi més càrrega, que aboca a la degradació del medi. Som manifestament partidaris de l'ús de tots els camins de titularitat o servitud públiques, però consideram que les administracions autonòmiques, insulars i municipals, no han de veure limitada la seva capacitat de regular-lo i gestionar-lo quan calgui, amb normes, horaris, modalitats, taxes i qualsevol altre instrument que considerin adient per a aquesta finalitat. Invocam el principi tan repetit que sense límits no hi ha futur i consideram, amb caràcter general, que l'ús dels camins ha de quedar subjecte a la determinació de la seva capacitat de càrrega, pròpia i de l'entorn afectat. Igualment, consideram necessari expressar de forma concreta i explícita les obligacions de l'administració de vigilància, manteniment i gestió efectiva dels camins públics i d'ús públic.

SEGONA.- Mancança de flexibilitat socioecològica. El model establert sembla obviar cap altra funció dels camins que no sigui la recreativa o la turística (la qual, per cert, convé recordar que té un component econòmic cada vegada major, amb multitud d'empreses que ofereixen l'accés o guia a aquestes activitats, i que una part de les plusvàlues que generen haurien de repercutir en el manteniment de la infraestructura que les fa possibles). Les importants limitacions a la pavimentació, soterrament de serveis, limitacions d'usos en una franja de tres metres per banda, de circulació de vehicles de tot tipus (agraris i forestals), d'emissió de renous (que poden ser inevitables

en determinades tasques) i altres disposicions suposen una càrrega per als usuaris locals, els ajuntaments i els titulars de drets en les terres confrontades que pot tenir efectes contraris als interessos públics que la mateixa llei invoca. Els camins tenen les funcions recreatives, turístiques i socials que la llei protegeix, però també són fonamentals els serveis que faciliten a la població rural, la seva utilitat per al sector primari i, en definitiva, la vertebració territorial que permeten. És important que la llei assumeixi explícitament la importància d'assegurar aquestes funcions. Sembla més raonable planificar les limitacions cas per cas que amb caràcter general i comptar com a mínim amb possibles vies d'autoritzacions singulars.

TERCERA.- Mancança d'instruments de governança. Un model eficaç de gestió dels camins públics (i altres àmbits de l'Administració) requereix la participació i fins i tot la complicitat dels seus titulars públics (les distintes administracions i, notòriament, les municipals) i dels titulars de drets dels territoris per on transiten. No és convenient que s'imposi un model que els menystengui, tuteli, n'usurpi funcions i afegeixi noves càrregues o severes limitacions a ajuntaments titulars dels camins i gestors de les finques que hi confronten.

La llei, en la seva redacció actual, facilita de forma àmplia els processos d'expropiació de les rutes d'interès excursionista. Aquest mecanisme hauria de limitar-se als casos en què no es trobi cap altra solució satisfactòria. Així, ens trobam amb el greuge que suposaria que les propietats que han tolerat i facilitat l'accés ciutadà (fins i tot amb l'autorització per construir-hi itineraris i refugis, amb la benemèrita actuació del Foment del Turisme i altres entitats, al llarg del segle XX) siguin ara d'interès excursionista i que els únics instruments que la llei prevegi siguin convenis amb un mínim de trenta anys (sembla un període establert per fer-los impossibles) o la utilitat pública i l'expropiació. En canvi, la llei no dóna facilitats a la iniciativa de propietaris o associacions per gestionar les rutes, ignora la moderna tendència a donar protagonisme a la societat civil, a les entitats de custòdia del territori i, en general, a la governança, més tost el text actual es decanta per principis autoritaris i tecnocràtics. Menció expressa, en aquest sentit, mereix l'establiment d'un premi per a denúncies de particulars, que pot provocar confrontació, conflictivitat i la judicialització de casos que la mateixa administració hauria d'afrontar (la vigilància de la legalitat és una tasca de les administracions, no dels particulars). No sembla que aquest instrument sigui propi d'una societat moderna i democràtica ni que la promoció de la delació privada sigui un procediment a potenciar en el segle XXI. Un altre article concret que pot generar tensions innecessàries amb les propietats confrontants inclou la definició per llei del caràcter públic de les fonts, els pous, els marges, les parets i els abeuradors immediats als camins. És evident que aquestes estructures varen ser creades per algú, en molts de casos els pagesos o titulars de terres confrontants i que el caràcter públic s'hauria de limitar a les que varen ser construïdes per administracions. Un procediment de delimitació de la propietat pública dels camins cas per cas, amb les garanties que són obligades en un estat de dret, seria més legítim i garantista. Per completar la llista d'aquests exemples, ens resulta sorprenent el monopoli de fet reservat al Consell en l'establiment de rutes senderistes, fins i tot per a altres administracions: L'Administració que gestiona un parc natural no hi podrà establir rutes senderistes? No podrà fer-ho un propietari en els terrenys dels quals n'és titular? Se'ns escapa l'interès públic d'una tal norma.

També veiem necessari revisar el règim disciplinari i sancionador i els procediments d'actuació de l'Administració insular, en alguns casos no sols sense garanties judicials sinó fins i tot sense tràmit d'audiència als afectats, que pot ser tan breu com convengui, però que no hauria de ser anul·lat.

QUARTA.- Excessos reglamentistes. Consideram que la proposta de llei objecte d'anàlisi té una amplitud excessiva en dos aspectes: per una banda, articula determinacions que estan resoltes en altres lleis vigents i en especial la normativa civil, que ja assegura la titularitat pública dels camins que tenen aquest caràcter i els mecanismes d'aplicació d'aquest principi; i per l'altra, inclou determinacions d'una concreció més pròpia d'un reglament que no d'una llei, fins i tot d'altres instruments menors de normativa. És el cas, per exemple, de fixar per llei el contingut de fitxes o sol·licituds d'homologació (annexes). Si un dia esdevé convenient modificar aquests elements, caldrà tramitar una iniciativa legislativa al Parlament balear... per canviar el contingut d'una fitxa!

CINQUENA.- Conveniència d'estendre el model a tot l'àmbit autonòmic. És òbvia l'existència d'un gran nombre de camins, i de situacions a resoldre relacionades amb el seu ús, a l'illa de Mallorca, és molt lloable la iniciativa del Consell per contribuir a la seva millora i conservació, però no es pot ignorar que també hi ha camins i problemes a la resta d'Illes i és evident que si la llei sols es tramita per a l'illa major, deixa sense resoldre la situació de la resta i, en realitat, la dificulta, perquè és de mal concebre que en un futur immediat s'escometin lleis de camins per cada una de les Illes.

CONCLUSIÓ: Sol·licitam:

- 1) Que es tenguí per presentat aquest escrit i es procedeixi a una revisió del text per ajustar el contingut de l'articulat a les consideracions anteriors, de forma que la llei inclogui els instruments que li donin utilitat per a la sostenibilitat ambiental dels espais rurals de les Balears; faciliti la inserció de la gestió dels camins en els àmbits i polítiques aplicades en els espais objecte d'especial protecció;
- 2) potencii la col·laboració de les distintes administracions, amb un pes preponderant de les municipals com a titulars de la major part de la xarxa de camins públics de les Balears tot reservant als consells el paper subsidiari que els és adient; potencii la col·laboració amb els titulars dels terrenys confrontants i assegurí l'harmonització de l'interès general amb els drets privats legítims dels seus titulars; estableixi un model

aplicable a totes les Illes, tot deixant a cada una d'elles la possibilitat d'un desenvolupament reglamentari que ajusti la seva aplicació a les necessitats i circumstàncies insulars.

2) Que s'accepti, en un moment procedimental posterior, la possibilitat d'aportar propostes i alternatives detallades al text articulat que l'Associació té interès a promoure en els propers mesos.

Document 2

AL·LEGACIONS AL REGLAMENT DE DESENVOLUPAMENT, EN MATÈRIA D'ACTIVITATS NO PERMANENTS MENORS DE RECORREGUT A L'ÀMBIT DE L'ILLA DE MALLORCA, DE LA LLEI 7/2013, DE 26 DE NOVEMBRE, DE RÈGIM JURÍDIC D'INSTAL·LACIÓ, ACCÉS I EXERCICI D'ACTIVITATS A LES ILLES BALEARS

PRÈVIA.- PLANTEJAMENT

Des de **TXXI** se celebra la iniciativa del Consell de Mallorca de regular reglamentàriament una matèria tan rellevant en l'àmbit de l'illa de Mallorca com és la de les activitats no permanents menors de recorregut.

En concret, compartim l'objectiu (que es destaca en l'Exposició de Motius del reglament) d'establir criteris que facilitin una programació racional de les diferents activitats no permanents menors de recorregut susceptibles en cas que es duguin a terme al territori de l'illa, que permeti la realització de les mateixes alhora que aconsegueixi reduir o minimitzar els impactes negatius que hi van associats. En efecte, consideram necessària una adequada regulació de l'exercici de les referides activitats des de la seva primera fase d'autorització i planificació, amb la finalitat que la seva realització tenguí el menor impacte possible sobre el territori i, especialment, sobre el fràgil i valuós espai de la Serra de Tramuntana (que és l'àmbit natural en el qual actua **TXXI**).

En aquest sentit **TXXI** es posa a la disposició del Consell amb esperit constructiu i la disposició per aportar els coneixements, criteris i punts de vista dels seus membres en el procediment de redacció del reglament. Les presents al·legacions, doncs, es formulen amb l'ànim de millorar la redacció del text del reglament en aquells punts que consideram que mereixen una revisió, sense entrar en aquest moment de forma exhaustiva en els detalls concrets de redacció de l'articulat que serien convenients.

I és que, sense perjudici de l'anteriorment assenyalat, **TXXI** considera que el reglament presenta, entre altres, les següents manques i febleses: (i) no estableix normes que garanteixin la protecció i la conservació del medi ambient i del territori en el qual es realitzen les activitats no permanents menors de recorregut, doncs, entre altres manques, no estableix ni exigeix que es prevegin criteris objectius sobre capacitat de càrrega i possibles impactes ambientals de les activitats, no regula mecanismes de reducció d'aquests impactes, no estableix criteris de bones pràctiques ambientals per a l'exercici de les activitats, etc.; i (ii) no garanteix la participació de l'Administració ambiental (Paratge Natural de la Serra de Tramuntana) ni de les entitats que treballen per a l'entorn i la societat de la Serra (com és **TXXI**) en les tasques d'estudi, assessorament i planificació de les activitats no permanents menors de recorregut en l'àmbit de la Serra de Tramuntana.

Assenyalar que aquestes manques impedeixen solucionar el problema de la pressió pública i turística que sofreix en els últims anys la Serra de Tramuntana (en particular, i pel que ara interessa, com a conseqüència de la realització cada vegada més freqüent i nombrosa de les activitats no permanents de recorregut al territori), la qual cosa impedeix conservar el seu patrimoni natural i comporta una degradació de l'espai, tot això en perjudici del benestar dels habitants de la Serra i del seu entorn.

Doncs bé, en línia amb l'anteriorment exposat, i amb la finalitat de superar les mancances assenyalades, **TXXI** proposa essencialment que es modifiqui el text del reglament i que s'estableixi un marc regulador més d'acord amb la protecció i la conservació de l'entorn de l'illa i, especialment, de la Serra de Tramuntana.

Dins d'aquest nou plantejament, en primer lloc, creiem que han d'incloure's expressament normes dirigides a la protecció i conservació del medi ambient i, al costat d'això, mecanismes que garanteixin la màxima reducció dels impactes negatius que comporta la realització d'activitats no permanents de recorregut sobre el territori. En segon lloc, **TXXI** considera que hauria de fomentar-se decididament la participació de l'Administració ambiental (Paratge Natural de la Serra de Tramuntana) i de les entitats que treballen per l'entorn i la societat de la Serra (com és **TXXI**) en les tasques d'estudi, assessorament i planificació de les activitats no permanents menors de recorregut en l'àmbit de la Serra de Tramuntana.

Aquests són, al nostre judici, els punts que ineludiblement haurien d'incloure's en el reglament per garantir la consecució dels objectius que s'hi persegueixen (en concret, la reducció d'impactes negatius sobre l'entorn). A continuació es procedeix a l'anàlisi d'aquestes qüestions, juntament amb unes altres.

PRIMERA.- EL REGLAMENT NO CONTÉ NORMES QUE GARANTEIXIN LA PROTECCIÓ I CONSERVACIÓ DE L'ENTORN I REDUEIXIN ELS IMPACTES NEGATius SOBRE EL MEDI

Un dels objectius en què es basa el reglament és "que s'aconsegueixen reduir o minimitzar els impactes negatius" que van associats a la realització de les activitats no permanents menors de recorregut a l'illa de Mallorca. En aquest sentit, es consideren efectes negatius que comporten les activitats esmentades aquells "fonamentalment vinculats al seu impacte sobre el medi ambient" (Exposició de Motius).

Noti's que l'al·ludit objectiu es formula amb correlació amb les finalitats que la Llei 7/2013, de 26 de novembre, de règim jurídic d'instal·lació, accés i exercici d'activitats en les Illes Balears (d'ara endavant, "Llei 7/2013") desenvolupa. En efecte, en l'article 1 de la Llei 7/2013 s'assenyala que la intervenció administrativa en l'exercici de les activitats sotmeses a aquesta normativa (entre altres les no permanents menors de recorregut) "té com a finalitat garantir les condicions de seguretat de les persones i béns, la salubritat, el desenvolupament sostenible i la preservació del medi ambient, l'ús racional dels recursos, la prevenció de riscos laborals, així com la defensa dels interessos de la infància, la joventut i la qualitat de vida de tots els ciutadans des de la solidaritat col·lectiva".

No obstant això, sorprenentment, el reglament no desenvolupa en el seu articulat cap norma dirigida a la conservació i protecció de l'entorn.

En concret, el reglament no estableix ni exigeix que es prevegin criteris objectius sobre capacitat de càrrega i possibles impactes ambientals de les activitats. Així, el reglament reconeix expressament el greu impacte sobre el medi ambient que implica l'exercici d'activitats no permanents menors de recorregut a l'illa de Mallorca. No obstant això, després d'aquest reconeixement, el reglament assenyala que l'atorgament o denegació de la corresponent autorització d'activitat, així com la selecció i la programació de les activitats, es basarà únicament "en la valoració de l'interès públic", establert segons "criteris econòmics i socials" (art. 8.1 i 8.3). Res no es diu, noti's, respecte dels criteris ambientals, de manera que, entenem, aquests no es considerarien ni es valorarien necessàriament com a criteris útils a l'efecte de l'aprovació o denegació d'autoritzacions d'activitats ni de la seva planificació.

És cert que en el reglament existeix una referència a la necessitat que, durant la tramitació del corresponent procediment d'autorització d'activitat, l'administració competent sol·liciti els informes de caràcter mediambiental que resultin oportuns o preceptius segons la normativa sectorial aplicable (art. 7). Aquests informes, segons el reglament, podran determinar quan no procedeixi la denegació, la subjecció de l'autorització d'activitats a condicions, especialment quant a les dates de desenvolupament de l'activitat i en l'itinerari del seu recorregut (art. 8.2). No obstant això, insistim, l'article 8 (paràgrafs 1 i 3) del reglament és clar a l'hora d'assenyalar que l'atorgament o la denegació de la corresponent autorització es basarà en la valoració de l'interès públic determinat únicament segons criteris econòmics o socials. Per tant, cap criteri objectiu mediambiental (com pot ser, per exemple, la capacitat de càrrega del territori, l'exercici d'una activitat fora de camins i/o en època de nidificació, etc.) no es configura clarament i expressament en el text del reglament com un criteri de valoració per a l'atorgament, denegació o condicionant de la corresponent autorització d'activitat. Per què no incloure expressament entre els criteris de valoració criteris objectius de caràcter mediambiental? No es proposa per ventura el reglament com a objectiu i aspiració principals la minimització de l'impacte negatiu sobre el mitjà natural que es deriva de l'exercici de les activitats de recorregut no permanents?

Adicionalment, el reglament no regula mecanismes de reducció dels possibles impactes ambientals de les activitats. Des d'aquesta perspectiva, observam que el reglament no estableix cap mecanisme concret per reduir els possibles impactes de les activitats sobre el mitjà natural més enllà que la possibilitat de subjectar a "condicions, especialment quant a les dates de desenvolupament de l'activitat i en l'itinerari del seu recorregut". Així, per exemple, no s'inclou cap previsió expressa que limiti o fins i tot prohibeixi l'exercici de les activitats en espais protegits, en períodes de nidificació o per excés de càrrega. Això, al marge de les condicions que s'imposin si escau com a conseqüència de l'emissió dels oportuns informes ambientals, així com de la planificació de les activitats que, com avançàvem, es basen en criteris econòmics i socials (que no mediambientals) i en l'impacte positiu sobre l'interès públic.

Finalment, el reglament no estableix criteris de bones pràctiques ambientals per a l'exercici de les activitats. En efecte, la normativa objecte d'anàlisi no conté cap referència a les bones pràctiques ambientals que, d'emprar-se en el desenvolupament de l'activitat de recorregut, reduirien notablement l'impacte negatiu sobre l'entorn.

L'absència d'una més concreta regulació del principi de conservació i protecció del mitjà natural impedeix que el reglament es configuri com un marc regulador dirigit a la reducció o minimització dels impactes negatius sobre l'entorn i, per tant, a un ús responsable i acurat del nostre entorn.

La repercussió negativa que produeix l'exercici de les activitats de recorregut sobre el mitjà natural i la necessitat de minimitzar-la no solament es reconeix expressament en el mateix reglament, sinó també en la Llei 7/2013,

que sotmet al seu àmbit d'aplicació aquelles activitats "susceptibles d'ocasionar molèsties, alterar les condicions de salubritat, causar danys al medi ambient o produir riscos per a les persones o els béns que es desenvolupin o se situïn en les Illes Balears", tot incloent entre elles les activitats no permanents menors (articles 2 i 5 de la Llei 7/2013).

L'anterior és especialment greu si es considera que el marc regulador objecte d'anàlisi afecta, entre altres àmbits, espais naturals protegits com la Serra de Tramuntana, els valors naturals de la qual (per conservar-se) requereixen d'una adequada protecció enfront del notable impacte humà que porten amb si aquestes activitats i la participació en elles de cada vegada més persones. És necessària, per tant, una regulació exhaustiva del principi de conservació i protecció del mitjà natural que permeti minimitzar (o, com a mínim, reduir) el risc de la seva degradació.

Des d'aquesta perspectiva, proposam la inclusió en el reglament de normes dirigides a la protecció i conservació del medi ambient. En concret, proposam que es realitzin, entre d'altres, les següents modificacions en el reglament:

Referència expressa en l'Exposició de Motius a la necessitat que, a l'efecte de l'atorgament, denegació o condicionant de la corresponent autorització d'activitat, es configurin criteris objectius basats en l'impacte ambiental d'aquesta activitat, tot tenint en consideració, entre altres aspectes i amb caràcter principal, la capacitat de càrrega i les característiques de l'espai sobre el qual es vol realitzar (ex. espai protegit).

Referència expressa en el text del reglament al fet que l'atorgament, denegació o condicionant de la corresponent autorització d'activitat es basa, a més que en la "valoració de l'interès públic determinat segons criteris econòmics i socials", també en criteris ambientals (entre uns altres, capacitat de càrrega, exercici d'una activitat fora de camins i/o en època de nidificació, etc.). Referent a això, també consideram important que s'incloguin normes que exigeixin la presentació d'estudis objectius del territori amb caràcter previ a la tramitació de la corresponent autorització d'activitat.

Noti's que la submissió de la intervenció administrativa en les activitats de recorregut a criteris objectius mediambientals és l'únic camí que permet garantir el desenvolupament sostenible del territori (que, com diem, és un dels objectius perseguits per aquesta normativa, segons la Llei 7/2013). I, com és lògic, la vulneració del principi de sostenibilitat impedeix contribuir a la conservació i gestió responsable del nostre patrimoni històric i del nostre entorn natural, alhora que impedeix contribuir a la satisfacció de les necessitats dels habitants de la Serra de Tramuntana.

L'amenaça d'una realització cada vegada més freqüent d'activitats en la Serra, sense control objectiu previ de la capacitat de càrrega i dels possibles impactes mediambientals suposaria la degradació del nostre entorn natural.

Previsió expressa en el text del reglament de mecanismes de reducció dels possibles impactes ambientals de les activitats. En concret, consideram imprescindible que s'hi esmenti de forma expressa la possibilitat que l'atorgament d'autoritzacions d'activitats sigui (o pugui ser) limitat per raons de protecció i sostenibilitat ambiental i, en tot cas, quan transcorrin per espais naturals protegits (Xarxa Natura 2000, LIC, ZEPA, ZEC, reserves, paratge natural, etc.), quan les activitats surtin de camins en períodes de nidificació o en cas d'excés de càrrega.

Referent a això, ha d'assenyalar-se que és quantiosa la normativa que limita l'ús del territori i el seu accés per raons de conservació ambiental o, en tot cas, exigeix que l'esmentat ús/accés es dugui a terme de manera ordenada i responsable.

Així, en primer lloc, la normativa d'ordenació dels recursos naturals de la Serra (PORN) preveu expressament zones d'ús limitat, tot establint en el seu article 11 que en aquestes àrees s'admet "un ús públic reduït" i que "en aquests casos pot autoritzar-se un ús humà moderat de caràcter tradicional". Els espais protegits constitueixen zones d'especial rellevància ambiental, en els quals la pressió turística i recreativa genera impactes ambientals de diversa índole.

En relació amb l'anterior, també consideram oportú que s'estableixi en el reglament que l'exercici d'activitats haurà de ser respectuós amb el seu entorn, en particular, amb la flora i la fauna de l'illa. En concret, consideram convenient que es prevegin en el reglament unes limitacions respecte dels períodes sensibles per a la fauna de l'entorn (per exemple, període de nidificació), així com unes limitacions horàries (especialment en període nocturn) de realització de les activitats.

Noti's que aquestes limitacions garantirien la cura, entre altres aspectes, del descans de la fauna i de les persones.

Addicionalment, consideram convenient que s'introdueixin preceptes concrets (i no una remissió genèrica a la Llei en aquest sentit) que s'assumeixin per part de l'Administració i/o imposin als responsables el control dels condicionants que si escau s'imposin en les autoritzacions d'activitats, així com el règim d'inspeccions, amb la finalitat de garantir la reducció dels impactes sobre el mitjà.

Tot això, de conformitat amb la normativa mediambiental d'aplicació i, com és lògic, de la Llei 7/2013. En relació amb aquest aspecte, i per si no fos prou, consideram que seria oportú incloure una referència expressa a les normes de protecció ambiental aplicables a l'àmbit territorial de la Serra de Tramuntana –a més, si escau, de les que regeixen el territori insular– o, en tot cas, referir-se a la Serra com a Patrimoni de la Humanitat (UNESCO), tot indicant que els béns patrimonials de la Serra de Tramuntana es troben convenientment protegits amb el

reconeixement de BIC (Bé d'Interès Cultural) –figura legal de protecció dels béns culturals d'Espanya, establerta per la Llei 16/1985, de 25 juny-, i que alguns dels seus béns han estat declarats pel Consell de Mallorca com a Bé Catalogat. Els valors naturals de la Serra de Tramuntana, en el seu conjunt o en part, es troben reconeguts per les figures de Parc Natural, Paratge Natural i Monument Natural. Doncs bé, no hi ha dubte que una regulació de les activitats de recorregut com la que es pretén impulsar des del Consell té un evident impacte sobre múltiples aspectes de l'entorn natural i resulta per tant prioritària una cohesió normativa que garanteixi una adequada conservació del mitjà.

Inclusió expressa en el reglament de normes referents a les bones pràctiques ambientals i a l'obligació de respectar-les en el desenvolupament de les activitats, amb la finalitat que la seva ocupació redueixi l'impacte negatiu sobre l'entorn.

En definitiva, l'objectiu d'aquestes previsions normatives és la minimització de l'impacte humà sobre el mitjà natural (impacte aquest especialment oneros en la Serra de Tramuntana per la concurrència de diferents espais naturals protegits).

SEGONA.- EL REGLAMENT NO GARANTEIX LA PARTICIPACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ AMBIENTAL DE LA SERRA DE TRAMUNTANA NI DE LES ENTITATS QUE TREBALLEN PER L'ENTORN I LA SOCIETAT DE LA SERRA

Com dèiem, un dels objectius del reglament és reduir o minimitzar els efectes negatius que comporta l'exercici d'activitats de recorregut, vinculats a l'impacte sobre el medi ambient i a la vida quotidiana de les persones de l'illa. Tal com assenyalam ja en aquest escrit, consideram que aquesta aspiració es materialitza en normes concretes de protecció i conservació de l'entorn natural de les quals manca el reglament en la seva versió inicial i proposam que s'integrin en el seu text en els termes referits en l'al·legació primera anterior.

D'altra banda, el reglament es proposa "dissenyar mecanismes que garanteixin la màxima coherència i coordinació en l'actuació de les diferents administracions implicades" (Exposició de Motius). Noti's que, de conformitat amb el reglament, les competències d'intervenció administrativa correspon als ajuntaments i al Consell Insular, tot depenent de si es tracta d'activitats el traçat de les quals afecta un sol terme municipal o transcor per més d'un (art. 5). Això, de conformitat amb les disposicions de la Llei 7/2013.

A aquest efecte, el reglament crea la "Comissió de Cooperació Local en matèria d'Activitats No Permanents Menors de Recorregut" (d'ara endavant, la "Comissió"), que es concep com "un grup de treball permanent, sense facultats resolutòries, amb la funció d'assessorar, elaborar estudis, informes o propostes i dur a terme qualsevol altra funció dirigida a facilitar al Consell Insular i als ajuntament l'exercici de les seves competències en matèria d'activitats no permanents menors de recorregut. Correspon a la Comissió, en particular, participar en l'elaboració dels criteris d'autorització i calendaris d'activitats" (art. 6).

Per la seva banda, l'article 8.3 del reglament confereix a la Comissió un paper important en el procediment de tramitació de les autoritzacions d'activitats, doncs li encarrega la tasca "d'elaborar i posar a la disposició de les administracions competents un document-proposta dels criteris d'autorització i de prioritització d'activitats, en el qual s'incorporaran i reuniran adequadament els interessos de les diferents administracions".

Doncs bé, quant a la participació en la Comissió, el reglament estableix que hi seran representats els ajuntaments afectats, les diferents federacions esportives implicades i altres entitats que promoguin la realització d'activitats no permanents menors de recorregut (art. 8.3). D'aquesta forma, el reglament estén la participació en la Comissió i, per tant, al procediment d'autorització d'activitats no permanents menors de recorregut, federacions i entitats diferents de les administracions competents en matèria d'intervenció administrativa (el que ens sembla positiu), però la limita a les federacions esportives implicades i altres entitats que promoguin la realització d'activitats no permanents menors de recorregut.

El reglament no fa cap referència expressa a la participació en la Comissió de l'Administració ambiental (en el cas de la Serra de Tramuntana, el Paratge Natural de la Serra) ni a les entitats que treballen pel territori (com és TXXI, en el cas de la Serra de Tramuntana). En aquest aspecte, el reglament es limita a assenyalat que la Comissió "podrà convidar, segons el contingut de la reunió, les administracions i entitats que estimi pertinent" (art. 8.3). D'aquesta manera, el text exclou de fet la necessitat que el Paratge i les entitats que treballen per a la protecció i conservació del territori participin a través de representants en el procediment d'autorització d'activitats no permanents menors de recorregut.

Doncs bé, TXXI entén que el reglament, en excloure (o en no reconèixer expressament) la participació en el procediment d'autorització d'activitats l'Administració ambiental i les entitats que treballen per a la protecció i conservació del territori, no reconeix, en última instància, el paper que correspon a aquestes entitats com a actors centrals en la consecució dels objectius que persegueix la normativa, tals com la protecció i conservació del mitjà natural de l'illa i la garantia de coherència en l'actuació administrativa que permeti l'exercici de les activitats sense provocar la degradació de l'entorn.

En efecte, consideram que el reglament podria ser una excel·lent oportunitat per donar eines i mecanismes de prevenció i coordinació administrativa que promoguin un ús responsable i sostenible del territori, alhora que permeti l'exercici d'activitats de recorregut. Des d'aquesta perspectiva, entenem que no es poden oblidar entre els actors principals d'aquesta promoció les entitats com TXXI l'objectiu de la qual és pròpiament treballar per a la conservació del territori de l'illa, a partir de la millor informació disponible, sobre la base dels principis de la sostenibilitat –ambiental, social i econòmica– i mitjançant les millors pràctiques possibles. Aquestes entitats aportarien, sens dubte, coneixements, criteris i punts de vista rellevants a l'hora d'elaborar criteris d'autorització i prioritització d'activitats, tot tenint especialment en consideració les problemàtiques ambientals del territori.

Des d'aquesta perspectiva, TXXI proposa, entre altres, la següent modificació del reglament:

(i) Referència expressa en el text del reglament a la representació de l'Administració ambiental i de les entitats que treballen per a la conservació i protecció del territori –en particular, per a l'entorn de la Serra de Tramuntana (per l'especial protecció ambiental que requereix)- en la Comissió i en el procediment d'autorització d'activitats no permanents menors de recorregut.

TXXI considera que la implicació de l'Administració ambiental i de les entitats que treballen per al territori en les actuacions de definició dels criteris d'autorització i prioritització d'activitats (en el que ara ens interessa, les no permanents menors de recorregut) és l'únic camí que permet delinear un futur ecològicament sostenible a la Serra de Tramuntana i a la resta de l'illa i, per tant, reduir els impactes humans negatius sobre el nostre entorn.

TERCERA.- NECESSITAT DE SIMPLIFICAR TRÀMITS PER A LES ACTIVITATS DE BAIX IMPACTE

Sense perjudici de l'anteriorment exposat, TXXI considera que seria positiu simplificar tràmits per a activitats que es considera que tenen un baix impacte sobre l'entorn i les persones.

En efecte, el reglament únicament desenvolupa el procediment d'autorització de les activitats no permanents menors de recorregut, que se seguirà tant per a activitats d'impacte com per a activitats de baix impacte. Aquesta previsió, entenem, s'empara en la regulació que de les activitats no permanents menors fa la Llei 7/2013 (art. 70 et seq.), que preveu que “no podrà iniciar-se aquest tipus d'activitat sense tenir la preceptiva autorització administrativa”.

No obstant això, seria convenient que per a les activitats de baix impacte es preveïessin tràmits simplificats com són els de la comunicació prèvia i/o de la declaració responsable.

En efecte, és d'assenyalar que des de la Directiva 2006, del Parlament Europeu i del Consell, de 12 de desembre de 2006, relativa als serveis a el mercat interior (Directiva de Serveis o Directiva Bolkestein), la norma general en el nostre ordenament intern passa de ser, per influència del dret europeu, de l'acte positiu de l'Administració que autoritza l'activitat –la llicència o autorització- al del lliure exercici d'aquesta amb una simple comunicació a l'autoritat competent, sempre que compleixin els requisits per a això –les declaracions responsables o les declaracions prèvies-. I és que, s'especifica tant en la Directiva com en la normativa de transposició interna (Llei 17/2009, de 23 de novembre, sobre el lliure accés a les activitats de serveis i el seu exercici –coneguda com a Llei Paraigua-), és possible establir l'exigència de títols habilitats previs quan això sigui conforme amb els principis de necessitat, proporcionalitat i no discriminació.

Si bé és cert que la normativa citada regula l'accés a activitats de serveis, no és menys cert que la mateixa ha marcat en el nostre ordenament intern un canvi de model de control administratiu de totes activitats: d'un model de control (típicament el de les llicències o autoritzacions) a un exposat (el de les declaracions responsables o comunicacions prèvies). Aquest nou model es contempla actualment en el nostre ordenament, tot regulant-se les figures de la declaració responsable i de la comunicació prèvia en l'article 69 del Títol IV (“De les disposicions sobre el procediment administratiu comú”) de la Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del Procediment Administratiu Comú de les Administracions Públiques.

En definitiva, a la vista de les anteriors consideracions, TXXI entén que seria convenient flexibilitzar els tràmits administratius respecte d'aquelles activitats que tinguin menor impacte sobre l'entorn i les persones; en particular, eliminar aquelles traves burocràtiques dels tràmits d'autorització previs que preveu el reglament, això en línia amb l'esperit europeu.

No obstant això, en aquest cas seria imprescindible que en el reglament s'identifiquin de forma clara i precisa les activitats que es consideren que tenen un baix impacte, de manera que no hi hagi dubte sobre quines són les activitats que poden acollir-se i beneficiar-se d'aquesta tramitació simplificada.

Per tot l'anterior,

SOL·LICITO, que es tenguí per presentat aquest escrit juntament amb els seus documents, els admeti, i en virtut d'això es tenguí per formulat dins del termini i en la forma escaient l'escrit d'al·legacions enfront de l'aprovació inicial del Reglament de desenvolupament, en matèria d'activitats no permanents menors de recorregut en l'àmbit de l'illa de Mallorca, de la Llei 7/2013, de 26 de novembre, de règim jurídic d'instal·lació, accés i exercici d'activitats

en les Illes Balears, i es procedeix a valorar les observacions reflectides en el present escrit, així com a introduir les modificacions al text normatiu en línia amb el proposat per l'entitat TRAMUNTANA XXI.

Document 3

MANIFEST PER LA TRAMUNTANA

Nosaltres, associacions i entitats unides pel desig de fer de la Serra de Tramuntana un espai adient per a la qualitat de vida dels residents, gaudi dels visitants i una economia viable basada en usos compatibles i respectuosos amb la conservació del patrimoni i els valors naturals i culturals de la Serra, dels quals cal tenir esment i cura,

consideram imprescindible

un pacte polític i social a desenvolupar a partir dels punts següents:

El suport al sector primari (agrícola, ramader, forestal, pesquer) i agroindustrial, així com a rutes comercials, estratègies de venda i marques controlades d'identificació dels productes i serveis de la Serra de Tramuntana, per afavorir una redistribució equitativa dels beneficis generats per l'activitat turística.

El suport a iniciatives i accions que promoguin la **restauració del patrimoni construït, la gestió sostenible dels recursos**, la reutilització i canvi d'ús de construccions per sobre de les de nova planta.

El suport a les iniciatives adreçades a evitar qualsevol activitat que vagi en detriment del patrimoni i dels valors del lloc que pugui conduir a la despersonalització de la Serra de Tramuntana o que contribueixi a la banalització del lloc.

El suport a la protecció i millora de la qualitat de l'experiència dels diversos usuaris de la Serra de Tramuntana, per **evitar la massificació i obrir vies per al finançament** de la gestió, restauració i conservació de l'espai.

El suport a programes i activitats adreçats a la investigació, l'educació i la formació, per tal d'aprofundir en la comprensió de la Serra, la seva conservació, la difusió dels coneixements i la promoció de valors de cooperació i respecte envers aquest espai i els seus habitants.

El reconeixement que la Serra de Tramuntana és un patrimoni natural sobre el qual s'ha desenvolupat històricament un patrimoni cultural que ens representa com a país i com a paisatge que tenim el deure i el privilegi de conservar per a la resta de la Humanitat.

El compromís de totes les forces polítiques de promoure que les administracions, locals, insular i autonòmica, **col·laborin amb els principis anteriors**, amb una organització estructurada en els **principis de subsidiarietat i governança**, amb objectius comuns, i una planificació i gestió integrades sense duplicitats ni manca de coordinació.

La reducció dels excessos burocràtics i de tramitacions administratives redundants que dificulten les activitats i els usos sostenibles del territori.

La identificació d'actuacions concretes i un **calendari definit per als pròxims cinc anys**, que siguin assumits pels partits polítics i les entitats socials amb capacitat per treballar amb aquests objectius amb les mesures legals, administratives i de col·laboració que facilitin els principis anteriors.

ENTITATS ADHERIDES AL MANIFEST PER LA TRAMUNTANA

1. Delegació territorial del Col·legi Oficial d'Enginyers Agrònoms de Llevant de les Illes Balears.
2. Col·legi d'Enginyers de Forests a les Illes Balears.
3. Associació Amics de l'Arxiduc.
4. Associació de la Producció Agrària Ecològica de Mallorca (APAEMA).
5. Fundació Natura Parc.
6. Grup Excursionista de Mallorca (GEM).
7. Societat Balear d'Educació Ambiental (SBEA).
8. Amics de la Terra Mallorca.
9. Fundació Vida Silvestre de la Mediterrània.
10. Associació Museu Balear de Ciències Naturals.
11. Societat d'Història Natural de les Balears.
12. Societat Arqueològica Lul·liana.
13. Cooperativa Pagesa de Pollença.
14. Unió de Pagesos de Mallorca.
15. Moviment a Poc a Poc.
16. Gremi de Margers de Mallorca.
17. Associació de Veïns de Cala Tuent.
18. Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears.
19. Consell de Direcció de la Universitat de les Illes Balears.
20. Federació Balear de Confraries de Pescadors.
21. Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC).
22. Delegació territorial del Col·legi de Geògrafs de les Illes Balears.
23. Federació Balear de Muntanyisme i Escalada.
24. Associació de Tècnics i Guies de Muntanya de les Balears.
25. Confraria de Pescadors Sant Pere Port de Sóller.
26. Confraria de Pescadors d'Andratx.
27. Confraria de Pescadors Nostra Senyora del Carme del Port de Pollença.
28. Departament de Biologia de la Universitat de les Illes Balears.
29. Associació de Llicenciats/des en Ciències Ambientals de les Illes Balears.
30. Associació de Propietaris de Finques Rústiques de Balears.
31. Associació Cultural Patrimoni Històric del Mediterrani, entitat promotora del projecte ITINEREM.
32. Associació per a la Revitalització dels Centres Antics (ARCA).
33. Fundació Guillem Cifre de Colònia.
34. Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears.
35. Fundació Jardí Botànic de Sóller.
36. Col·legi Oficial de Biòlegs de les Illes Balears.
37. Federació Balear de Caça.
38. Associació cívica cultural Alexander Fleming.
39. Plataforma veïnal Volem un Deià Petit.
40. Cercle d'Economia de Mallorca.
41. Consell Social de la Universitat de les Illes Balears.

Bloc 2

Responsabilitat econòmica, social i ambiental

Document 1

PROGRAMA CURS D'ESTIU D'AGRICULTURA DE MUNTANYA DE LA UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

4 de setembre. PRESENTACIÓ DEL CURS I PART TEÒRICA.

9 h. Presentació i recepció dels estudiants.

A càrrec de: Marta Ferriol.

Lloc de trobada: Edifici de Sa Riera UIB.

9.15 h. Inauguració.

A càrrec de: Miquel Vedell, director insular de Territori.

9.30 a 10 h La rellevància de les activitat agroramaderes i forestals a la Serra de Tramuntana.

A càrrec d': Antoni Martínez.

Contingut: Explicació dels objectius genèrics del curs.

10.30 a 12 h. Explicació dels objectius i de les sortides a les diferents finques.

A càrrec de: Josep Cifre i Magdalena Tomàs.

Contingut: Exposició contingut teòric del curs.

12 a 13 h. L'Agricultura de muntanya. Dificultats financeres i estratègies de viabilitat.

A càrrec de: Mateu Morro.

Contingut: Exposició sobre les dificultats financeres del món rural i propostes d'estratègies de viabilitat.

5 de setembre. CAMPUS UIB POLLENÇA. SORTIDA DE CAMP.

9 a 13 h. Sortida a la finca i bodegues de Can Axartell.

A càrrec de: Josep Cifre.

Lloc de trobada: Campus de la UIB.

Contingut: Planificació de bodega i cultiu ecològic de vinya. Màrqueting i vendes. Procés de producció de vi ecològic i per gravetat. Disseny de vins i varietats minoritàries. Visita a tafona.

6 de setembre. CAMPUS UIB BANYALBUFAR. SORTIDA DE CAMP.

9 a 13 h. Sortida a Banyalbufar. Finca Can Picó.

A càrrec de: Josep Cifre.

Lloc de trobada: Campus de la UIB.

Contingut: La malvasia. La planta, el procés de desvitrificació i la recuperació del conreu, la història de la malvasia i el seu conreu. Escala de negoci, objectius i estratègies de comercialització.

7 de setembre. CAMPUS UIB VALLDEMOSSA. SORTIDA DE CAMP.

9 a 13 h Sortida a Valldemossa. Son Moragues.

A càrrec de: Magdalena Tomàs i Joe Holles.

Lloc de trobada: Campus de la UIB.

Contingut: Producció ecològica d'olis, olives, horta i transformats. El camp, els reptes del dia a dia de la gestió, vendes i estratègies de comercialització.

8 de setembre. Campus UIB Alaró.

9 a 13h. Sortida a Alaró. Son Fortesa.

A càrrec de: Jaume Jaume i Carles Buxadé.

Lloc de trobada: Campus de la UIB.

Contingut: Visita a l'explotació agroramadera i elements complementaris de les explotacions. Visió general de la producció animal i les seves perspectives, incidència en l'entorn de la producció extensiva lligada a les pastures.

13 a 16 h. Dinar lliure.

16 a 19,30 h. Taller i taula rodona. Opcions agroramaderes i complementàries per a la Serra de Tramuntana.

A càrrec de: Joe Holles.

Lloc de trobada: Edifici de Sa Riera UIB.

Contingut: Opcions agroramaderes i complementàries per a la Serra de Tramuntana. Taller participatiu d'emprenedors, amb posada en comú d'idees de projectes relacionats amb agricultura i ramaderia de muntanya.

19,30 a 20 h Cloenda.

A càrrec de: Vicenç Vidal, conseller de Medi Ambient, Agricultura i Pesca.

Document 2

RESPOSTA DE TRAMUNTANA XXI A LA CONSULTA PÚBLICA SOBRE EL REGLAMENT DE LA MARCA SERRA DE TRAMUNTANA PATRIMONI MUNDIAL.

1. Els problemes que es pretenen solucionar amb la nova norma:

La Serra de Tramuntana és territori singular proclamat Patrimoni Mundial de la Humanitat per la UNESCO i Paratge Natural pel Govern balear pel seu gran valor cultural i ambiental.

Malauradament, en l'actualitat, la Serra de Tramuntana afronta dos reptes que amenacen greument la conservació del seu patrimoni cultural i ambiental:

1. El progressiu abandó de les activitats tradicionals a causa de la falta de rendibilitat econòmica. El sector primari de la Serra de Tramuntana, responsable directe de la creació i gestió del seu paisatge singular, és avui merament testimonial. En el període entre 1999 i 2009 la superfície agrícola de la Serra es va reduir en un 37%. Des de l'any 2009 l'abandonament de cultius i marjades s'ha accelerat.

2. La pressió humana sobre aquesta zona s'ha incrementat fins a nivells alarmants. Des de la Declaració de la UNESCO es calcula que l'afluència de visitants a la Serra de Tramuntana ha augmentat en un 30%. A causa de la velocitat dels canvis, no s'han desenvolupat encara mecanismes perquè l'augment d'afluència de persones i activitat econòmica centrat a la Serra contribueixi substancialment a la conservació dels seus principals valors. La despesa per visitant excursionista estranger a la Serra de Tramuntana ascendeix a menys de 8 € per persona i dia, la qual cosa és més de quatre vegades inferior als 36 € de despesa diària –excloent allotjament i transport– del turista mitjà a Mallorca.

És imprescindible afrontar aquests reptes per convertir-los en oportunitats i cercar fórmules i mecanismes per desenvolupar un model turístic que millori la qualitat de l'experiència dels visitants, la qualitat de vida dels residents i la conservació dels valors naturals i culturals de la zona.

La Serra de Tramuntana fou declarada Patrimoni de la Humanitat de la UNESCO gràcies al seu paisatge, però aquest avui està en perill de desaparèixer. És hora de posar en valor el paisatge de la Serra de Tramuntana, el seu producte i la seva gastronomia.

És un fet que el consum de producte local i ecològic es consolida entre els residents i els visitants de les Illes, la superfície de terres destinades a cultius ecològics augmenta un 5,3% anual a les Illes Balears. Per altra banda, les Illes són la comunitat autònoma de l'Estat espanyol que va augmentar més les exportacions durant 2017, amb un increment del 59%.

Els productes mallorquins són apreciats internacionalment i la Serra de Tramuntana és un símbol reconegut que contribueix notablement a la visibilització de la nostra agricultura i gastronomia. Cada vegada més turistes que arriben a la Serra cerquen gaudir de l'entorn responsablement i consumir experiències i productes de la terra. No hem desenvolupat les fórmules encara per oferir aquells productes que es demanden i per captar recursos per a la gestió de l'espai i l'avançament de la comunitat.

2. La necessitat i oportunitat de la seva aprovació

En aquest context sorgeix l'oportunitat de crear una marca, com a eina que faciliti a aquests visitants l'accés al consum de producte local d'una manera àgil i moderna, així com a serveis ambientalment sostenibles i socialment justos que augmenti l'aportació econòmica procedent de la indústria turística a la zona.

Aquesta estratègia, que s'ha dut a terme amb èxit a altres indrets amb característiques similars, pot repercutir molt positivament en la rendibilitat del camp, l'augment d'activitats socialment i ambientalment responsables, així com en la millora de la qualitat de vida dels habitants de la zona.

Sent conscients de la greu situació de l'agricultura a la Serra i de la saturació de marques, certificadores i plataformes, s'ha de crear una marca diferenciada i ambiciosa que inspire els usuaris i ajudi realment tots els sectors que integren la cadena de producció de l'economia de la Serra i conserven els valors pels quals va ser declarada Paisatge Cultural per la UNESCO.

Per aquest motiu considerem imprescindible que durant el disseny del reglament es tinguin en compte que la marca necessitarà una estratègia de màrqueting potent i innovadora.

Tramuntana XXI proposa que a més de reconèixer productes derivats del sector primari, la marca Serra de Tramuntana també reconegui empreses de serveis que ajudin significativament a la comercialització d'aquests productes, a més de garantir que són ambientalment i socialment responsables.

3. Els objectius de la norma

L'objectiu del reglament és regular una marca que potenciï el consum de tots aquells productes i serveis de la Serra de Tramuntana que contribueixen al manteniment del paisatge, la cultura i la biodiversitat, valors pels quals va ser declarada Paisatge Cultural per la UNESCO, amb un fort component de responsabilitat social.

És qüestió de captar una major part del gran flux de diners que avui en dia travessa la Serra i donar l'oportunitat al visitant de contribuir a la seva conservació.

Així doncs, el gran repte de la marca és donar suport a empreses regionals i actors locals per millorar la seva competitivitat de mercat, a través de dur els visitants de la Serra a consumir producte local i contractar serveis "responsables", tot col·laborant al manteniment dels valors ecològics, paisatgístics, històrics i culturals de l'àrea.

En resum, per tal d'assegurar aquest objectiu, el reglament ha de detallar:

- Quins productes són propis de la Serra de Tramuntana i contribueixen a la conservació del seu patrimoni cultural i natural. Així mateix, el reglament definirà les condicions que ha de complir cada tipus de producte per poder-se adherir a la marca i els mecanismes de control dels mateixos, a través d'un sistema d'indicadors de seguiment o auditories de control.
- Quins serveis poden ajudar a la comercialització i a la difusió d'aquests productes definits per la marca, a més de contribuir a la conservació del patrimoni cultural i natural, tot tenint en compte el component social. Així mateix el reglament definirà per a cada servei quines són les condicions que les empreses han de complir per poder adherir-se a la marca i els mecanismes de control dels mateixos, a través d'un sistema d'indicadors de seguiment o auditories de control.

A més, el reglament ha de preveure una estructura de gestió de la marca Serra de Tramuntana que en garanteixi el correcte funcionament i la sostenibilitat del projecte.

Destacar que el reglament s'ha de dissenyar en funció al resultat d'un procés participatiu amb els agents implicats (econòmics i de producció), tot atenent-se a la seva realitat, així com a la de les entitats representants de la societat civil organitzada al territori.

4. Les possibles solucions alternatives reglades i no reglades

El disseny d'aquest reglament s'ha de realitzar a través d'un grup d'experts i d'un procés participatiu amb la presència dels principals actors dels sectors econòmics potencialment adherits a la marca i d'entitats representants de la societat civil organitzada.

Un cop s'ha decidit quins productes i quins serveis estan inclosos a la marca, adaptats a la realitat de la Serra, s'ha d'establir un sistema d'indicadors o auditories de control, a partir d'un organisme avaluador, per tal de vetllar pel compliment del reglament i per avaluar entrades i sortides de productes i empreses a la marca.

A més s'haurà de definir quina serà l'estructura de gestió de la marca Serra de Tramuntana per garantir-ne el correcte funcionament.

Els productes i les empreses guardonades rebran el distintiu de la marca i a canvi apareixeran en tot tipus de materials publicitaris, a més de possibilitar-los l'obertura a mercats internacionals.

L'èxit de la marca dependrà en gran mesura de l'ús de canals de comunicació innovadors que facin senzill al consumidor trobar i comprar productes o serveis, la qual cosa també s'ha de preveure durant la redacció del reglament.

Ressaltar que el reglament ha de ser elaborat tot tenint en compte que la marca que pretén regular té una doble potencialitat:

1. Abastar tota la cadena valor, des de la producció, transformació o comercialització de productes fins als serveis que són responsables amb l'entorn: la marca, i per tant el seu reglament, ha de reconèixer productes de la Serra que compleixin els requisits establerts, però també empreses de serveis, bars, restaurants, hotels, operadors turístics o botigues que comercialitzin aquests productes. Es tracta de posar a la disposició de residents i visitants, de manera fiable, interactiva i atractiva, tota la informació d'on es poden adquirir, consumir o contractar aquells productes o serveis de qualitat que contribueixen al manteniment de la Tramuntana. Així, les empreses certificades adquireixen més visibilitat, augmenten la seva facturació i la resta d'empreses prenen exemple i augmenta la popularitat de la marca.
2. Abastar aspectes socioculturals a més de condicions agrícoles i mediambientals que tenen a veure amb mètodes i varietats de cultiu, maneig de recursos, etc. És molt recomanable contemplar condicions de contractació responsable de personal, divulgació de valors o compromisos de responsabilitat social corporativa.

TRAMUNTANA XXI

ESTIMAM LA SERRA

Bloc 3

Lluc, 9 de setembre de 2017

LA FUNCIÓ DE LLUC EN EL SEGLE XXI

Aportació de Joan Mayol

Hem de començar per agrair la convocatòria, que coincideix amb la idea de **TXXI** de fer una reunió per debatre sobre els valors espirituals de la Serra, no necessàriament religiosos, que volíem programar a Lluc, precisament. La convidada de Pere Fullana a la reunió ha estat una coincidència afortunada.

Per començar voldria recordar frase de Josep Pla a la seva guia *Mallorca, Menorca e Ibiza* de l'editorial Destino, dels anys 50, on fa una breu descripció: "Santuari d'extraordinari prestigi antic, de l'època del Conqueridor, que ha estat regit successivament per ermitans agustins, presbíters i ara per la congregació indígena dels Sagrats Cors". Òbviament, el subratllat és meu, i us confesso que em sent molt identificat amb això d'indígena!

Per preparar i refrescar idees de cara a la trobada he acudit a dos texts: el de Gafim i un llibre menys conegut, de Julian Huxley (germà del novel·lista). Anem a pams:

On aneu?, a Lluc!

D'on veniu?, de Lluc...

El 1945 Gafim (Gabriel Fuster Mayans) va descriure un viatge mig imaginari amb un seu amic, M. Paul Dubois Chanteclair i Subiron, a qui "no tenia per home devot i que sovint salava la missa dels diumenges". Pugen a Lluc a la recerca de repòs, més espiritual que físic, i en fa una descripció d'un subtil humor, de la qual vull evocar l'olor de la camiona (de colomer emblanquinat de fresc, per la presència de diverses parelles d'acabats de casar que pugen a passar la nit de noces a Lluc), la presència massiva de pelegrins poblers, les diverses evocacions del poder del paisatge... Llegiu el text, passareu gust.

Que ens aporta **Gafim**?

- El gran significat de Lluc per als mallorquins. Els dos col·lectius amb què coincideix, les parelles d'acabats de casar i els pagesos poblers. Heterogenis, diversos. Època, per cert, de rosari obligatori, que encara em va sorprendre en la meua primera estada, a principis dels 60, quan tots els bars havien de tancar per estimular una major assistència a l'oració.
- El valor "recreatiu" de Lluc, reiteradament descrit.
- Els valors de referència, de "cor de Mallorca", de país.
- Meta de viatgers curiosos, més o menys emocional, com Messier Chanteclair.
- El gran paper de la Maredeu en la narració, però és un poc la **pachamama** dels sud-americans, i en definitiva, és cert: a aquesta vall, la natura hi era abans que la Verge.

Han passat quasi 75 anys, la guerra és llunyana, Mallorca és distinta... Però Lluc ha canviat menys! (ha canviat, per descomptat).

Pel que es refereix a l'altre text, és un assaig titulat **Religión sin revelación**, de Julian Huxley, nét del "bull dog de Darwin", primer secretari de l'UNESCO, gran pensador agnòstic i gran naturalista, un dels pares de la conservació de la natura moderna. Proposa l'humanisme evolucionista, i ordre moral naturalista, racional i espiritual, advoca per un sincretisme de religions que englobi també els desproveïts de fe en les revelacions. Fa un paral·lel de la Trinitat amb les seves creences ben interessant:

"Déu Pare és la personificació de forces de la natura, Déu fill, de la naturalesa humana i l'Esperit Sant de tots els ideals entre els dos". No vull obrir debat teològic, però sí assenyalar que Lluc ens dóna una gran percepció de la natura: geologia, botànica, ... Fins als voltors del pare Barceló, que tants i tants de mallorquins hem conegut aquí abans que en llibertat. La grandiositat ens acosta al **mysterium tremendum** i ens desperta sentiments místics i humilitat.

COM ÉS, EL LLUC D'AVUI?

Lluc continua sent atractiu, és un gran punt de trobada: els marxaires són alguna cosa més que esportistes, i ens donen l'oportunitat de contribuir a la seducció ambiental, a l'educació. Els tenim aquí congregats, atrets per alguna cosa més que la caminada!

Lluc és temple i no sols la basílica: són coses sagrades la natura, la bellesa, des d'un arbre o una falguera als grans alzinars i els grans rocams.

També és aula, sense parets, sense pissarra. Per exemple, el puig dels Misteris, el primer i més potent itinerari de natura que no hem aprofitat com cal. Balcó d'interpretació del paisatge, no sols natural, també humà. Avui la vall d'Aubarca és un desert nocturn! Fa 30 anys, hi havia famílies fins a Cosconar (Per cert, la madona es compatia que jo estudiés a Barcelona, perquè ella, en venir a Lluc, tenia ofegor!).

En fi, és un refugi de valors emocionals i espirituals, religiosos i no religiosos. La natura, aquí, no és un concepte, és una realitat.

És, o pot ser, laboratori o taller: les arrels tribals hi arriben, i congrega milers de turistes. Un punt per a la integració de nous mallorquins?

En podem fer un lloc no de tolerància, sinó de convivència?

Continua com a gran centre d'atracció dels poblers. I jo em demano, hi han pujat mai els poblers musulmans?

Lluc per als urbanites pot ser soledat. I no és el mateix tancar-se per aïllar-se que poder aïllar-se en la gran vall oberta, en els alzinars ombrívols.

Lluc és sagrat a l'imaginari col·lectiu (sagrat religiós, però sagrat també per a l'humanisme evolutiu, que posa la moral de la conservació de la natura en el vèrtex, juntament amb la bellesa, l'art, la ciència i les relacions humanes justes). Això explica la resposta a iniciatives urbanitzadores. Compadeixo l'Ajuntament: no és fàcil que un espai mític sigui l'espai de vida quotidiana.

Un incís: pot ser que no veure la mar sigui un valor, paradoxalment? La mar ens és massa quotidiana als illencs i un lloc des d'on no es veu, és singular, recollit, segur? És una idea a explorar.

Lluc és el gran indret per a la vida contemplativa, que no ociosa. Cal recordar que la riquesa espiritual que ens pot aportar neix a l'esperit personal, on generem els sentiments, però sentiment i sentits són pròxims: el que veiem, el que respirem, el que escoltem, el que captem amb els sentits ens desperta els sentiments que alimenten l'esperit. Per tant, Lluc pot millorar-nos, perquè hi podem trobar elements de felicitat.

Com podem potenciar l'indigenisme, la mallorquinitat, sobretot en nous mallorquins, però també en turistes i en els mateixos aborígens? Podríem pensar en un consell social de Lluc? Una estructura formal que afavorís la governança, no centrada en els aspectes econòmics, en les necessitats materials, sinó de disseny adaptatiu de les funcions de Lluc en el futur.

Deix aquí reflexions i idees inicials, com a punt de partida, per a avui o per a una altra ocasió, per al diàleg i les sinèrgies que Tramuntana XXI vol afavorir.

Valldemossa, 17 de novembre

"ESTIMA LA TRAMUNTANA", PRESENTACIÓ DEL FULLETÓ DE BONES PRÀCTIQUES A LA MUNTANYA

Ponents

Fernando Fortuny

Toni Colom

Juan Carlos Palos

Maria Frontera

Martí Solivellas

Lluc Garcia

Moderador

Miquel Rayó

El passat 17 de novembre de 2017, Tramuntana XXI va organitzar al Centre Cultural Costa Nord, la presentació del fulletó de bones pràctiques a la muntanya amb el títol "Estima la Tramuntana".

EL FULLETÓ

Miquel Rayó membre de Tramuntana XXI, va presentar el fulletó de bones pràctiques a la muntanya, "Estima la Tramuntana", que té com a objectiu conscienciar els visitants de la Serra de Tramuntana sobre les pautes de comportament adequades per conservar el patrimoni natural i cultural i no destorbar els seus habitants.

Però la seva característica més destacable és que el contingut del fulletó va ser consensuat entre diversos agents implicats a la Serra, com l'Associació de Propietaris de Finques Rústiques de les Illes Balears, la Federació de Muntanya i Escalada, així com excursionistes de reconegut prestigi, i tot això com a fruit d'una preocupació i d'una inquietud compartides: promocionar la bona convivència entre els habitants i els visitants de la Serra.

Aquesta iniciativa va ser impulsada per l'associació Tramuntana XXI, amb la col·laboració del Govern de les Illes Balears i del Consorci de la Serra de Tramuntana Patrimoni de la Humanitat.

A més, per a aquelles entitats que vulguin adherir-se a aquesta iniciativa, es deixa un espai per introduir un altre logotip. Per sol·licitar-lo es pot enviar un correu electrònic a info@tramuntanaxxi.com.

Per més informació del fulletó es pot consultar el següent enllaç:

<https://iniciativesxxi.com/ca/tramuntana-xxi/boletin-de-la-serra/>

LA VISIÓ DELS DIFERENTS ACTORS DE LA SERRA

La presentació al Centre de Cultura Costa Nord es va celebrar en una taula rodona, on varen participar diferents representants d'agents implicats a la Serra, per tal de poder compartir la seva visió de les pràctiques necessàries per a la bona convivència i la preservació de la serra de Tramuntana:

Fernando Fortuny

President de l'Associació de Propietaris de Finques Rústiques de les Illes Balears

Toni Colom

Regidor de Medi Ambient de l'Ajuntament de Valldemossa

Juan Carlos Palos

Excursionista de reconegut prestigi

Maria Frontera

Presidenta de la Federació Hotelera del Port de Sóller

Martí Solivellas

President de la Cooperativa de Pollença

Lluc Garcia

Director de Sóller del Grup Serra

Miquel Rayó

Membre de la Junta Directiva de Tramuntana XXI

Fernando Fortuny va ser el primer a obrir el debat, com a representant dels propietaris de finques a la Serra de Tramuntana i un dels col·laboradors de la redacció del fulletó.

Va destacar que el més difícil és arribar a acords i que aquest fulletó és molt important perquè està consensuat. Va puntualitzar la següent recomanació:

“No a tots els camins de muntanya s’hi pot circular a peu, en bicicleta o a cavall. Informa’t abans, i si cal, demana autorització”.

Fernando Fortuny va assegurar que “el que cal és que hi hagi respecte entre els visitants i els propietaris, llavors no hi hauria cap problema a la Serra”.

Fernando Fortuny també va mostrar la seva preocupació per la Proposta de Llei de camins públics del Consell de Mallorca, ja que aquesta llei podria forçar expropiacions per obrir rutes d’interès excursionista a la Serra.

El següent participant fou Toni Colom, regidor de Medi Ambient de l’Ajuntament de Valldemossa, el qual va celebrar la gran concurrència a Costa Nord aquell vespre i va assegurar que l’ajuntament sempre està obert a aquest tipus de col·laboracions que puguin donar vida a aquest espai.

“A Valldemossa al cap de l’any tenim un milió tres-cents mil visitants i calculam que el deu per cent van a la muntanya, ens sembla imprescindible treballar cap a una entesa entre la part pública i la part privada del món rural i per construir una moral de la presència de les persones en el medi natural”.

Toni Colom va ressaltar que per aquest motiu, li sembla que la iniciativa de Tramuntana XXI és molt positiva, ja que impulsa una moral que incentiva a no malmetre l’entorn i poder així garantir el gaudí de les generacions futures.

Per finalitzar Colom va apuntar l’amenaça de la massificació que fa imprescindible que hi hagi un codi de bones pràctiques, però a la vegada augmenta la probabilitat que hi hagi gent que no es comporti adequadament.

Joan Carlos Palos, com a representant del sector excursionista, va felicitar Tramuntana XXI per aquesta iniciativa i per aconseguir consensuar textos dels principis bàsics de l’excursionisme “vivim moments que fan necessari recuperar el seny”.

Joan Carlos Palos va referir-se a una frase que sovint li deia el seu pare quan anaven a la muntanya “amor, respecte i molt de seny, amb seny de bèstia vella”.

Palos va destacar que “la Serra forma part de la nostra identitat, l’excursionisme és més que una pràctica esportiva, ens acosta a les nostres arrels” i recomanà practicar slow walk, passa a passa.

El participant va reivindicar la postura de la contemplació de la natura i la pràctica segura i sostenible de l’excursionisme.

Maria Frontera, presidenta de la Federació Hotelera del Port de Sóller, va donar les gràcies per aquesta iniciativa i puntualitzà que totes les indicacions del fulletó són de sentit comú.

“Nosaltres des de Sóller hem vist com ha canviat tot i crec que és perquè des d’un principi no ens vàrem asseure tots els actors implicats del territori per posar en comú els nostres requisits i necessitats per arribar a un acord”.

Maria Frontera creu que l’Administració pública hauria de propiciar aquests espais de diàleg, per poder treballar tots en la mateixa direcció.

La participant va posar en evidència que tot i que són conscients que el Govern balear hi treballa, fa falta més feina en la senyalització de camins i una xarxa de transport públic eficient a la Serra, així com no fomentar excursions que no disposen de pàrquing a l’inici.

També va agrair que Tramuntana XXI ofereixi una direcció de correu electrònic, on els visitants poden reportar incidències.

Martí Solivellas, president de la Cooperativa de Pollença, va posar en evidència que els pagesos i els ramaders són els principals afectats del comportament inapropiat a la muntanya.

“Sovint ens trobem reixes tallades, tanques obertes... La gent no és conscient del mal que podem fer”.

Martí Solivellas recordà aquells temps que s’incentivava el turisme, “però a partir dels anys 90 això va canviar i avui en dia hi ha massa gent a la Serra”.

El participant va reclamar a l’Administració més àrees recreatives fora de la Serra, perquè creu que la Serra no ha de ser un poliesportiu, sinó per a gent que sigui realment respectuosa amb el medi ambient.

Lluc Garcia, director de Sóller del Grup Serra, “he viscut l’evolució que ha tengut la gent que anava a la muntanya i hem pogut ser testimonis del procés de protecció i conservació de la natura”.

Garcia creu que la premsa local va tenir i té un paper fonamental per informar tant de les iniciatives conservacionistes, com de les problemàtiques dels propietaris.

“Quan vaig veure el fulletó vaig pensar això és de sentit comú, però encara no es compleix. Si veiem l’hemeroteca contínuament trobam pagesos que denuncien males pràctiques, tot i que és veritat que la gent està més conscienciada”.

“Als darrers 30 anys han canviat moltes coses, per exemple el concepte de Serra de Tramuntana, abans era un concepte geogràfic i actualment la gent dels pobles sap que viu a un lloc diferent que la resta de Mallorca i ara saben que tenen alguna cosa en comú”.

Miquel Rayó, membre de Tramuntana XXI, va enumerar les idees exposades pels participants, com ara la proposta de llei de camins que tanta polèmica ha despertat, la necessitat de reconstruir una moral de presència humana a la Serra, de treballar per la coordinació entre el sector públic i el privat, de millorar el transport a la Serra i d’incloure el sector hotelier com a actor a la Serra.

Miquel Rayó va assegurar que Tramuntana XXI recollirà aquestes preocupacions i continuarà amb la seva tasca com a intermediari, per posar en comú les visions dels diferents actors amb interessos contraposats i per col·laborar a resoldre les tensions.

A més va puntualitzar, “vivim a un lloc únic, a una illa única i això fa que tots en siguem responsables”. Per això Tramuntana XXI treballarà per intentar aconseguir una cosa que sembla utòpica i és que hi hagi una sola entitat de gestió de la Serra, per millorar-ne la governança.

Posteriorment es va obrir el torn de paraula, el públic va interactuar amb els ponents i hi va haver una gran participació.

ELS VOLTORS DE TRAMUNTANA EN EL SEGLE XXI

Ponents

Evelyn Tewes

Jordi Muntaner Yangüela

Modera

Joan Mayol

El passat dia 1 de desembre de 2017, Tramuntana XXI, amb la col·laboració de l'Obra Social "la Caixa" que va cedir el seu espai, es va celebrar l'Acte per la Serra del mes de desembre titulat "Els voltors de Tramuntana en el segle XXI".

Durant l'acte, els dos experts Evelyn Tewes, directora de la Fundació Vida Silvestre Mediterrània i Jordi Muntaner Yangüela, coordinador del equip d'agents de medi ambient de la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca (CMAAP), ens explicaren la biologia, història i situació actual d'aquest animal tant emblemàtic de les nostres illes.

EVELYN TEWES

A Mallorca, històricament existien dues espècies de voltors, des d'abans de l'arribada de l'home: la miloca i el volor negre.

La miloca és el més petit dels nostres voltors. Els joves són obscurs i canvien el plomatge fins a ser molt blancs d'adults, al cinquè any de vida. Tenen una envergadura d'1,6 a 1,7 metres i un pes de devers dos quilos.

Actualment aquest animal predomina a l'illa de Menorca, on hi ha 40 parelles nidificants estables i hi ha una sola parella coneguda a Mallorca. Respecte de la Serra de Tramuntana es creu que hi ha d'haver alguna parella nidificant, però fins ara no s'ha pogut detectar.

No es coneix la seva antiga distribució a Mallorca, on devia ser també comú i abundant.

Respecte del volor negre i la seva història recent:

Sabem que la seva població va estar en declivi fins als anys 80, quan només en quedaven 19 exemplars i una parella que es reproduïa exitosament, només alguns anys.

Les causes d'aquesta situació foren la seva persecució directa (captura, caça) o indirecta (el verí). En aquell moment no se sabia amb certesa si es podria salvar el volor negre a Mallorca.

L'any 1986 va començar la col·laboració entre la Fundació Volor Negre i la CMAAP, per tal de protegir i salvar el volor negre.

Les mesures que es varen implementar varen ser la protecció legal de l'espècie i de l'hàbitat (tasques de vigilància i alimentació) i l'educació i informació ambiental per disminuir els enverinaments, sobretot entre la població rural.

Per saber una mica sobre la biologia del volor negre, *Aegypius monachus*, és l'au més gran d'Europa, amb una altura màxima de 110 cm, una envergadura màxima de 3 m, un pes de fins a 14 kg i una longevitat de fins a 40 anys.

Pel que fa a la seva morfologia, presenta diferències notables entre el jove i l'adult. El jove és de color negre i l'adult és més marronós. D'altra banda, no hi ha diferències visibles entre el mascle i la femella.

Les parelles són monògames i es poden arribar a formar des de l'època juvenil, encara que l'edat reproductora no comença fins als quatre anys.

El seu cicle reproductor comença el mes de desembre, amb l'ocupació del territori i la reconstrucció del niu. Al voltant de gener s'observen els vols nupcials i les còpules. A principis de febrer ponen el seu únic ou. La incubació de l'ou dura entre 54 i 56 dies i tenen cura del pollet durant 120 dies. A partir del mes de juliol els pollets comencen a volar.

La seva alimentació es basa en carronya, sobretot cadàvers de talla mitjana que a Mallorca solen ser d'ovelles, cabres i conills.

Les principals amenaces de les poblacions són l'ús il·legal del verí i les molèsties per presència humana en les zones de cria, alimentació i descans, així com la seva persecució directa: caça i captures.

L'altre gran impacte per a les poblacions de volor és el desenvolupament d'activitats d'oci en zones sensibles, especialment l'excursionisme i el barranquisme.

La Fundació per la Conservació del Voltor Negre (FCVN) i la Fundació Vida Silvestre de la Mediterrània (FVSM) treballen des de fa dècades per la conservació de la població de voltor negre a Mallorca.

Les principals activitats que la FVSM realitza són la vigilància de les zones de cria i informació als excursionistes, així com el seguiment de la població de voltor negre a les finques d'Ariant, Ternelles i Moncaire.

També es realitzen tasques de senyalització de zones sensibles per la biodiversitat, especialment a les zones de cria del voltor negre i el manteniment de zones d'alimentació. Pel que fa a educació i sensibilització, es realitzen visites guiades per a visitants estrangers i residents.

A més, des de l'any 2012 es va donar a l'FVSM la finca d'Ariant i de llavors ençà s'ha creat la reserva biològica d'Ariant, on es desenvolupen les següents tasques: manteniment de la biodiversitat, dels hàbitats, del patrimoni cultural, dels usos tradicionals i sostenibles (ramaderia i agricultura ecològica).

JORDI MUNTANER

El voltor lleonat és una de les espècies de voltor més abundant i més àmpliament distribuïda pel continent europeu i per Àsia.

Té una envergadura de fins a 3 metres, un pes d'entre 7 i 10 quilos i no presenta dimorfisme sexual.

Es caracteritza pel plomatge molt curt de cap i coll, que és molt llarg, i per les plomes blanques que formen un collaret. És una adaptació per poder menjar cadàvers sense embrutar-se el plomatge. Són aus longeves que solament fan un ou cada any.

Crien en penya-segats i en arbres, on ocupen nius d'altres espècies.

S'alimenten d'animals morts, des de la grandària d'un conill a la d'un gran animal domèstic o silvestre. S'han produït alguns atacs a animals malalts o afeblits, especialment durant la crisi de les "vaques boges", la qual cosa va suposar la retirada del camp de gran part dels animals domèstics i de caça morts.

La seva població a Espanya l'any 2008 era de 25.000 parelles i devers 79.000 exemplars (SEU, 2009).

A les Balears fins al 2007 hi havia registres accidentals a Mallorca i Eivissa i sense registres de cria en temps històrics.

Però el 30 d'octubre de 2008 es produí un succés extraordinari des del punt de vista biològic. Ratxes de vent del sud-oest de fins a 105 kilòmetres assotaren Mallorca. Aquest vendaval va transportar un gran grup de 600 a 800 voltors lleonats, que viatjaven cap al sud, de la costa de Múrcia a les Illes Balears.

A Menorca, on l'espècie no estava citada, un grup de 68 voltors lleonats hi va romandre fins el 12 de novembre de 2008.

A Mallorca, un nombre indeterminat va quedar i ocuparen, fins avui, tota la Serra de Tramuntana. El 2010 es va efectuar un cens d'aquesta nova població que donà un resultat d'entre 46 i 59 voltors lleonats.

Com era d'esperar, els voltors lleonats han quedat a Mallorca. El 2012 es varen reproduir per primera vegada. La majoria dels nius es troben localitzats a penya-segats interiors de la Serra de Tramuntana.

És possible que, a causa de la colonització de Mallorca, es produeixi actualment un intercanvi amb les poblacions continentals.

A Mallorca els voltors lleonats s'han vist afavorits pels menjadors, que existeixen a la Serra de Tramuntana, pels controls poblacionals i per la caça de cabres assilvestrades i per la ramaderia d'oví. També per les aportacions d'ovelles mortes que fan molts de ramaders de la Serra.

L'arribada d'aquest nou voltor és una colonització natural. Cal esperar que, com a altres zones del món on viuen ambdues espècies, la convivència es desenvolupi sense problemes.

El futur dels voltors dependrà de l'activitat humana en una illa que no ha deixat d'incrementar la seva població i ha canviat els seus costums i el model de vida. Què passaria si la ramaderia d'oví es desplomés a causa de la pèrdua de subvencions o per no poder suportar la competència d'altres països? O si la població de cabres assilvestrades patís una disminució molt important? La intervenció humana serà necessària per mantenir el bon estat de les nostres poblacions de voltors.

LA SERRA LITERÀRIA, DES DE LA MIRADA DE LLORENÇ RIBER

Ponent

Damià Pons

Moderador

Miquel Rayó

Durant l'acte, l'especialista en literatura de Mallorca dels segles XIX i XX, professor de la Universitat de les Illes Balears i exconseller de cultura, Damià Pons, ens va introduir a la poesia vinculada a la Serra de Tramuntana i ens va acompanyar en un itinerari guiat per la vila de Campanet en la vida i l'obra de Llorenç Riber.

A continuació podeu llegir el resum de la seva ponència centrada en la poesia del segle XIX i XX a la Serra de Tramuntana.

CONTEXTUALITZACIÓ

Probablement quan hi ha hagut un predomini de poesia de temàtica paisatgística en general, i sobre la Serra de Tramuntana en particular, ha estat entre el període que va des de la publicació del llibre Poesia de Costa i Llobera el 1885, fins al principi de la Guerra civil.

Sovint es creu que la literatura mallorquina sempre ha tengut un excessiu eix temàtic del paisatge, però això no és així.

Hi ha una poesia de l'any 1940 de Marian Aguiló, la qual va ser la primera menció a "sa Roqueta", on no parla de paisatge, parla del sentiment d'enyorança a l'espai d'infantesa, que és evocat quan el poeta no és a Mallorca.

Per això considerem que l'inici del paisatge com a eix temàtic de la poesia a Mallorca comença l'any 1885, quan Costa i Llobera publica Poesia. Poemes inclosos avui en dia en la literatura universal, com "El pi de Formentor" entre d'altres.

Abans d'aquest, altres escriptors ja s'havien referit al paisatge, com Josep Pons i Gallarza a "L'olivera mallorquina" i "Els tarongers de Sóller".

Tot i així no podem ignorar que al segle XIX molts de viatgers europeus passaren pe Mallorca i escrigueren cròniques, que van acompanyades d'il·lustracions de la Serra de Tramuntana. Com per exemple Un hivern a Mallorca de George Sand on, a través de poemes en prosa, fa una descripció imaginativa del paisatge.

Destaquem que al final del segle XIX s'escriurà la gran obra de l'Arxiduc Lluís Salvador, Les Balears, la paraula i el gravat que remet a diferents indrets de la Serra de Tramuntana.

Durant el mateix període, els pintors mallorquins comencen a tenir com a eix principal el paisatge. Freqüentment pinten la Serra de Tramuntana d'una manera bastant realista i descriptiva.

Després, a finals del segle XIX principis del segle XX, hi haurà una irrupció encara més contundent del paisatgisme a les arts plàstiques mallorquines, a partir de la venguda a l'illa de pintors externs que introduiran una nova manera de pintar els paisatges de Mallorca, més subjectiva que la dels pintors romàntics - realistes de les dècades anteriors.

Quan parlem de literatura, trobam evidentment una correspondència entre els pintors modernistes i els poemes que s'escrigueren posteriorment. Per exemple entre els poemes de Costa i Llobera i els quadres de Santiago Rossinyol.

COSTA I LLOBERA I JOAN ALCOVER

Hi ha dos autors que personifiquen el tractament a la Serra de Tramuntana: Miquel Costa i Llobera i Joan Alcover.

Concretament Joan Alcover al seu llibre Cap al tard té una secció titulada "Cançons de la Serra. 12 poemes", tots ells ubicats dins l'espai de la Serra de Tramuntana.

Hi ha un aspecte molt interessant, que són poetes complementaris per parlar de la Serra de Tramuntana. Costa i Llobera només parla del tram de la Serra de Tramuntana que va del gorg Blau al cap de Formentor, en canvi Joan Alcover parla de Sóller a Deià fins a les terres de pariatge.

Costa i Llobera presenta el paisatge en soledat, en canvi Joan Alcover el sol tractar com un paisatge animat per figures humanes, normalment en moviment.

Una altra diferència substancial és que Miquel Costa i Llobera parla de la Serra des de l'experiència directa, des de la vivència emocional més personal. Costa i Llobera era fill del propietari de la península de Formentor i hi va viure part de la seva infantesa i adolescència, cosa que li va permetre tenir una vivència directa del paisatge. En canvi Joan Alcover era una persona urbana, un excursionista, per això ell veia el paisatge des del camí. Joan Alcover descriu una Serra de Tramuntana evocada, no viscuda.

DE QUINES MANERES ES TRACTA LA SERRA DE TRAMUNTANA ALS POEMES DELS SEGLES XIX I XX

La manera de tractar la Serra per part de tots aquests poetes mallorquins es caracteritza per la seva idealització i sublimació. Això ho va explicar molt bé Josep Maria Llompart "La Serra és un gran poema, però sociològicament és una gran mentida". És a dir, no es parla dels milers de dones que passaven una fretada espantosa per collir olives, només es parla des d'una visió idealitzada.

La Serra de Tramuntana com a locus amoenus, com a lloc idíl·lic, com a arcàdia. És un tractament de l'entorn natural que ja apareix en la literatura clàssica grega, entre d'altres. Aquest locus amoenus se assembla al paradís de les religions monoteistes. Un lloc on els humans viuran en un entorn vegetal agradós, verd, fresc, amb el cant dels ocells... Aquest fet respon a la necessitat dels humans, de construir realitats alternatives que serveixin de refugi on trobar consol dels mals de la vida en societat.

La Serra com a espai dins el qual s'hi situa algun element que té un fort significat simbòlic. Quan Costa i Llobera parla del pi de Formentor, l'emmarca paisatgísticament, però el paisatge no és l'eix central del poema. Parla d'un pi excepcional, que comparà amb un cedre i un gegant. Però el que ens interessa és que aquest pi es transforma en el símbol d'un model de vida: si lluites contra la vida terrenal i desenvolupes la teva part artística, acabaràs avançant.

Un altre poema molt important de Joan Alcover és "El voltor de Miramar", recordar que l'Arxiduc tenia a Miramar un voltor engabiat. Un pastor l'agafà d'un niu al cim del Teix, l'engabià i fou tractat com una au domèstica. Quan el voltor agafa la seva envergadura adulta, l'alliberen i no és capaç de sobreviure i torna a la gàbia on sap que trobarà menjar. El poeta diu "no és bo per ser lliure qui a ser esclau s'avesa", tot parlant de la gran injustícia d'un individu amb un gran potencial artístic com el poeta, que és víctima de la seva quotidianitat, com la vida laboral i familiar, que no li permet emprendre grans aventures creatives.

La Serra com a mirador de la totalitat de l'illa. A la "La Roqueta", Mateu Obrador, des del cim del puig Major, dedica un vers a cada un dels pobles de Mallorca i a la societat mallorquina. Aquest poema es redueix a la Mallorca on podies deixar la clau al pany, la Mallorca honesta i cristiana.

També com a mirador, des d'on és possible agermanar-se amb Catalunya, dos poemes de Joan Alcover. Això serà possible gràcies a les fogueres que s'encendran dalt dels cims la nit de Sant Joan, costum que es va fer popular durant el segle XIX.

També trobam poemes dedicats a elements geològicament molt poderosos o amb una identitat geogràfica molt definida. Com per exemple el poema "La vall" de Costa i Llobera, que sabem que és la vall de Ternelles. El torrent de Pareis, cala Formentor, gorg Blau, torrent del Freu... són altres llocs que apareixen en aquests poemes.

També hi ha poemes que tracten pobles concrets, el que més destaca és Sóller, del qual en tenim un llibre *El paisatgisme poètic*. En el marc d'aquests poemes, es parla del paisatge però també d'episodis històrics rellevants a aquestes poblacions. Altres pobles recurrents són Deià, Valldemossa, Galilea, Banyalbufar i Estellencs.

La Serra com a manifestació màxima de la capacitat de la creació de Déu, sobretot en el cas de Costa i Llobera.

També hi ha una sèrie de poemes que parlen de la Serra com a lloc des d'on mirar la mar, contemplar la seva majestuositat i com a zona de frontera amb tot el que això implica.

Els cims més alts de la Serra de Tramuntana, com a llocs que faciliten la vivència d'un estat emocional intens, que acosta l'ànima a Déu. Costa i Llobera n'és l'exemple, les altures com a lloc que acosta els humans a la divinitat. Això respon a una tradició cultural religiosa molt antiga, com els episodis bíblics.

Amb aquest resum es pretén mostrar la riquesa de què ha estat objecte la Serra de Tramuntana al llarg dels anys.

A continuació podeu llegir l'antologia poètica que Damià Pons ha recollit per acompanyar aquesta ponència, al següent enllaç:

<https://iniciativesxxi.com/ca/documents/els-poetes-i-la-serra-de-tramuntana/>

CIÈNCIA PER A LA SERRA

Ponents

Carme Garau

Joan Arbona

Samuel Pinya

Margalida Gomila

Marc Carriquí

Modera

Antoni Martínez Taberner

CONTINGUT DE LA TROBADA

A continuació presentam els continguts de les ponències de la mà dels seus autors.

LA IDENTITAT DE LA VARIETAT D'OLIVERA MALLORQUINA I ALTRES VARIETATS DE LA SERRA

VINCLE HISTÒRIC DE L'OLIVERA

Els ullastres salvatges han colonitzat la majoria dels entorns de la Mediterrània, caracteritzats per condicions climàtiques semiàrides amb altituds diferents. Probablement l'origen de les varietats d'olivera sorgí de la selecció empírica dels nostres antecessors, d'aquells individus que presentaven fenotips interessants, com la mida del fruit, la productivitat, el contingut en greix, etc., que esdevingueren en la diversitat genètica del cultiu de l'olivera. En l'àmbit mundial, la presència durant milers d'anys d'aquest cultiu fa xifrar en devers 3.000 les varietats d'olivera.

L'olivera és un cultiu fortament arrelat a l'illa de Mallorca, en particular a la Serra de Tramuntana, i de llarga tradició històrica. Durant moltes generacions, l'oli d'oliva atorgava poder econòmic i social i va condicionar la gent i l'economia dels pobles de la Serra. L'oliverar ha estat el causant de l'existència de milers de metres de marges de muntanya, que varen robar terreny als boscs de la Tramuntana i que constitueixen avui un paisatge emblemàtic i característic d'aquest patrimoni.

Una de les problemàtiques més enrevessades que s'ha d'abordar a l'hora de treballar amb varietats és la diferenciació entre aquestes. Esdevé encara més confosa amb el dilema de les homonímies (aquella mateixa varietat denominada de manera diferent per cada pàgès) i, per contra, també les sinonímies (aquelles varietats diferents, que s'identifiquen amb el mateix nom). Per tal de poder classificar i diferenciar les diverses varietats, cal fer-ne una bona descripció morfològica i fenològica. Gràcies als avenços tecnològics, en la darrera dècada es desenvolupen tècniques moleculars que complementen la primera i permeten simplificar i progressar en aquesta diferenciació i identificació.

EL CAS DE L'OLIVERA MALLORQUINA

La situació que ha viscut, o més ben dit viu ara, la varietat mallorquina, n'és un clar exemple. Des de fa anys es considerava que la varietat mallorquina era una sinonímia d'empeltre, una de les varietats més importants d'Espanya. I era així per la similitud morfològica, establerta a partir de les anàlisis morfològiques i fenològiques exhaustives dutes a terme per projectes de recerca, en les quals es descrivien perfectament ambdues varietats com a idèntiques o molt similars i, per tant, es considerà oportú parlar de la mateixa varietat.

Després de la creació de la Denominació d'Origen Protegida, Oli de Mallorca, l'any 2002, i amb la incorporació de les plantacions noves d'empeltre al Pla de Mallorca, alguns olivicultors mostraren preocupació en detectar diferències entre les que ells denominaven les mallorquines i les que provenien de viver, l'empeltre. Aquest fet s'afegí a la casuística d'alguns projectes d'investigació del grup d'enginyeria agroalimentària de la Universitat, cap a l'any 2011, que iniciaren la incorporació dels marcadors moleculars en la caracterització d'olives i oliveres. A partir d'aquí, s'aixecà la sospita: són la mateixa varietat?

L'Institut de Recerca i Formació Agrària i Pesquera (IRFAP) del Govern de les Illes Balears, des del 2016, inicià tasques de prospecció a diferents zones representatives de la Serra de Tramuntana (i també de la zona de

Llevant) i en va mostrejar una trentena d'individus, pel que es va ampliar l'estudi genètic de les oliveres per resoldre normativament aquesta qüestió. Efectivament, es demostrà que la varietat mallorquina i l'empeltre no corresponen a la mateixa varietat, com s'havia sostingut fins aleshores.

De fet, a dia d'avui el Registre de Varietats Comercials del Ministeri d'Agricultura encara no ha desfet aquest error. Des de l'IRFAP ja es va sol·licitar el reconeixement de la varietat mallorquina com a diferent, però és un tràmit llarg i complex.

ALTRES VARIETATS DE LA SERRA DE TRAMUNTANA

Durant les prospeccions fetes a la Serra de Tramuntana també s'ha recollit material vegetal d'altres varietats d'olivera presents per fer-ne l'estudi genètic. De les diferents varietats examinades, a part de varietats foranes, en destaquen quatre: la mallorquina, la sevillí (o sevillina, que coincideix amb la palomar), la morisca de Mancor (de la qual convé remarcar que no és la mateixa que la morisca de la Península) i l'olivoner (també, només detectada a Mallorca). Cal, però, continuar aquesta feina per acabar d'identificar altres individus que podrien ser únics a Mallorca i gaudir de la riquesa de varietats que hi ha a la nostra illa.

Autora:

Carme Garau

Dra. enginyera agrònoma. Institut de Recerca i Formació Agrària i Pesquera

ÚS DE LA FOTOIDENTIFICACIÓ EN LA CONSERVACIÓ DE LA BIODIVERSITAT: EL CAS DEL FERRERET

El ferreret (*Alytes muletensis*) és una de les espècies més singulars i conegudes de la Serra de Tramuntana. Durant dècades ha estat objecte d'innumerable accions de conservació adreçades a mantenir i incrementar les poblacions existents i a reduir l'impacte de l'arribada d'espècies exòtiques invasores com ara la serp d'aigua (Natrix maura).

Entre moltes de les accions realitzades, el seguiment de la població larvària és una de les més importants atès que permet avaluar la tendència de la població. Emperò durant molts d'anys la fracció adulta de la població ha quedat una mica oblidada, principalment degut a la dificultat per localitzar adults amb els quals fer el seguiment. Des de l'any 2005 el Dr. Samuel Pinya ha realitzat el seguiment de la fracció adulta d'una dotzena de poblacions tot seguint metodologies de fotoidentificació.

La fotoidentificació és una tècnica de reconeixement individual no invasiva que es fonamenta en la presència de marques naturals úniques per a cada individu. De la mateixa manera que els humans tenim la petjada digital única per a cada persona, en el cas del ferreret la coloració, la tipologia i l'agrupació de taques de la part dorsal i les cames és única per a cada individu.

Aquesta característica i el desenvolupament de la fotoidentificació com a mètode de reconeixement individual ha permès contribuir al coneixement de l'espècie i aportar informació sobre paràmetres demogràfics com ara l'estructura i dinàmica de la fracció adulta. Aquest coneixement és clau per entendre com funcionen les diferents poblacions i per tant per saber com s'han de gestionar.

Aquest treball ha estat possible gràcies al finançament de Ferrer Hotels en el marc del conveni de col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears.

Autor:

Samuel Pinya

Professor d'Ecologia de la UIB

XYLELLA FASTIDIOSA, PATOGEN EMERGENT DE QUARANTENA A LES ILLES BALEARS: ESTAT ACTUAL DE LA SITUACIÓ

La *Xylella fastidiosa* és un patogen vegetal emergent a la Unió Europea. Causa moltes malalties importants a plantes, com la malaltia de Pierce a la vinya, el síndrome de decaïment a les oliveres, el socarrament de les fulles als ametllers o la clorosis als cítrics, entre altres. Aquest patogen vegetal es va detectar per primera vegada als Estats Units d'Amèrica al segle XIX, malgrat fins al segle XX no es va descobrir el bacteri causant.

La *Xylella fastidiosa* és un bacteri gram negatiu de la classe Gammaproteobacteria inclòs a la família Xanthomonadaceae. Es troba confinat al xilema de les plantes on es multiplica als vasos i dificulta el pas de la saba, es mou en aquest de forma passiva mitjançant el flux xilemàtic i de forma activa tant horitzontalment

mitjançant la degradació de les membranes entre els feixos del xilema per la producció de poligalacturonases com contracorrent, gràcies al moviment reptant que proporcionen el pili tipus IV.

Actualment el gènere *Xylella* està format per dues espècies diferents *X. fastidiosa* i la recent descrita *X. taiwanensis*. Dins l'espècie *X. fastidiosa* es distingeixen actualment cinc subespècies diferents: *X. fastidiosa subsp. fastidiosa*, *subsp. multiplex*, *subsp. pauca*, *subsp. sandyi*, i *subsp. morus*. El patògen vegetal *X. fastidiosa* es transmet exclusivament mitjançant insectes que s'alimenten del xilema de plantes, concretament de membres de tres superfamílies: *Cercopoidea*, *Cicadoidea* i *Membracoidea*.

La *Xylella fastidiosa*, i més concretament una variant genètica de la subespècie *pauca* identificada a Costa Rica, fou detectada per primera vegada a Europa l'octubre de 2013 a oliveres. Posteriorment, d'ençà l'estiu de 2015 es varen detectar diferents brots de *X. fastidiosa* a Còrcega i a França continental, pertanyents a altres subespècies. A principis d'octubre de 2016 es va detectar mitjançant un anàlisi molecular realitzada al Laboratori Oficial de Sanitat Vegetal de les Illes Balears, el primer positiu a les Illes Balears i a l'Estat espanyol de la *X. fastidiosa* a una mostra de *Prunus avium* (cirerer) obtinguda a un viver de Portocristo (Manacor, Mallorca). A finals del mes d'octubre es va confirmar la presència de *X. fastidiosa* a dues mostres vegetals més. D'ençà del mes d'octubre s'han detectat més de 300 positius per *X. fastidiosa*, que inclouen no només Mallorca sinó també Eivissa i Menorca. El mes de juny de 2017 es va detectar la seva presència a Alacant.

En aquests moments el laboratori de microbiologia de la Universitat de les Illes Balears du a terme tres projectes d'investigació diferents per tal de poder conèixer més sobre aquest patògen vegetal, mitjançant tres aproximacions diferents. El primer projecte permet aprofundir en l'epidemiologia d'aquest bacteri. L'estudi epidemiològic es du actualment a terme mitjançant una Acció Especial de Recerca i Desenvolupament, finançada per la Conselleria d'Innovació, Recerca i Turisme. El sistema de tipus genètic basat en l'anàlisi multigènica (Multilocus Sequence Typing, MLST) d'aquest bacteri ens permetrà seguir els diferents patrons biogeogràfics, l'especificitat d'hoste i els canvis evolutius que es donen dins el taxa, així com la dinàmica evolutiva del patògen *X. fastidiosa* i aprofundir en la variació i la diversitat genètica. Per altra banda, un projecte de recerca finançat per l'Obra Social "la Caixa" i la Universitat ens ha permès començar a dur a terme l'estudi genòmic d'aïllats de *X. fastidiosa* per poder conèixer molt millor aquest patògen vegetal i permetre'ns obtenir informació sobre tots els gens que componen el bacteri, essent de gran importància la determinació dels gens de transferència horitzontal, gens de virulència i patogenicitat d'aquest patògen, entre altres.

Per últim, el tercer projecte, finançat per l'European Food Safety Authority, ens permetrà obtenir informació sobre els vectors d'aquest bacteri. Finalment, també participam en un projecte d'investigació fonamental orientada I+D emergents recentment concedit, finançat pel Ministeri d'Economia, Indústria i Competitivitat, conjuntament amb cinc altres comunitat autònomes per tal de desenvolupar estratègies d'eradicació, contenció i control de *X. fastidiosa* a Espanya.

Autora:

Margalida Gomila

Dra. en microbiologia. Grup de Microbiologia de la UIB

MONITORITZANT L'ECOGEOMORFOLOGIA POSTINCENDI AL PARIATGE (ANDRATX): DRONS, SATÈL·LITS I MESURES DE CAMP

Els incendis forestals, pel fet de ser uns dels factors casuals més importants en els processos d'erosió i degradació del sòl (que contribueixen, per tant, a la desertificació), són considerats un dels principals problemes per als boscos mediterranis (Lloret, 2004; Úbeda i Mataix-Solera, 2008). L'efecte perniciosos dels incendis es multiplica si la recurrència és elevada. És per això que a les illes Balears, per les característiques específiques que suposa la insularitat i pel recent canvi d'usos de la terra —amb un abandonament progressiu del medi rural que comporta l'augment de combustible a les masses forestals i la creació d'un continu entre aquestes, sumat a un augment de la interfície urbanoforestal—, requereixen d'una gestió particular dels efectes causats pels incendis forestals.

L'incendi d'Andratx de 2013, el més important des que es tenen registres oficial (2.407 ha) pel seu abast territorial i socioambiental, suposà una oportunitat excel·lent per connectar la gestió territorial i la recerca al nostre territori tot fent ús dels avenços tecnològics i la interdisciplinarietat. El Mediterranean Ecogeomorphological and Hydrological Connectivity Research Team i el Grup de Recerca en Biologia de les Plantes en Condicions Mediterrànies, integrats ambdós a l'Institut de Recerca Agroambiental i d'Economia de l'Aigua (INAGEA) amb el suport de la Conselleria de Medi Ambient i l'Obra Social "la Caixa", realitzen estudis ecogeomorfològics (és a dir, del rol de la biota en la geomorfologia) dels diferents processos postincendi que es produeixen a curt i mig termini a la comarca del Pariatge.

D'una banda, mitjançant l'avaluació dels traçadors ràdio isotòpics (com el ^{137}Cs i el $^{210}\text{Pb}_{\text{ex}}$) presents en el sediment i les estacions d'aforament instal·lades als llits dels torrents de la conca de Sa Font de la Vila s'ha determinat que el sediment transportat durant els esdeveniments torrencials (els principals causants de la transferència efectiva

de sediments quan no hi ha cursos d'aigua permanents) presenta una contribució important dels pendents cremats. Gràcies al paper de les estructures tradicionals de conservació del sòl (les marjades), l'erosió de la conca ha estat baixa si la comparem amb conques mediterrànies similars (la concentració de sediments en suspensió a la primera torrentada, quan encara el sòl es trobava descobert de vegetació, fou de tan sols 33,6 mg L⁻¹; García-Comendador i col., 2017a,b). Tot i així, l'erosió en determinades zones de la conca, com les de major pendent, té més importància. Per avaluar la sensibilitat de les diferents parts del paisatge als processos de canvi i, per tant, definir les zones en què la gestió forestal esdevé més important, sobretot quan els recursos són el factor limitant, la connectivitat, definida com la transferència de matèria entre dos compartiments diferents del paisatge (Wainwright et al., 2011), esdevé una important eina ecogeomorfològica. L'ús de drons ha permès construir models digitals del terreny d'alta resolució amb l'escala temporal adequada per al seguiment de dos fenòmens dinàmics, l'evolució dels patrons espacials de connectivitat, mitjançant el càlcul de l'índex de connectivitat dels sediments (Cavalli et al., 2013), i de l'evolució de la cobertura i creixement de la vegetació, a través de l'índex de vegetació BNDVI (figura 1). L'ús d'aquests models ha permès avaluar els efectes de la vegetació, de les estratègies de restauració postincendi (com les feixines) i de les marjades sobre el potencial d'erosió- deposició de sediments a nivell de microconca. Aquesta potent eina permet identificar aquelles zones amb major potencial de degradació i així definir amb precisió estratègies de gestió postincendi més efectives (Estrany et al., 2015; Calsamiglia et al., 2017a,b).

D'altra banda, les mesures fisiològiques de les principals espècies rebrotadores (*Ampelodesmos mauritanica*, *Chamaerops humilis*, *Pistacia lentiscus* i *Quercus ilex*) en els diferents estadis de la seva recuperació postincendi revelen un augment significatiu dels nivells de sals i metalls pesants a les seves fulles, un indicador del risc de desertificació si aquests elements s'arriben a acumular per damunt del llindar que les espècies pròpies d'aquest hàbitat poden suportar. A més, demostren com el càrritx (*A. Mauritanica*) presenta un avantatge competitiu per a l'ocupació de l'espai buit després de l'incendi comparat amb la resta d'espècies, amb el consegüent risc que, si la recurrència dels incendis és elevada, augmenti la superfície de la Serra de Tramuntana amb un predomini d'aquesta espècie (dades no publicades).

Cinc anys després de l'incendi d'Andratx (figura 2), el repte actual és el de determinar els llindars de sensibilitat dels sistemes ecogeomorfològics mediterranis a mitjà termini. En aquest període de temps molt probablement es definirà com serà el futur paisatge de les zones incendiades.

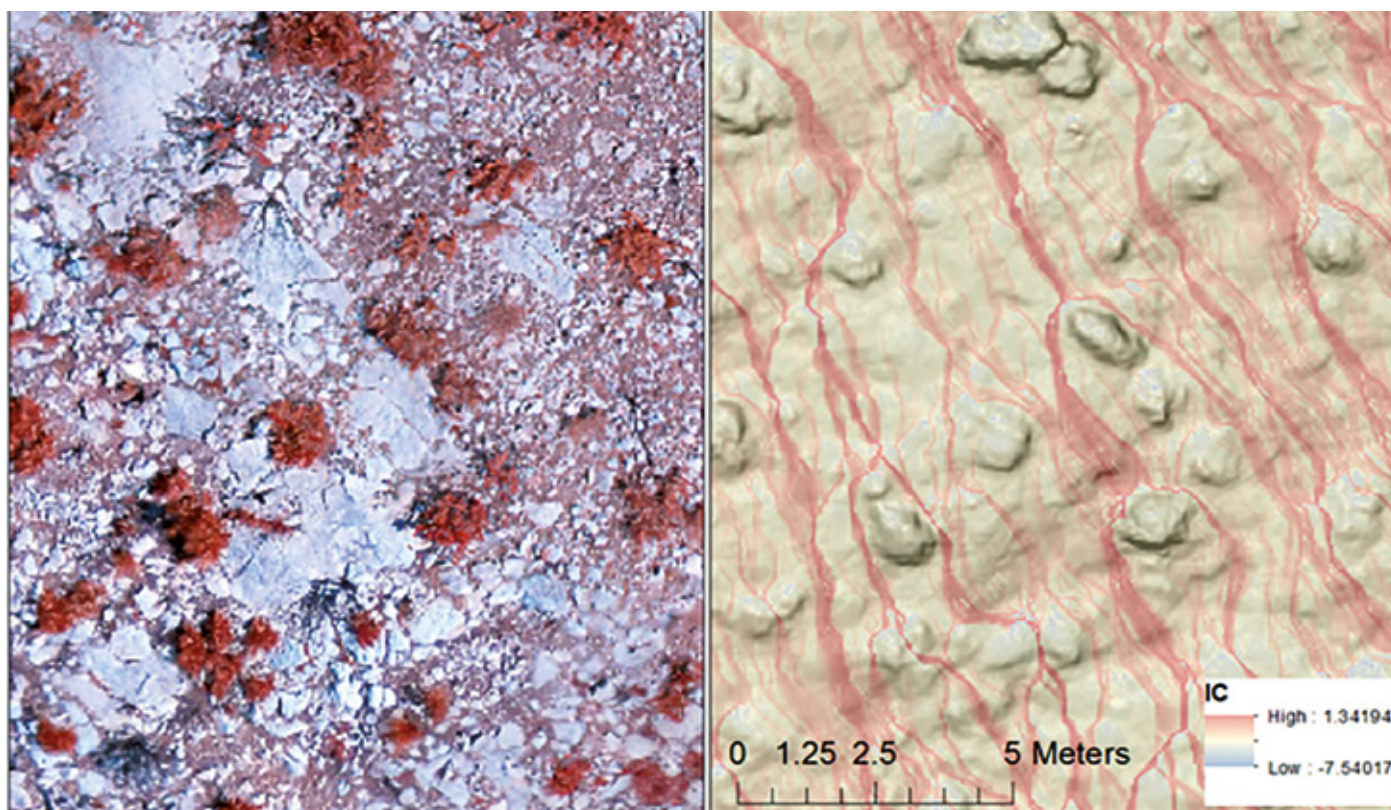

Figura 1. Efectes de la vegetació sobre l'índex de connectivitat dels sediments. La recuperació de la vegetació suposa una disminució de l'índex de connectivitat degut a una major impedància i a provocar un augment de la distància que ha de recórrer cada partícula de sòl fins a la seva deposició. Figura extreta d'Estrany et al., (2015).

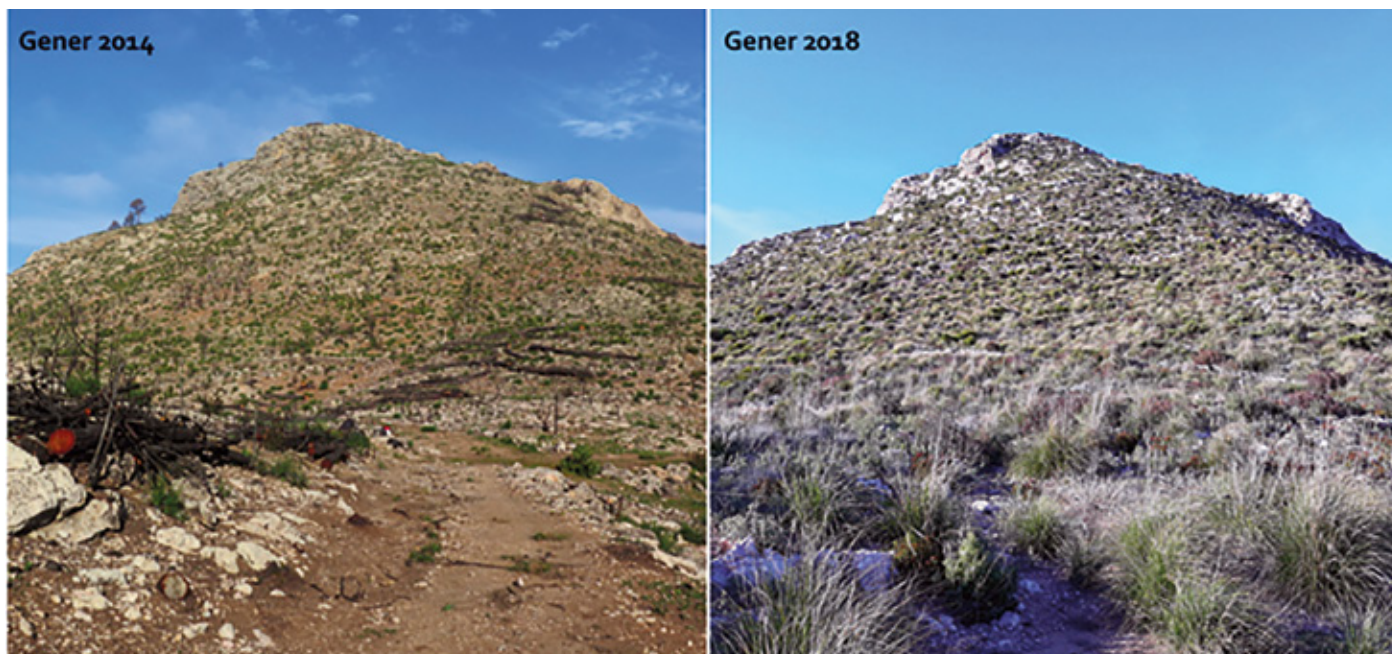

Figura 2. Dues fases de la regeneració de la comunitat vegetal al puig Assegut (Andratx): a l'esquerra, cinc mesos després de l'incendi; a la dreta, quatre anys i cinc mesos després de l'incendi.

Referències

- Calsamiglia A, Fortesa J, García-Comendador J, Lucas-Borja ME, Calvo-Cases A, Estrany J. Spatial patterns of sediment connectivity in terraced lands: Anthropogenic controls of catchment sensitivity. *Land Degrad Develop*. 2017a; 1-13. <https://doi.org/10.1002/ldr.2840>
- Calsamiglia A, Lucas-Borja ME, Fortesa J, García-Comendador J, Estrany J. Changes in Soil Quality and Hydrological connectivity caused by the abandonment of terraces in a Mediterranean burned catchment. *Forests*. 2017b; 8:333.
- Estrany J, Calsamiglia A, Fortesa J, Carriquí M, Ruiz M, García-Comendador J, Alorda B, Nadal M, Gago J. Ecogeomorfologia i drons com a eines de gestió dinàmica postincendi. El cas de la comarca del Paríatge, Mallorca. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*. 2015; 80: 69-87.
- García-Comendador J, Fortesa J, Calsamiglia A, Calvo-Cases A, Estrany K. Post-fire hydrological response and suspended sediment transport of a terraced Mediterranean catchment. *Earth Surface Processes and Landforms*. 2017a; 42: 2254-2265.
- García-Comendador J, Fortesa J, Calsamiglia A, Garcias F, Estrany J. Source ascription in bed sediments of a Mediterranean temporary stream after the first post-fire flush. *J Soils Sediments*. 2017b; 17:2582-2595.
- Lloret F. Régimen de incendios y regeneración. In: Valladares F (2004). *Ecología del bosque mediterráneo en un mundo cambiante*. Ministerio de medio Ambiente, EGRAF, S.A., Madrid, pp 101-126.
- Úbeda X, Mataix-Solera J. Fire effects on soil properties: A key issue in forest ecosystems. *CATENA*. 2008; 74:175-176.
- Wainwright J, Turnbull L, Ibrahim TG, Lexartza-Artza I, Thortnton SF, Brazier RE. Linking environmental régimes, space and time: Interpretations of structural and functional connectivity. *Geomorphology*. 2011; 126: 387-404.

Autor:

Marc Carriquí

Doctorant. Grup de Recerca en Biologia de les Plantes en Condicions Mediterrànies. UIB

Alaró, 23 de març de 2018

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE *LA CABRA, ESPÈCIE INVASORA A LES BALEARS*

Ponents

Eva Moragues

Juan Rita

Josep Antoni Alcover

Oriol Domènech

Joan Mayol

Moderador

Antonio Garcia Delgado

El 23 de març de 2018, Tramuntana XXI (TXXI) organitza aquest acte per la Serra on es presenta el llibre *La cabra, espècie invasora a les Balears*. Tracta la problemàtica que causa la població d'aquest animal en estat silvestre a les nostres illes i en concret a la Serra de Tramuntana.

Per introduir-nos a aquesta temàtica i al contingut del llibre assisteixen a la taula rodona els seus cinc coautors, Eva Moragues, doctora per la Universitat de les Illes Balears i treballadora de la Conselleria de Medi Ambient Agricultura i Pesca (CMAAP), Juan Rita, doctor per la Universitat de les Illes Balears (UIB) i professor de botànica d'aquesta universitat. Josep Antoni Alcover, investigador del CSIC adscrit a l'IMEDEA, Oriol Domènech doctorant de la UIB, i Joan Mayol, responsable de conservació de flora i fauna silvestres a la CMAAP.

A continuació es resumeix la intervenció de cada autor des de l'òptica de la seva especialitat.

JOAN ANTONI ALCOVER

Joan Antoni Alcover destaca que cada autor ha aportat les idees més properes als seus coneixements, però que tots els textos del llibre han estat consensuats per tot l'equip.

El primer tema que aborda és desmentir el mite que la cabra assilvestrada és descendent de la cabra ancestral. Aquesta cabra és producte de nombroses intervencions de cabres domèstiques que s'han assilvestrat, no s'han trobat evidències científiques que demostrin que procedeix de la cabra ancestral.

El segon tema és l'anàlisi de les possibles equivalències ecològiques entre el *Myotragus* i les cabres.

El *Myotragus* és una espècie de caprí que va viure a les Balears fa més de cinc milions d'anys i que va desaparèixer amb l'arribada dels primers humans a les Illes. Posteriorment l'home va introduir les cabres.

L'argumentació que sosté que no són equivalents ecològics és que el *Myotragus* era estratègia de la K, enfront de la cabra que és un estratègia de la R.

Això significa que el *Myotragus* era una espècie amb ritmes vitals molt lents, amb unes fases reproductives molt febles, longeva, amb unes densitats de poblacions baixes, tot el contrari de la cabra actual.

A més el *Myotragus* tenia un depredador natural que no té la cabra, que era l'àguila real, molt abundant a Mallorca i a Menorca en aquella època.

Tot apunta que la proporció del *Myotragus* era molt peculiar, hi havia una femella per cada quatre mascles, el que feia que no arribés a proliferar tant com la cabra.

Una altra diferència important és que la cabra es pot enfil·lar i arribar a qualsevol oferta vegetal disponible, el *Myotragus* era un animal rabassut, de cames curtes, amb poca flexió i de moviments lents, que no es podia enfil·lar.

La distribució altitudinal també era molt diferent, sembla que el *Myotragus* era molt abundant al pla i poc abundant a les terres altes.

Per aquests motius es creu que les similituds ecològiques entre les dues espècies són molt poques. Evidentment els dos s'alimenten de plantes però els efectes de les dues espècies sobre els ecosistemes són molt diferents.

EVA MORAGUES

El concepte clàssic d'ecosistema el defineix com un sistema natural on els éssers vius interaccionen entre ells i amb el medi físic. Aquestes interseccions donen lloc a la xarxa tròfica o alimentària.

Al primer nivell de la xarxa tròfica es troben les plantes, que s'alimenten de sals minerals, al segon hi ha els herbívors que s'alimenten d'aquestes plantes. Després, els consumidors primaris que són els primers carnívors, i així fins a arribar al darrer nivell, els descomponedors que tanquen el cicle del carboni.

Si s'introdueix un nou element dins aquesta cadena es pot produir un desequilibri dins la xarxa tròfica, ja que a vegades la natura no té capacitat d'absorció o de recuperació.

A les Illes Balears la cabra domèstica assilvestrada no té depredadors naturals, és un animal molt eficient, tant en la seva reproducció com en la colonització de l'ambient. De manera que la flora no té capacitat de recuperar-se del fort efecte d'aquest herbívor.

Un altre impacte és el fet que la cabra és molt enfiladissa i pot trencar les branques amb facilitat. Això afavoreix plantes amb característiques morfològiques per a la defensa dels herbívors. Aquestes són compactes, molt ramificades i difícilment fructifiquen. Això perjudica molt els ocells, ja que perden l'oportunitat d'alimentar-se i de nidificar-hi.

L'envelliment dels alzinars n'és una altra conseqüència: quan mor una alzina adulta a la natura i s'obre una clariana al bosc naturalment hi creixerien alzines joves. Les cabres es mengen aquestes alzines i conseqüentment, es produeix un procés d'erosió del sòl amb una possible substitució per ecosistemes més resistents als herbívors, com el carritxar.

A les zones d'elevada densitat de cabres trobam obertura de camins i canvis en la composició del sòl per nitrofil·la (aportació de fems), on s'observa un canvi en la composició vegetal.

Tots aquests processos es poden agreujar amb els efectes del canvi climàtic, com incendis o plagues.

Quan passegem per la Serra podem observar que les plantes més abundants són les menys mengívols per a les cabres (romaní, coixinets, estepes...), en detriment de les plantes endèmiques o amenaçades que podrien colonitzar els mateixos espais.

JUAN RITA

Juan Rita explica que als anys 80 va tenir l'oportunitat de visitar l'illot del Vedrà, en un moment que feia temps que no hi havia cabres i que es va trobar un paisatge amb una gran biodiversitat vegetal, ple d'endemismes. Al cap d'uns anys s'hi varen introduir les cabres i quan hi va tornar es va trobar un escenari completament diferent. No quedava quasi cap dels endemismes i la composició del sòl havia canviat.

Fa uns anys es va fer un control de la població de cabres i en un any hi ha hagut una gran recuperació dels ecosistemes, però les espècies que s'han extingit ja no es poden recuperar.

El cas del Vedrà també ens va donar altres lliçons, la gran presència d'espècies endèmiques vegetals que només viuen a illots, probablement perquè en aquests indrets han estat protegides dels herbívors.

Els penya-segats de la Serra de Tramuntana són un altre indret on es concentren aquestes joies botàniques, entre altres espècies exclusives. Principalment perquè estan adaptades a viure en aquests indrets, però també perquè és on no troben la pressió dels herbívors.

El nostre país tenim un patrimoni vegetal i animal molt gran i hem de trobar el seu lloc a la cabra. La cabra té un valor etnològic, cultural i com a raça. El problema és que actualment la població està descontrolada i té un creixement que fa inviable la conservació de l'ecosistema.

ORIOL DOMÈNECH

Concretament amb els alzinars. A escala de paisatge, les cabres no repercuteixen actualment en un gran canvi en la quantitat d'hectàrees. Contràriament si comparem alzinars tancats i oberts, sí que podem veure el greu impacte de les cabres, sobretot en la vegetació de sotabosc. Això és degut al fet que les cabres es mengen les plàntules d'alzinar i les branques de rebrot. Com a conseqüència, cada vegada tenim arbres amb diàmetres més grans, per tant arbres més vells. És difícil veure alzines de menys de 10 a 15 cm de diàmetre.

Hi ha altres factors a tenir en compte. Aquests alzinars tenen un historial silvícola del carboneig que els ha alterat, plagues, absència de gestió forestal actual, canvi climàtic, etc., però de totes aquestes variables, la cabra és significativa i el que és més important és que ho podem modificar com a gestors.

El problema és que la decadència dels alzinars té un límit, ja que, com més envellida és la massa, tenim una menor resistència a les pertorbacions.

La segona idea és l'efecte de les cabres a les zones cremades. Per exemple, en incendis recents com el d'Andratx s'observa una defensa de les plantes contra els herbívors recurrent a totes les espècies que han rebrotat. Les cabres impedeixen la regeneració dels boscos i probablement àrees que eren pinars es convertiran en matollars.

També s'ha observat a zones que es varen cremar fa 20 o 30 anys i que es va intentar repoblar per part de CMAPP, les plàntules no varen ser viables per causa de les cabres, amb les pèrdues econòmiques que això implica.

Les poblacions de cabres silvestres no fan prevenció d'incendis, només si van en un ramat dirigit i pasturen a les zones que ens interessa gestionar.

JOAN MAYOL

Una espècie invasora tècnicament és una espècie al·lòctona que té la capacitat d'incidir als seus ecosistemes i esdevenir un efecte sobre la seva diversitat.

Destacar que no és el mateix una espècie biològicament invasora, que legalment invasora. La llei estableix que perquè una espècie es consideri invasora ha de formar part del Catàleg d'espècies invasores i la cabra com a tal no hi figura. Però la mateixa llei també diu que les espècies domèstiques assilvestrades són equiparables a les invasores amb relació a la responsabilitat de la seva gestió.

No volem fer la cabra culpable de res, fa el mateix que totes les espècies, alimentar-se i reproduir-se i tampoc no ho són els que gestionen cabres domèstiques.

Els ramaders ens proporcionen molts de productes provinents de les cabres i les cabres ben gestionades també poden ser útils per a la prevenció d'incendis. El problema són les poblacions de cabres assilvestrades que es troben sense gestió ni control a la Serra de Tramuntana.

Quan la cabra era un animal plenament ramader a la Serra, a cada finca hi havia pagesos que gestionaven les poblacions de cabres. A Mallorca com que no tenen depredadors naturals, aquests tipus de ramaderia era extensiva i lliure. Actualment, a causa de la manca de rendiment directe dels productes de la cabra, aquests ramats s'han abandonat o tenen una gestió sobre el territori és molt més laxa.

La cabra en aquest sentit ha passat de recurs a problema, aquesta falta de gestió li permet una proliferació indesitjable. Una prova n'és el nombre de denúncies per danys a la vegetació agrícola, forestal, infraestructures i seguretat del trànsit a les carreteres de la Serra, cosa que fa necessari un control de les seves poblacions.

El llibre també hi ha referències a temes de caça, ja que pot ser part de la solució perquè sense l'activitat dels caçadors, les poblacions de cabres actualment serien molt més grans i els danys serien molt més greus. Però contràriament la finalitat d'alguns caçadors, és caçar el màxim de cabrits cada any. Si hi ha una gestió cinegètica que cerca tenir el màxim de població possible, agreuja el problema.

Quina és la població desitjable? Cada finca té unes característiques diferents, cada cas ha de ser analitzat.

Què passa a les finques públiques? Que es produeix una incompatibilitat entre l'activitat cinegètica i l'ús públic, ja que pot esdevenir un problema de seguretat.

Finalment el llibre també té un capítol sobre el benestar animal. La cabra és un animal domèstic gestionat per a consum, per tant és un animal que se sacrifica, però aquest animal no ha de patir cap tipus de sofriment. El control de l'espècie és necessari, però mai no ha de ser cruel.

EL DECÀLEG

Per acabar els ponents proposen un decàleg sobre les cabres assilvestrades a Balears i el seu impacte sobre els ecosistemes insulars:

1. Existeix una població important de cabres no gestionades que habiten boscos i garrigues de les Illes i que provenen principalment de l'abandonament de la gestió agroramadera de muntanya.
2. Es tracta d'una espècie impròpia dels ecosistemes insulars, d'interès com a raça ramadera i aprofitada cinegèticament en algunes finques de muntanya.
3. L'efecte persistent de les cabres pot ser irreversible sobre molts dels ecosistemes insulars, tant sobre la flora com la fauna, agreujat en el context actual de canvi climàtic.
4. Les cabres generen danys importants a la vegetació de les Illes, de forma heterogènia i persistent i són una de les principals amenaces dels ecosistemes forestals insulars, cultius de muntanya, així com de les infraestructures agràries, la seguretat vial, l'increment de l'erosió, etc.
5. Limiten el bon estat i la renovació dels alzinars i la regeneració postincendi de nombroses àrees cremades els darrers anys, tot impeding la seva dinàmica i successió natural.
6. Suposen una amenaça per a la pervivència de moltes espècies protegides i amenaçades (per exemple, el teix i diversos endemismes).
7. Actualment no tenen cap efecte rellevant sobre la prevenció d'incendis ja que no estan dirigides a reduir el combustible de forma estratègica, tot i que sí que ho poden fer, sempre i quan hi hagi un gestor que menii els ramats on toca, quan sigui convenient i en una densitat òptima.
8. No exerceixen el paper ecològic del bòvid extint *Myotragus* ja que són espècies diferents i en entorns i èpoques diferents.
9. El seu aprofitament cinegètic, en finques ben gestionades i sempre que no suposi un manteniment de poblacions excessives, pot formar part de la solució al problema.
10. Cal un consens tècnic, social i institucional que actuï contra aquesta amenaça de forma urgent, contundent i eficient, tot tenint en compte els condicionants que existeixen (econòmics, orogràfics, de propietat del terreny, etc.).

27 d'abril del 2018, Pollença

RONDALLES I PLANTES MEDICINALS A LA SERRA DE TRAMUNTANA

Ponents

Dr. Carles Amengual

Maria Magdalena Gelabert

Presenta

Aina Bonner

El 27 d'abril de 2018, Tramuntana XXI organitzà l'acte per la Serra "Rondalles i plantes medicinals a la Serra de Tramuntana".

En aquesta ocasió, el Dr. Carles Amengual ens presenta el seu llibre *L'hort de les rondalles mallorquines*, on hi figuren les 140 plantes i arbres esmentats a les *Rondalles mallorquines*, amb l'objectiu d'esdevenir una obra que es pugui emprar com a referència literària, com una eina per a mestres i alumnes que treballin en un hort escolar i com a estudi del medi natural.

A més també es compta amb la participació de Maria Magdalena Gelabert, doctora en llengua i literatura catalanes i investigadora de les rondalles mallorquines, la qual centra la seva intervenció en l'anàlisi del paper de les rondalles en la conformació de l'imaginari col·lectiu de Mallorca. Així mateix mostra l'aparició de les plantes que trobam a les rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover. També apunta quin és el paper de les dones en relació amb aquest camp.

I per presentar i moderar la taula rodona d'aquest acte tan especial comptam amb la il·lustradora i membre de Tramuntana XXI Aina Bonner.

MARIA MAGDALENA GELABERT

L'Aplec de rondalles Mallorquines d'A. M. Alcover és considerat el més gran best seller de la història de l'edició a Mallorca.

Des de l'edició del primer volum l'any 1896 fins al 2018, es compten centenars de milers de llibres de rondalles venuts.

La gran acollida d'aquesta obra posa en evidència l'interès que ha suscitat en el nostre poble, generació rere generació.

Són diverses les causes que podrien explicar aquest fenomen:

En primer lloc, en els inicis de la seva publicació, la majoria de la població mallorquina era analfabeta i es nodria de la tradició oral que es transmetia de generació en generació a través de gloses, rondalles i llegendes.

Més endavant es va convertir en una tradició llegir les rondalles d'Alcover, que a poc a poc es varen dur al teatre o a versions radiofòniques.

Durant els temps foscos del franquisme, eren un dels pocs materials editats en català que el règim tolerava. Algunes persones majors manifesten que era l'únic contacte que tenien amb la llengua catalana i que els va ajudar a aprendre-la.

També s'ha de tenir en compte tot l'aspecte literari; A. M. Alcover va recollir aquestes rondalles de diferents contadors i va construir la seva pròpia obra.

Algunes rondalles, que tenen versions manuscrites de 4 pàgines, a la versió editada A. M. Alcover arriben a les 40 pàgines, pel que podem dir que la seva aportació és molt gran.

Les rondalles també foren escrites per a tots els públics, des d'infants fins adults.

Que les rondalles combinin universalitat i localitat és un dels factors rellevants: totes tenen unes traces comunes que trobam arreu del món des d'Àsia, Rússia fins al Mediterrani.

El punt de localitat és la descripció del paisatge mallorquí que trobam sovint a les rondalles, de la nostra manera de viure i de la nostra manera d'entendre el món i així es converteixen en un part del nostre imaginari col·lectiu.

QUINES PLANTES TROBEM A AQUEST ENTORN?

A l'obra d'Alcover trobam una flora autòctona que apareix a la immensa majoria de les rondalles, hem de dir que és un recurs recurrent a les rondalles d'arreu d'Europa i hi apareixen en forma de planta, hort o jardí.

Es tracta d'una presència de vital importància per a la contextualització i la mallorquinització d'aquestes rondalles.

Són precisament els topònims, els antropotopònims i les referències al paisatge i a una manera de viure els que fan que es converteixin en properes.

A les rondalles hi trobam l'alfabeguera, el cirer de bon pastor, el coscoll, l'esperguera, l'olivera, el rave, la ruda, la llimonera, el llorer, l'ullastre, el jonc, el romaní i així fins a 140.

Hi ha rondalles que porten el nom d'una planta en el mateix títol, com la coneguda *La flor romanial* i així fins a 45 casos.

Les plantes apareixen com a context de les accions, com a elements del dia a dia. També ens fan prendre consciència de no tocar l'ordre natural de les coses. Les plantes també serveixen d'aliment.

Una de les rondalles que aporta més informació sobre plantes és la titulada *Els dotze mesos i les dues jaies* que per boca de dues jaies explica la part positiva i negativa de cada mes respecte de les plantes i els cultius.

Les rondalles també ens mostren els usos medicinals i els efectes curatius d'algunes plantes, tot i que també hi apareixen amb efectes màgics.

I COM APAREIXEN LES DONES A LES RONDALLES D'ALCOVER?

Les dones són les grans coneixedores de la natura. Les figures femenines, sobretot les caracteritzades com a fades o jaies, provenen segons els investigadors, de les deesses antigues. Aquestes tenien un gran coneixement de l'entorn i utilitzaven aquest coneixement per fer el bé o per castigar, per això són temudes i respectades.

Apareix també la figura de bruixa benefactora, mare i mestressa dels animals, de manera molt semblant a la nostra jaïeta donadora.

Si cercam més enrere, també ens recorden les deesses paleolítiques que vetlaven per la fecunditat.

CARLES AMENGUAL

Imagineu un infant que de petit, quan tenia cinc anys, escolta unes cançons, unes poesies de la seva mare quan se'n va a dormir, ella avui és aquí i és pollencina, les poesies eren de Costa i Llobera. Així aquest infant va créixer reflexionant sobre les paraules d'aquest gran autor.

La tesi doctoral feta pel mestre Bernat Cifre sobre Costa i Llobera i que ens dona un exemple extraordinari del que diu l'evangeli de Joan 1.1: "La llum es va fer paraula". En Costa és sublim, és el que pot arribar la ment humana a parlar, a dir, a somiar...

Això ens vol fer entendre precisament que som un gra d'arena dins l'Univers, però que també som un univers en nosaltres mateixos com a persones. A través de la paraula de Costa ho podem sentir, ho podem viure i això ens fa arribar a ser éssers més divins.

Hem vingut del miracle de la vida, tant si ho explicam des del punt de vista científic com des del creatiu. A través del miracle de la paraula, de la vida i de la naturalesa i de les plantes, nosaltres som conscients que som miracle i tenim l'obligació de transmetre-ho.

Els mestres transmeten el miracle i la paraula, Ramon Llull diu: "dels amics vol que transmetin aquesta manera de pensar i que la nostra vida és molt més que un passar sense fer res. Si no un passar a través de la nostra consciència i la nostra divinitat". Per això serveixen persones com Costa, com Antoni Maria Alcover, com Ramon Llull, com les nostres padrines, les nostres mares, que ens contaren aquestes històries i ens posaren en contacte amb la màgia i la divinitat.

Per això és tan necessari, avui en dia més que mai, que als nostres fills i als nostres néts els contem rondalles i poesies. Deixar una mica les maquinetes i esdevenir actors de les nostres vides, a través d'aquestes històries que podem fer i que podem viure.

Hi ha gent que ens comunica amb el món de la màgia, si no hi ha màgia a la vida, que és el que hi ha? Si només miram els desastres, quina esperança hi ha? I és el que hem de transmetre als infants: l'esperança, el goig, la bellesa, la veritat, la bondat i tot això es troba a les rondalles i a la vida.

Després de 35 anys de treballar-hi vaig fer aquesta tesi doctoral i un capítol de la tesi es va convertir en llibre: *L'hort de les rondalles mallorquines*.

Tots teniu les Rondalles a casa, contau-les als vostres infants i teniu-les a casa. I si teniu un hort, podeu veure quines plantes hi apareixen tot consultant el meu llibre. També hi ha un afegit a cada planta sobre els seus usos, il·lustrades per Andrew Pinder, així com alguns dibuixos antics.

Fa devers deu anys vaig publicar un altre llibre: *Gloses i Plantes Medicinals*. On vaig comptar 112 plantes medicinals, en aproximadament 400 glosses. Posteriorment a la tesi doctoral he identificat que de 652 plantes

baleàriques referenciades, només de fitonomia a la nostra llengua hi ha més de 3.500 noms per identificar-les, això surt a 4 o 5 noms per planta.

Durant la tesi doctoral, vaig descobrir que només a la nostra llengua existeixen 3.700 glosses que parlen de plantes i no 400. És una riquesa incommensurable.

Aquesta és l'enciclopèdia extraordinària de les *Rondalles mallorquines* d'Antoni Maria Alcover de 24 toms de 433 rondalles que val devers 100 euros. No és pagat tenir-les a casa i llegir-les, sobretot als infants. Aquestes rondalles són l'obra no botànica que té més referències botàniques a Europa.

Quan tinguem una planta i la puguem contar i llegir, contemplar la natura i les paraules no com una cosa externa a nosaltres sinó com a part de nosaltres.

Aquestes rondalles donen el sentit a la vida de viure-la cada dia i de viure-la plenament.

Banyalbufar, 2 de juny del 2018

CONEIXEM PLANÍCIA

Ponents

Joan Carles Palos

Neus Obrador

Joan Mayol

El passat 2 de juny Tramuntana XXI va organitzar l'últim acte a la Serra del curs 17/18 on visitarem la finca pública de Planícia.

Començarem la jornada amb l'itinerari guiat per Joan Carles Palos des de l'aparcament fins a les cases. Amb ell coneguèrem alguns detalls de la història de la possessió alhora que férem una lectura acurada del paisatge "modelat, en part, per la mà de l'home" de la Serra de Tramuntana, Patrimoni Mundial i Paratge Natural.

Joan Carles Palos és periodista i impulsor del projecte FITA A FITA Serveis Culturals i Pedagògics, a partir del qual ha fet una tasca difusora dels valors naturals i culturals del nostre territori a través d'activitats de senderisme amb escoles i famílies.

Un cop arribarem a les cases de Planícia, després d'una pausa per recuperar forces, Neus Obrador, tècnica de l'Institut Balear de la Natura (IBANAT), ens va explicar quines són les tasques que realitza l'Administració per al manteniment i gestió d'una finca pública com Planícia.

Per acabar, Joan Mayol, cap de servei de Protecció d'Espècies de la Conselleria de Medi Ambient i vicepresident de Tramuntana XXI, ens va conduir a través del Centre de Seguretat i Cria del Ferreret, ubicat a les mateixes cases de Planícia.

JOAN CARLES PALOS

Durant el recorregut explicarem els topònims i la seva història. Començarem per explicar per què Planícia són tres possessions en una i la toponímia que hi ha associada.

Antigament el que avui es coneix com el Rafal de Planícia formava part de la possessió de Planícia. A Mallorca durant l'edat mitjana la població era bàsicament rural i la gent vivia disseminada pel territori, agrupada en alqueries o rafals. Els rafals eren cases al voltant de les quals s'instal·lava la gent i hi treballava. Sabem que al segle XIII a Mallorca n'hi havia al voltant de 328 i 460 alqueries.

El Rafal de Planícia era un gran latifundi i durant el segle XVIII s'hi va incorporar s'Arboçar, que llavors formava part de Son Senutges. Aquestes tres finques formaren una sola possessió, fins 1938, quan el Rafal i Planícia es varen separar.

Si feim el recorregut des de Banyalbufar cap a les cases de Planícia, observarem que el Rafal de Planícia té la conformació d'una casa senyorial en forma de castell amb una torre de defensa, per acollir la gent que vivia al voltant del Rafal en cas d'invasions dels pirates.

En aquest sentit trobam topònims per a amics i enemics: l'aljub dels cristians i l'era del moro.

El camí que ens condueix cap a les cases, és un antic camí reial que era camí propietat del rei. Aquests camins eren públics, hi passava almenys un carro i conformaven la xarxa de comunicació de la Serra.

Banyalbufar tenia dos camins: al camí de Baix que va per Son Bunyola, el que coneixem com "Sa volta des general", que anava cap al port del Canonge i el camí Dalt que venia cap al Rafal des de Planícia.

La mola de Planícia té 5 km d'extensió, el coll d'Estellencs és el que la separa del Galatzó a la zona de Ponent de Tramuntana i per l'altre costat el Verger. La Mola arriba a 933 m d'altitud.

El camp gran, on hi ha olivaràs i alzinars és el que dona nom a Planícia, que era la zona més plana on es podia conrear. Banyalbufar és un municipi que té una mitjana d'un 20% de pendent, s'hi desenvolupa l'activitat agrícola, gràcies a l'herència musulmana que hi deixà les margades i els sistemes hidràulics.

El paisatge de Planícia ha canviat molt al llarg del temps, el bosc abans no era tan extens, ja que l'activitat de l'home amb els oficis del bosc el modificava (extracció de llenya, carbó, calç...).

Jaume Munar, present a la trobada, posa nom i llinatges a la darrera família que va ocupar les cases de Planícia. Els seus pares, originaris de Pina, foren els darrers amos de la possessió de Planícia, hi havien anat a viure el 1958.

En aquella època, els amos de les possessions només baixaven a la vila per anar a missa i quan passaven els excursionistes es mostraven hospitalaris i alegres de tenir visites.

Planícia a més de ser una finca de grans extensions era molt productiva. Hi treballaven més de 100 persones i foren uns amos de Planícia els que varen ajudar a constituir el banc de l'oli de Palma.

NEUS OBRADOR

La possessió va passar a ser pública l'any 2009 i l'Administració va pagar 11 milions d'euros per adquirir-la. De manera permanent hi treballen tres persones des de l'any 2015.

Quan el Govern va comprar la possessió estava molt descuidada, ja que duia molt de temps sense gestió ni manteniment de les infraestructures.

Un cop comprada va passar a ser gestionada per Espais de Natura i es va refer la teulada de la casa de Planícia. Amb aquesta primera obra es considera que es va aturar el deteriorament de la possessió.

L'any 2013, s'integra dins l'IBANAT, el qual exerceix activitats d'execució envers altres departaments de la Conselleria de Medi Ambient que fan la planificació de la gestió.

L'objectiu principal de l'estratègia de gestió de la finca va ser guanyar en resiliència enfront de les pertorbacions naturals, com plagues o incendis. Per aconseguir aquest objectiu, ens hem bastat en l'estratègia de recuperar els antics usos de la possessió, vinculats a l'agricultura i la ramaderia.

L'any 2013 es va començar la recuperació del cultiu al camí principal del revolt, el qual va tenir una recuperació molt difícil, enmig del debat de no recuperar espais que no es poguessin mantenir. L'any següent es va començar la recuperació del pla de ses Castanyoles per donar-li un punt eixamplat al pla Gran.

El 2015 ens vàrem centrar en els camins interns i en la recuperació dels cultius al camí que va cap a la font de l'Obi i al camí cap a l'aljub dels Cristians.

El 2016 es va recuperar el cultiu al camí cap a s'era d'es Moro, de tal manera que s'aconseguí unir els olivars del Camp Gran amb l'aljub dels Cristians.

Fins el 2015 no es va aconseguir que hi hagués personal permanent a la finca, no ens vàrem poder enfocar a certes feines, com sembrar les margades i reintroduir la ramaderia com a eina de gestió.

Pel que fa a l'estructura hidràulica, tots els aiguavessos estaven romputs. Es varen reconduir totes les canals i s'ha aconseguit que el dipòsit antiincendis estigui ple per aigua de pluja. Planícia té moltes fonts però totes apunten al Rafal perquè era la casa principal; totes les altres eren dipòsits o magatzems.

Actualment s'arregla la terrassa de la clastra i la casa dels amos i a la casa de les Collidores s'habilitarà per fer un refugi de muntanya gestionat per l'Ajuntament de Banyalbufar.

Els pros i contres que té la gestió de les finques públiques:

Els avantatges:

- Gestionar sense objectius econòmics.
- Ens deixa experimentar diferents models de gestió.
- Permet fomentar cultius locals i races autòctones.
- Pot ser escenari de projectes d'investigació i s'hi poden fer projectes de conservació d'espècies.
- És un indret molt atractiu per fer activitats d'educació ambiental.
- Pot concentrar l'ús públic.

Els desavantatges:

- Acusam molt la falta de planificació i organització a mitjan termini per part de l'Administració pública.
- Tenim uns productes com a resultat de la gestió de la finca, però el procés de sortida i la comercialització o acords de custòdia és molt difícil.
- Necessitat de tenir amos a les finques.
- Necessitat de mecanismes més adequats per millorar la participació social.

JOAN MAYOL

Fa cinc milions d'anys, l'estret de Gibraltar es va tancar i el Mediterrani es va assecar, de tal manera que les Balears varen quedar unides amb el continent durant molt de temps. Per aquest fet hi va haver una gran arribada de fauna continental al nostre territori, com l'avantpassat del ferreret, el del *Myotragus* i de molts d'altres animals.

Un cop l'estret es va tornar a obrir, les Illes tornaren a quedar aïllades i els animals que sobrevisqueren a aquest procés evolucionaren de manera diferent als del Continent. Cal destacar que varen evolucionar amb una característica molt particular: la poca presència de depredadors.

D'aquesta manera els ferrerets varen evolucionar de manera diferent dels seus parents del Continent. No tenen necessitat de tenir verí a la pell i no fan gaires ous per ser un amfibi.

De fet, no es va descobrir que el ferreret era una espècie diferent del tòtil continental fins l'any 1978. Quan un científic que recopilava informació sobre el passat recent de les Illes Balears, va trobar un article d'un especialista que havia trobat ossos d'un parent del tòtil continental a Mallorca. Aquest animal era diferent i semblava que feia molt poc que s'havia extingit. Li va posar el nom d'*Alytes muletensis*, que volia dir granot de la cova de Muleta, que és on es va trobar.

Llavors, un grup de naturalistes va plantejar la possibilitat que el tòtil continental en realitat fos una espècie insular diferent i finalment varen trobar el ferreret al torrent del Guix.

Un cop el varen descobrir varen cercar-lo per diferents torrents i només el varen trobar als llocs més inaccessibles, on les serps d'aigua no hi poden arribar.

En aquell moment es va donar inici al Pla de recuperació del ferret, tot començant per la seva cria en captivitat, per reintroduir-lo al medi natural a llocs on no hi hagués presència de serps.

Desgraciadament un dels primers col·laboradors que criava ferrerets en captivitat per reintroduir a Mallorca, el Zoo de Jersey, de cop va identificar que els ferrerets es començaven a morir misteriosament. Això va ser degut al fet que es varen contagiar d'un fong microscòpic que els fa perdre la impermeabilitat, motiu pel qual un cop són adults i surten de l'aigua, s'assequen i moren.

Aquest fong probablement s'ha estès arreu del món a través d'un granot que n'és resistent i que casualment és el granot que es fa servir per a la prova de l'embaràs. Lògicament aquest animal es va expandir pels laboratoris de tot el món, amb el fong.

Aquí a Mallorca ens va arribar el fong des de l'illa de Jersey i inicialment es varen infectar dos torrents. Llavors es va posar en marxa un pla per eradicar el fong, mitjançant la neteja dels ferrerets, que varen ser traslladats al centre de Planícia i la neteja dels torrents. Aquest procés ha estat satisfactori al torrent del Ferreret, però a l'altre lloc no s'ha aconseguit eradicar.

TRAMUNTANA XXI

WWW.TRAMUNTANAXXI.COM